

Overdrachtsdossier OCW

Inhoudsopgave

Primair Onderwijs	2
Voortgezet Onderwijs.....	14
Jeugd, Onderwijs en Zorg.....	22
Voortijdig Schoolverlaten	36
Leraren.....	39
Veiligheid op School	47
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	49
<i>Pilotfase vooraf</i>	61
Hoger Onderwijs en Studiefinanciering	62
Onderzoek en Wetenschapsbeleid	83
Emancipatie.....	89
Cultureel Erfgoed	95
Kunsten	102
Media, Letteren en Bibliotheken	107
Internationaal Beleid.....	117
Dienst Uitvoering Onderwijs.....	121
Inspectie van het Onderwijs.....	123
Strategieontwikkeling op het ministerie van OCW.....	127

Primair Onderwijs

PO

Cijfers en missie

Het primair onderwijs (po) legt de basis voor de deelname van leerlingen aan de samenleving. Dagelijks bezoeken ruim 1,63 miljoen leerlingen scholen voor primair onderwijs. Het overgrote deel (ruim 93%) van de leerlingen gaat naar 6800 basisscholen. De gemiddelde omvang van een basisschool is 223 leerlingen. Bijna 140.000 mensen (leerkrachten, (adjunct)directeuren, ondersteunend personeel) spannen zich in om goed basisonderwijs te geven.

Bijna 1200 besturen zijn verantwoordelijk voor de onderwijskwaliteit op hun scholen en hebben een grote mate van autonomie. Door bestuurlijke schaalvergroting is het aantal besturen afgenomen (305 minder dan in 2005). Toch beheert nog bijna de helft (46%) van de besturen maar één school. Het basisonderwijs heeft een rijk geschakeerd aanbod: openbaar en naar denominatie (bijvoorbeeld, protestants, katholiek, islamitisch) en pedagogisch-didactisch concept (Montessori, Jenaplan, Dalton).

De rijksoverheid is verantwoordelijk voor de kwaliteit en de toegankelijkheid van het stelsel. Hiertoe werkt OCW nauw samen met andere betrokkenen, zoals de PO-Raad, scholen en schoolbesturen, gemeenten en andere partners.

Internationaal gezien behoort het Nederlandse basisonderwijs bij de wereldtop. Toch is sprake van een dalende trend. Hoewel het aantal zeer zwakke basisscholen de afgelopen jaren is teruggedrongen, zijn er nog steeds grote verschillen in kwaliteit tussen scholen en verlaten te veel kinderen de basisschool met een leerachterstand. De focus van het beleid ligt daarom op het verbeteren van de onderwijskwaliteit. Deze kwaliteitsaanpak is verankerd in het actieplan Basis voor Presteren. In een bestuursakkoord met de sector zijn resultaatgerichte afspraken gemaakt om de doelen uit Basis voor Presteren te realiseren, waarbij samen de doelen zijn vastgesteld en scholen zelf de ruimte hebben om daar aanvulling aan te geven.

De inspectie heeft vastgesteld dat scholen die opbrengstgericht werken en hun kwaliteitszorg op orde hebben, meer uit leerlingen halen. Opbrengstgericht werken vergt een cultuuromslag bij alle betrokkenen: leraren, schoolleiders, schoolbesturen én overheid. Betere taal- en rekenopbrengsten en een meer opbrengstgerichte aanpak zijn pas te bereiken als de teams op scholen langere tijd vanuit dit perspectief werken.

PO**Facts & figures***Aantallen leerlingen, werknemers en instellingen in 2011*

Aantal leerlingen		1.629.600
waarvan:	basisonderwijs	1.517.300
	speciaal basisonderwijs	41.800
	(voortgezet) speciaal onderwijs	70.200
Gemiddeld aantal leerlingen per school	basisonderwijs	223
	speciaal basisonderwijs	137
	speciaal onderwijs	216
Aantal personeelsleden		175.300
<i>(speciaal) basisonderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs)</i>		
waarvan:	directeuren	8.600
	adjunct-directeuren	1.900
	leerkrachten	133.900
	overig personeel	30.900
Aantal besturen		1.190
waarvan:	bestuur met één school	546
	bestuur met 2 t/m 5 scholen	220
	bestuur met 6 t/m 9 scholen	133
	bestuur met 10 t/m 20 scholen	207
	meer dan 20 scholen	84
Aantal scholen		7.435
waarvan:	basisonderwijs	6.807
	speciaal basisonderwijs	304
	speciaal onderwijs	324

**PO
Financiën**

Uitgaven primair onderwijs	€ 9.555 mln.
-----------------------------------	---------------------

waarvan:	personele uitgaven	€ 8.312 mln.
	materiële uitgaven	€ 1.180 mln.

Uitgaven per leerling	€ 5.800 per leerling
------------------------------	-----------------------------

gemiddeld basisonderwijs	€ 5.000 per leerling *
speciaal basisonderwijs	€ 9.700 per leerling
speciaal onderwijs	€ 22.000 per leerling ¹

* kleine scholen (<24 leerlingen): €10.740,- per leerling, gemiddelde school (225 leerlingen): €3.985,- per leerling

**PO
Actieplan Basis voor Presteren**

In het actieplan Basis voor Presteren (mei 2011) staan de volgende ambities voor 2015:

- De gemiddelde Cito-score gaat omhoog naar 537 (in 2011: 535,5).
- 60% van de basisscholen werkt opbrengstgericht (een verdubbeling t.o.v. 2010).
- Het aantal zeer zwakke scholen wordt teruggebracht tot maximaal 35 (0,5% van het totale aantal scholen), het aantal taal- en rekenzwakke scholen halveert (per 1 april 2011: 57 zeer zwakke scholen, per 1 oktober 2012 17 zeer zwakke scholen).
- Excellente en hoogbegaafde leerlingen krijgen meer maatwerk aangeboden. Hun Cito-score stijgt naar 545 (in 2011 543-544).
- Eind 2013 gebruiken alle scholen de centrale eindtoets. In 2013-2014 is een voorstel gereed voor een eerlijke maat voor het meten van de toegevoegde waarde van scholen.
- Er komen nieuwe bekwaamheidseisen voor schoolleiders. In 2016 zijn alle schoolleiders geregistreerd in een register.
- Betere onderwijskwaliteit op kleine scholen.
- Meer scholen maken afspraken met ouders over een bijdrage aan leerresultaten.
- Alle scholen maken effectief gebruik van de onderwijstijd.
- Het doelbereik van VVE wordt groter en de opbrengsten worden hoger.
- Schoolbesturen krijgen meer ruimte in regelgeving voor integraal beleid.

In november 2012 wordt de eerste voortgangsrapportage naar de Tweede Kamer verzonden.

¹ Inclusief de kosten van rugzakleerlingen in het voortgezet onderwijs

Opbrengstgericht werken

Centraal thema in het actieplan Basis voor Presteren is het versterken van het opbrengstgericht werken. De inspectie heeft vastgesteld dat scholen die opbrengstgericht werken en hun kwaliteitszorg op orde hebben, meer uit leerlingen halen.

Met opbrengstgericht werken wordt vooral een cultuur en een werkwijze aangeduid die is gericht op optimalisatie van leerresultaten van leerlingen. Er worden doelen gesteld, leerresultaten geanalyseerd, en wordt er geleerd van wat werkt. Deze cyclus biedt aangrijpingspunten om de leerprestaties van leerlingen te verbeteren.

Centraal staat de professionele nieuwsgierigheid van leraren naar de ontwikkeling van leerlingen en het streven naar constante verbetering van de leerprestaties en de kwaliteit van het onderwijs door vooral ook te leren van andere goede voorbeelden in het onderwijs. Dit kan binnen alle niveaus: op dat van de leerling, de groep, de school en het bestuur.

De laatste twee kabinetten hebben ingezet op het opbrengstgericht werken, onder andere met taalpilots, verbeterprojecten taal- en rekenen, trajecten voor opbrengstgericht leiderschap via de Algemene Vereniging Schoolleiders (AVS) en PO-raad. Opbrengstgericht werken staat centraal in het actieplan Basis voor Presteren en het bestuursakkoord voor het primair onderwijs. Ook binnen het ondersteuningsprogramma School aan Zet wordt het opbrengstgericht werken versterkt.

PO Bestuursakkoord, prestatiebox en School aan Zet

In het bestuursakkoord primair onderwijs (17 januari 2012) zijn de ambities van de sector (vertegenwoordigd door de PO-Raad) en OCW vertaald in concrete doelen en speerpunten op sectorniveau. Het accent ligt op opbrengstgericht werken en professionalisering van leraren en schoolleiders.

Onderdeel van de afspraken is, dat schoolbesturen extra geld (landelijk jaarlijks circa €130 miljoen) ontvangen via de *prestatiebox* en zelf bepalen voor welke doelen uit het akkoord ze dit geld op hun scholen willen gebruiken. Schoolbesturen stellen doelen voor de verbetering van het onderwijs in hun Meerjarig Strategisch Plan. In het jaarverslag geven scholen aan hoe de middelen van de prestatiebox zijn gebruikt in het kader van het bestuursakkoord.

Afgesproken is dat OCW de aanpak kan wijzigen, als bij een tussentijdse evaluatie in 2013 onvoldoende tussenresultaten of (financiële) inspanningen zichtbaar zijn van schoolbesturen. Er is een monitor ingesteld om de voortgang op de afgesproken resultaten in kaart te brengen. Om administratieve lasten zo laag mogelijk te houden, is de monitor grotendeels gebaseerd op bestaande gegevens, van o.a. Cito, inspectie en DUO.

Schoolbesturen en hun scholen kunnen via het ondersteuningprogramma *School aan Zet* advies krijgen over het vertalen van de landelijke ambities en prioriteiten naar doelen die passen bij de wensen en mogelijkheden van hun scholen. School aan Zet helpt zo bij de vertaling van de landelijke beleidsdoelen naar de schoolpraktijk.

School aan Zet daagt de scholen hierbij uit om ambitieuze doelen te stellen. Kennis over effectieve aanpakken wordt actief verspreid en de deelnemende scholen kunnen leren van elkaars successen. Scholen kunnen op een School aan Zet-portal terecht voor kennis, instrumenten, goede voorbeelden en ondersteuningsmogelijkheden. Er is veel belangstelling vanuit het onderwijs om gebruik te maken van het ondersteuningsprogramma van School aan Zet. Binnen een half jaar hebben al meer dan 2000 scholen uit primair, voortgezet en (voortgezet) speciaal onderwijs zich aangemeld voor het ondersteuningsprogramma.

PO **Bestrijden van onderwijsachterstanden**

Voor het bestrijden van onderwijsachterstanden ontvangen scholen en gemeenten geld voor onderwijsachterstandenbeleid. Op basis van de gewichtenregeling wordt ruim € 400 miljoen verdeeld over het basisonderwijs. Daarnaast zit in de huidige specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid € 261 miljoen voor gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid en vanaf 2013 € 95 miljoen extra voor de G37. Dit geld wordt verdeeld op basis van schoolgewicht.

Voor- en vroegschoolse educatie

Voor- en vroegschoolse educatie (vve) stimuleert leerlingen met een (taal)achterstand in hun ontwikkeling en biedt hun de kans die achterstand zo vroeg mogelijk in te lopen. Voorschoolse educatie wordt gegeven op instellingen voor kinderopvang en peuterspeelzalen en moet kinderen van 2,5 tot 4 jaar een goede start geven op de basisschool. Vroegschoolse educatie wordt gegeven in de groepen 1 en 2 van de basisschool en geldt als vervolg op de voorschoolse educatie.

Bestuursafspraken G37

Bij het regeerakkoord van het kabinet Rutte-Verhagen is €100 mln. extra beschikbaar gesteld voor vve, schakelklassen en zomerscholen. Deze extra middelen worden via de specifieke uitkering onderwijsachterstandenbeleid over de onderwijsachterstandgemeenten (OAB) verdeeld.

Naar aanleiding van de motie Van Haersma Buma van 22 september 2011 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2011-2012, 33000, nr.12) is besloten, dat € 95 mln. naar de G37 gaat. Dit is in een algemene maatregel van bestuur vastgelegd. De overige €5 mln. zal ter ondersteuning

van de overige OAB- (?) gemeenten worden ingezet. Over de inzet van de extra middelen zijn op 12 maart 2012 bestuursafspraken gemaakt tussen de minister van OCW en de wethouders van de G37. De bestuursafspraken lopen tot en met 31 december 2015.

Belangrijke basis voor de afspraken over vve is een nulmeting van de Inspectie van het Onderwijs op basis van het toezichtkader vve. De extra middelen voor de kwaliteitsverbetering van de voorschoolse periode worden door de G37 geïnvesteerd in een grotere inzet van hbo'ers, meer opbrengstgericht werken, verbeteren van het taalniveau van pedagogisch medewerkers en versterken van de ouderbetrokkenheid. De extra middelen worden ook ingezet om met de scholen extra leertijd te creëren voor leerlingen in het basisonderwijs met een taalachterstand. Dit moet resulteren in een uitbreiding van het aantal schakelklassen en zomerscholen in de G37. De inspectie monitort de bestuursafspraken in 2013 en 2015.

Pilots startgroepen voor peuters

Onder andere de Onderwijsraad ('Naar een nieuwe kleuterperiode in de basisschool', 2010) heeft er op gewezen dat er zowel in de peuter- als de kleuterperiode kansen zijn om de kwaliteit van het aanbod te verbeteren. De Onderwijsraad adviseerde de verantwoordelijkheid voor de peuters bij de basisschool te leggen.

In 2012 is de pilot startgroepen ingesteld om te onderzoeken of de leeromgeving van de basisschool peuters met een risico op een taalachterstand kan stimuleren in hun ontwikkeling. Aan deze pilot nemen dertig scholen deel, samen met een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf. Binnen de pilot blijven de wettelijke regels bestaan, maar wordt het inhoudelijke aanbod voor peuters geïntensiveerd en onder verantwoordelijkheid van de schoolleider gebracht. Naast de pedagogisch medewerker staat er een bevoegde leerkracht voor de groep. Er wordt opbrengstgericht gewerkt in de startgroep en er wordt een doorlopende leerlijn gecreëerd, vanaf de startgroep tot en met groep 8. Ook is er aandacht voor de betrokkenheid van ouders.

Aan de pilot is een onderzoek gekoppeld, waarbij de effecten op de doelgroepkinderen en niet-doelgroepkinderen in kaart worden gebracht. Daarnaast wordt de wijze van invoering beschreven, waarbij de ervaringen van de diverse betrokkenen in beeld worden gebracht. De eerste resultaten van de pilot zijn in de eerste helft van 2015 beschikbaar.

PO

Ontwikkelingen leerlingen meten/ toetsen

Nagenoeg alle scholen in het reguliere basisonderwijs gebruiken een vorm van eindtoetsing. Ongeveer 85% van de scholen gebruikt de Eindtoets Basisonderwijs van Cito, die begin februari wordt afgenomen. Daarnaast hebben bijna alle scholen in het regulier basisonderwijs een leerlingvolgsysteem.

Te veel scholen maken volgens de inspectie onvoldoende gebruik van de gegevens uit het leerlingvolgsysteem. Er is nauwelijks ervaring in de sector met begin- en tussentoetsing voor het objectief vaststellen van toegevoegde waarde of leerwinst. Toetsing in het speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs maakt een beloftevolle ontwikkeling door, maar verdient nog versterking.

Op dit moment ligt er een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer om te regelen dat alle leerlingen op alle scholen in Nederland een centrale eindtoets maken voor taal en rekenen. Deze eindtoets, die volgens het wetsvoorstel in de tweede helft van april en onder verantwoordelijkheid van het College voor Examens wordt afgenomen, is geënt op de bestaande Cito-toets en zal per 2015 geschikt zijn om te meten waar leerlingen staan t.o.v. de referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen. Naast de centrale eindtoets zal een facultatieve toets voor wereldoriëntatie worden aangeboden.

Daarnaast voorziet het wetsvoorstel in een verplichting voor alle scholen om een leerling- en onderwijsvolgsysteem (lovs) te hebben en te gebruiken. De keuze voor het lovs en de toetsen daarbinnen is en blijft aan de scholen, zolang die toetsen maar valide en betrouwbaar zijn. Zo blijft de verantwoordelijkheid van scholen om het onderwijsproces vorm en inhoud te geven voluit overeind. Ten slotte lopen er pilots om te komen tot een hanteerbare maat voor leerwinst/ toegevoegde waarde.

De plenaire behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer is de volgende stap in het wetgevingsproces.

PO

Excellente scholen

In het vorige regeerakkoord is afgesproken dat scholen in het primair en voortgezet onderwijs het predicaat 'excellente school' kunnen verdienen. Negentig procent van de scholen scoort voldoende in het toezicht van de inspectie. Onder deze scholen is een aantal dat zich onderscheidt van de rest en het uitstekend doet. Met de uitreiking van een predicaat excellent krijgen deze scholen de erkenning die ze verdienen en andere scholen worden geprikkeld hun resultaten te verbeteren. Eind 2012 ontvangen de eerste scholen het predicaat. Inmiddels hebben 165 scholen zich aangemeld als kandidaat-excellente school: 107 scholen voor primair onderwijs en 58 scholen voor voortgezet onderwijs (vmbo/mavo, havo, vwo). Doordat het aantal aanmeldingen de verwachting heeft overtroffen en een schoolbezoek onderdeel uitmaakt van de beoordeling, verschuift de uitreiking van de predicaaten naar januari 2013.

Een jury beoordeelt of een excellente school niet alleen excellente opbrengsten heeft, maar ook op een andere manier uitblinkt. De jury maakt een selectie van scholen die op beide

terreinen het beste scoren en draagt deze scholen voor bij de minister. Jaarlijks zal een uitreiking plaatsvinden van het predicaat excellente school.

Door het zichtbaar maken van excellente scholen wordt samen met het onderwijsveld ingezet op verhoging van de prestaties van leerlingen, verbetering van de onderwijskwaliteit en vergroting van de kwaliteit van leraren en schoolleiders. Het erkennen en identificeren van excellente scholen levert een bijdrage aan het leerproces van scholen onderling. Van het erkennen en het waarderen van excellente scholen zal een voorbeeldwerking uitgaan die OCW wil bevorderen.

PO Leiderschap

Goed leiderschap binnen de school is cruciaal voor het realiseren van ambities in het onderwijs op het gebied van opbrengstgericht werken, passend onderwijs, financieel en HRM-beleid. De behoefte aan beleidsvoerend vermogen binnen de school is groot. Sterke schoolleiders zijn nodig om snel en adequaat in te spelen op de veranderende omgeving.

In het eerdergenoemde 'Bestuursakkoord Primair Onderwijs 2012-2015' zijn ook ambities, doelen en afspraken op het gebied van professionalisering van schoolleiders opgenomen. In het kader van het Begrotingsakkoord 2013 wordt € 29,5 miljoen extra ingezet voor verdere professionalisering van schoolleiders in het primair onderwijs. Over de inhoudelijke doelstellingen en ambities op dit vlak voeren OCW en de PO-Raad overleg, dat moet leiden tot een aanvullend bestuursakkoord. De extra middelen worden toegevoegd aan de prestatiebox.

Om de verdere professionalisering van de schoolleider te stimuleren, te steunen en aan te jagen, werken AVS, AOB, CNV-Onderwijs en PO-Raad aan een sterke onafhankelijke registerorganisatie voor schoolleiders (er wordt ook gewerkt aan een Register voor Leraren, zie de bijdrage omtrent het Lerarenbeleid). Met een procesbegeleider werken deze partijen aan het omvormen van de NSA (Nederlandse Schoolleiders Academie) naar de NSR (Nederlandse Schoolleiders Registerorganisatie). Op 1 januari 2013 moet de nieuwe NSA operationeel zijn. De NSR krijgt taken op het gebied van het vastleggen van de bekwaamheidseisen en registratie-eisen, het waarderen van opleidingen, maar ook het stimuleren van het leren van elkaar en het verspreiden van kennis en goede voorbeelden. OCW geeft een tijdelijke opstartsubsidie.

PO en VO Burgerschap

Scholen hebben behalve een kwalificerende ook een socialiserende functie. Dit komt onder meer tot uiting in de opdracht voor scholen om bij te dragen aan burgerschap en sociale integratie die sinds 2006 in de WPO, WEC en WVO is opgenomen.

Het doel van burgerschap, zoals omschreven in de memorie van toelichting op het wetsvoorstel, is onder meer te zorgen dat leerlingen zich een beeld vormen van de bijdrage die zij als burgers aan de samenleving kunnen leveren. Jongeren moeten het vermogen en de bereidheid ontwikkelen om deel uit te maken van de gemeenschap en daaraan een actieve bijdrage te leveren.

De overheid laat scholen vrij om, binnen de grenzen van de wet, hun eigen invulling te geven aan burgerschap. De inspectie ziet erop toe dat scholen burgerschap bevorderen, maar kijkt niet naar de inhoud. In het voortgezet onderwijs is de verplichte maatschappelijke stage één van de manieren waarop scholen invulling kunnen geven aan burgerschap. Om scholen te ondersteunen bij de invulling van de wettelijke opdracht ontvangt de Alliantie Burgerschap subsidie van OCW. De Alliantie is een samenwerkingsverband van de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO), de UvA en de RUG. De Alliantie ontwikkelt in samenwerking met een aantal scholen onder meer voorbeeldmateriaal.

De inspectie constateert al een aantal jaren dat de invoering van burgerschap nadere aandacht behoeft. Weliswaar voldoen de meeste scholen aan de minimumeisen uit het toezichtskader burgerschap, maar een overkoepelende visie van de scholen op wat burgerschap is en hoe de school burgerschap wil bevorderen ontbreekt veelal. Daarom heeft toenmalig minister Van Bijsterveldt in 2011 de Onderwijsraad gevraagd om een advies over de wijze waarop scholen ondersteund kunnen worden in hun vormgeving van burgerschap. Dit advies, *Verder met burgerschap in het onderwijs*, is op 27 augustus 2012 gepubliceerd. De raad adviseert scholen beter te ondersteunen bij het uitvoeren van hun wettelijke taak. Daarnaast stelt de raad voor om scholen een inhoudelijk kompas te bieden. De inhoudelijke kern van burgerschapsonderwijs bestaat volgens de raad uit het leren functioneren in een democratische gemeenschap. De beleidsreactie op het advies van de Onderwijsraad zal door het nieuwe kabinet worden gegeven.

PO

Minder leerlingen in het primair onderwijs

Het aantal leerlingen in het primair onderwijs daalt. De daling is landelijk, maar er zijn regionale verschillen. In een aantal grotere steden blijft het aantal leerlingen nog stijgen. Een aantal cijfers voor het primair onderwijs:

- Landelijk daalt het aantal leerlingen tot en met 2020 met 6,6% tot 100.000 leerlingen.
- De bekostiging daalt met € 500 miljoen.
- Het aantal formatieplaatsen daalt met 7.000 tot en met 2020.
- In 2020 zijn er 70 gemeenten met een daling van meer dan 30% van het aantal leerlingen ten opzichte van 2011.

Gezien deze ontwikkelingen zijn de volgende maatregelen genomen:

- Er is een *Interdepartementaal Beleidsonderzoek* (IBO) gestart, met als thema de leerlingendaling in het funderend onderwijs (po en vo), gericht op het toekomstbestendig maken van het stelsel.
- OCW werkt binnen het *Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling* samen met andere departementen, provincies, gemeenten, schoolbesturen en bonden.
- Er is onderzoek gedaan naar de kostenontwikkeling bij scholen (po en vo) met krimp.
- Er hebben expertmeetings plaatsgevonden om knellende regelgeving te inventariseren en arbeidsmarktknelpunten te verkennen. Op basis van de meetings is wordt experimenteerruimte gecreëerd en wordt een wetsvoorstel ingediend om de opheffingsnormen voortaan vaker bij te stellen.
- Er worden binnen het huidige stelsel van opheffing van scholen en fusie aanpassingen gedaan om de gevolgen van krimp op korte termijn beter op te vangen. Hiervoor is een wetsvoorstel in voorbereiding.
- Er is wetgeving gerealiseerd om de experimenteerruimte te vergroten, zodat creatieve ideeën voor goed en toegankelijk onderwijs in landelijke gebieden een kans kunnen krijgen.

PO

Programma ouders en school samen

Onderzoek wijst keer op keer uit dat ouders een grote invloed hebben op de leerprestaties van hun kinderen. Dat geldt zowel voor de betrokkenheid van ouders bij het ontwikkelingsproces van hun kinderen thuis, als voor de betrokkenheid van ouders bij de school. Wat het eerste betreft, constateerde de OECD recent nog dat betrokkenheid thuis leidde tot hogere prestaties op de PISA-test. Daarbij merkte de OECD op dat ouders geen gerichte opleiding nodig hebben om de prestaties van hun kinderen te verhogen. Interesse in en actieve betrokkenheid bij de ontwikkeling van kinderen is voldoende. De school stelt ouders hiertoe in staat, door inzicht te geven in de schoolvorderingen en de ontwikkeling van het kind.

Het programma 'Ouders en school samen' heeft als doelstelling dat partnerschap tussen de school en alle ouders structureel in alle situaties als vanzelfsprekend wordt ervaren. Het is de bedoeling dat scholen en ouders in gesprek gaan over wederzijdse verwachtingen.

Ouderbetrokkenheid houdt in dat ouders de leerontwikkeling van hun kind volgen, daar thuis ondersteuning aan geven en daarover regelmatig contact met de school hebben, waardoor de prestaties van hun kind verbeteren. School en ouders nemen beiden hun aandeel in de opvoeding van de kinderen en geven hen samen waarden en normen mee. Hierdoor wordt de school als gemeenschap versterkt en in haar gezagspositie ondersteund.

Het is van belang dat deze ontwikkeling vanuit scholen tot stand komt en ondersteund wordt door bijvoorbeeld ouderorganisaties, sectorraden, besturenorganisaties en gemeenten. De rol

van OCW hierin is scholen, ouders en organisaties te stimuleren, te activeren en te ondersteunen door in te zetten op kennisvermeerdering (ontsluiten goede voorbeelden, instellen leerstoel etc.) en interactie (bijvoorbeeld met discussiebijeenkomsten en een interactieve facebooksite waar goede voorbeelden van samenwerking tussen school en ouders worden gedeeld).

Artikel 23 Grondwet

De Onderwijsraad en hoogleraren onderwijsrecht hebben recent adviezen uitgebracht over een "hedendaagse interpretatie" van artikel 23 van de Grondwet, over de vrijheid van onderwijs. In beide adviezen wordt een 'richtingvrije planning' bepleit. Tevens heeft de Onderwijsraad twee adviezen uitgebracht over verzelfstandiging in het onderwijs, waarin de raad adviseert de uiteindelijke beslissing over verzelfstandiging van een school aan het bestuur te laten. De discussie over artikel 23 van de Grondwet is nauw verbonden met voorzieningenplanning. Een beleidsreactie op het Onderwijsraadrapport is aan het nieuwe kabinet.

PO, VO en BVE Leiderschap

Goed leiderschap binnen de school is cruciaal voor het realiseren van ambities in het onderwijs op het gebied van opbrengstgericht werken, passend onderwijs, financieel en HRM-beleid. De behoefte aan beleidsvoerend vermogen binnen de school is groot. Sterke schoolleiders zijn nodig om snel en adequaat in te spelen op de veranderende omgeving.

In de 'Bestuursakkoorden 2012-2015' zijn ambities, doelen en afspraken op het gebied van professionalisering van schoolleiders opgenomen. In het kader van het Begrotingsakkoord 2013 wordt extra geld beschikbaar gesteld voor verdere professionalisering van schoolleiders: € 29,5 miljoen in het primair onderwijs, €19 miljoen in het voortgezet onderwijs en €15 miljoen (voor schoolleiders en leraren) in het middelbaar beroepsonderwijs. De extra middelen worden toegevoegd aan de prestatiebox en voor het mbo aan de bestaande regelingen. Over de inzet worden nadere afspraken gemaakt met de sectorraden (voor het PO aangevuld met de vakbonden).

Om de verdere professionalisering van de schoolleider te stimuleren, te steunen en aan te jagen, wordt in het funderend onderwijs de infrastructuur van opleidingsvraag en -aanbod op orde gebracht, passend bij de aard en ontwikkeling in beide sectoren. In het primair onderwijs wordt de NSA (Nederlandse Schoolleiders Academie) omgevormd tot de NSR (Nederlandse Schoolleider Registerorganisatie). Op 1 januari 2013 moet de NSR operationeel zijn. In het voortgezet onderwijs is op 28 maart 2012 de VO-academie voor schoolleiders van start gegaan. Deze organisaties krijgen taken op het gebied van het vastleggen van de bekwaamheidseisen en registratie-eisen, het waarderen van opleidingen, maar ook het

stimuleren van het leren van elkaar en het verspreiden van kennis en goede voorbeelden.
OCW geeft een tijdelijke opstartsubsidie.

Voortgezet Onderwijs

Voortgezet Onderwijs

Goed voortgezet onderwijs bereidt leerlingen voor op persoonlijk, maatschappelijk en – via het vervolgonderwijs – beroepsmatig functioneren. Het stimuleert de persoonlijke ontwikkeling, de individuele ontplooiing en het talent van leerlingen, geeft kennis van en inzicht in de Nederlandse samenleving en stimuleert innovatie. Het onderwijsbeleid is er dan ook op gericht jongeren zoveel mogelijk kansen te bieden.

Het (voortgezet) onderwijs kent grofweg drie functies: kwalificeren (voor het vervolgonderwijs en daarna voor de arbeidsmarkt), socialiseren (burgerschap, introductie in de waardegemeenschap die de school vormt en die onderdeel is van de bredere maatschappij) en persoonlijke ontwikkeling (ontplooien van talenten). Ten aanzien van de kwalificerende en socialiserende functie van het onderwijs worden wettelijk bepaalde onderwijsinhoud (kerndoelen, verplichte vakken, algemene burgerschapsopdracht) voorgeschreven.

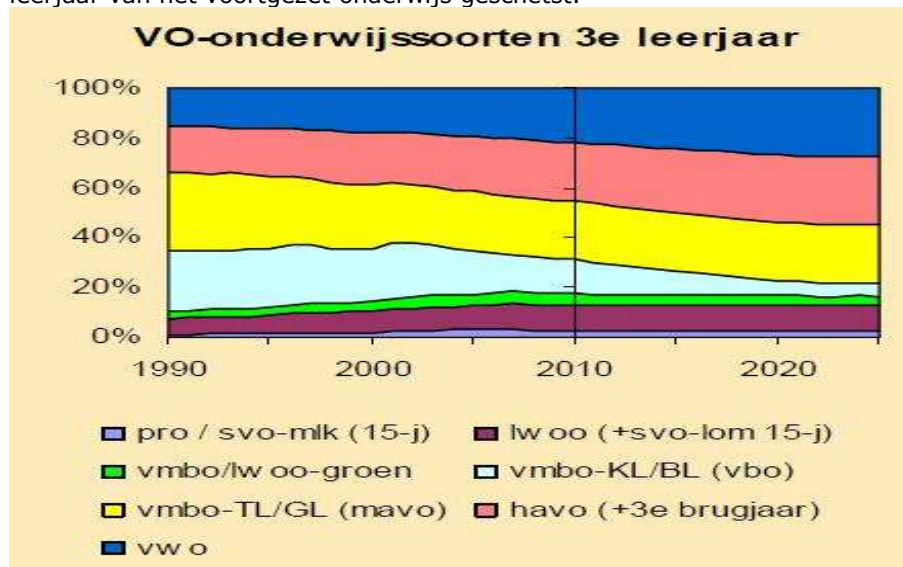
Het beleidsterrein voortgezet onderwijs omvat de scholen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), voor hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), voor voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en voor praktijkonderwijs (pro).

VO

Enkele cijfers

- Er zijn in 2011/2012 bij elkaar 646 scholen met in totaal 1300 vestigingen, ruim 300 besturen, ruim 85.000 fte's onderwijspersoneel (63.976 fte leraren, 4.022 fte managers en 18.534 fte ondersteunend personeel) en 950.000 leerlingen (inclusief vmbo-groen).
- Van de scholen is 44% een brede scholengemeenschap, waar vmbo, havo en vwo (en bij 8% ook praktijkonderwijs) wordt aangeboden.
- Op de brede scholengemeenschappen zit 70% van de leerlingen.
- In de Rijksbegroting OCW 2012 is sprake van een uitgavenpost van ca. € 6,9 miljard voor het voortgezet onderwijs.
- De gemiddelde uitgave per leerling per jaar is € 7.500,-, variërend van € 6.700,- voor havo-/vwo- bovenbouwleerlingen, € 6.900,- voor leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs, en € 7.300,- voor vmbo- bovenbouwleerlingen, tot € 11.800,- voor leerlingen in het praktijkonderwijs en leerlingen die leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) volgen. Lwoo is bedoeld voor vmbo-leerlingen die voldoende capaciteiten hebben om een vmbo-diploma te halen, maar leerachterstanden of gedragsproblemen hebben. In 2011 waren er ongeveer 82.000 geïndiceerde lwoo-leerlingen.

Steeds meer leerlingen gaan naar havo en vwo, in plaats van het vmbo (basisberoepsgerichte, kaderberoeps, gemengde en theoretische leerweg). In het verleden is het aandeel van zorgleerlingen (leerlingen in het praktijkonderwijs en leerlingen met een indicatie voor leerwegondersteunend onderwijs -lwoo), sterk toegenomen, maar deze stijging is de afgelopen jaren gestabiliseerd en zal naar verwachting niet doorzetten. In onderstaand schema wordt de ontwikkeling van de instroom in de verschillende onderwijssoorten in het 3e leerjaar van het voortgezet onderwijs geschetst.

VO

Stelselonderhoud

Stelselonderhoud vergt structurele aandacht en inzet vanuit OCW. Onder stelselonderhoud wordt onder meer begrepen:

- het ontwikkelen en onderhouden van onderwijsinhouden (kerndoelen en exameneisen) en curricula (vakken, sectoren en leerwegen vmbo, profielen havo en vwo, doorlopende leerlijnen),
- het jaarlijks zorg dragen voor de centrale examens,
- het bewaken van de kwaliteit van het onderwijs (toezicht en handhavingsbeleid),
- het borgen van voldoende onderwijstijd (zowel in termen van uren als van dagen) en het vaststellen van de schoolvakanties,
- het voeren van beleid op het gebied van leerplicht en schoolverzuim,
- het verzorgen van adequate bekostiging (personele en materiële bekostiging, samen de zogenaamde lumpsumbekostiging),
- het voeren van beleid op het gebied van stichting en opheffing van scholen (de voorzieningenplanning), onderwijshuisvesting en vermogensbeheer,
- periodiek vaststellen van prioriteiten en daarover afspraken maken met het onderwijsveld.

VO

Bestuurlijke verhoudingen, sturing en toezicht

Een belangrijk aandachtspunt bij het onderwijsbeleid zijn de bestuurlijke verhoudingen tussen OCW en scholen, en de onderlinge relaties tussen en betrokkenheid van de diverse partijen op schoolniveau (besturen, schoolleiders, leraren en ander onderwijspersoneel, leerlingen en ouders). Hierbij gaat het om thema's als goed bestuur, de versterking van de positie van ouders en leerlingen, medezeggenschap en 'horizontale dialoog', toezicht en handhaving en de aanpak van zeer zwakke scholen.

Er moet steeds een goede balans worden gevonden tussen autonomie van scholen en sturing vanuit de overheid. De afgelopen periode is de (inhoudelijke) sturing vanuit de overheid weer enigszins toegenomen. Momenteel is er discussie gaande over sturing en toezicht. Er wordt veel gevraagd van de bestuurskracht in alle onderwijssectoren. De overheid stelt kaders over de kwaliteit, toegankelijkheid en doelmatigheid. Instellingen moeten hun resultaten inzichtelijk kunnen maken en zich daarover in- en extern verantwoorden. De toezichthouders (zowel de inspectie als de toezichthouders binnen de instellingen) hebben een stimulerende en controlerende rol om de kwaliteit te verbeteren.

VO

Bestuursakkoord OCW - VO-raad 2012-2015

Op 14 december 2011 is een bestuursakkoord afgesloten tussen OCW en de sectororganisatie voor het voortgezet onderwijs, de VO-raad. In het Bestuursakkoord zijn concrete prestatieafspraken gemaakt waarmee ernaar wordt gestreefd in het onderwijs een cultuur te (blijven) bevorderen die als volgt te karakteriseren is:

- Een cultuur van opbrengstgericht werken, gericht op optimalisatie van de leerresultaten van alle leerlingen (zeker ook de 'zwakkere' leerlingen), door het systematisch volgen van de leervorderingen (tussentijdse toetsen, leerlingvolgsystemen).
- Een ambitieuze leercultuur, met speciale aandacht voor (cognitieve) excellentie, hoogbegaafdheid en topprestaties van de beste leerlingen en het zo hoog mogelijk leggen van de lat voor alle leerlingen.
- Een cultuur van bewust kiezen, gericht op doelmatige en zo effectief mogelijke besteding van de schaarse middelen, aansluitend bij de vraag vanuit de maatschappij en de arbeidsmarkt (o.a. techniek).

VO

Prestatieafspraken en prestatiebox

In het Bestuursakkoord is onder meer het volgende afgesproken dat in 2015:

- de prestaties van leerlingen in de kernvakken Nederlands, Engels, wiskunde/rekenen aantoonbaar verbeterd zijn,

- de leerprestaties van de 20% best presterende vwo-leerlingen aantoonbaar zijn gestegen,
- ten minste 50% (en in 2018 ten minste 90%) van de scholen opbrengstgericht werkt,
- alle leraren in staat zijn het onderwijs af te stemmen op verschillen in de klas,
- alle leraren en schoolleiders systematisch werken aan bekwaamheidsonderhoud,
- alle scholen goed en effectief HRM-beleid voeren.

Scholen ontvangen extra middelen via de zogeheten prestatiebox: een variabele component in de bekostiging van scholen om de ontwikkeling van de beleidsprioriteiten te kunnen ondersteunen. Het bedrag in de prestatiebox loopt op van € 110 miljoen in 2012 tot € 137 miljoen in 2015. In het Bestuursakkoord zijn ook afspraken gemaakt over de invulling van bezuinigingen, die oplopen tot € 137 miljoen in 2015. De scholen krijgen steun van het programma School aan Zet bij de vertaling naar, en de uitvoering van de doelen van het Bestuursakkoord.

De afspraken uit het Bestuursakkoord worden gemonitord, jaarlijks vindt er een rapportage plaats. De rapportage in het najaar van 2013 heeft het karakter van een 'midterm review'.

VO

Enkele actuele beleidsthema's

Hieronder worden enkele actuele beleidsthema's nader toegelicht.

Opbrengstgericht werken

Eén van de speerpunten in het Bestuursakkoord 2012-2015 is het bevorderen van opbrengstgericht werken. Door opbrengstgericht te werken kunnen scholen de leerprestaties van alle leerlingen optimaliseren. De leervorderingen van leerlingen worden systematisch gevolgd, zodat er gericht bijgestuurd kan worden op het niveau van de leerling, leraar en de school. Op leerlingniveau wordt zichtbaar waar remediëren nodig is of juist behoefte is aan verdieping en verbreding.

Instrumenten voor opbrengstgericht werken zijn leerlingvolgsystemen en de diagnostische tussentijdse toets (dtt). De dtt wordt gebaseerd op landelijk vast te stellen tussendoelen voor de kernvakken Nederlands, wiskunde / rekenen en Engels. Een wetsvoorstel waarmee de deelname aan een diagnostische tussentijdse toets en het gebruik van een leerlingvolgsysteem wordt verplicht, is intussen voorgelegd aan de Raad van State en kan in het najaar van 2012 aan de Tweede Kamer worden gestuurd.

Aanscherping exameneisen

Examens maken het onderwijs doelgericht, zorgen voor vertrouwen in het diploma en vormen een objectieve maatstaf om het onderwijs te evalueren. Naast inhoudelijke vernieuwingen zijn

er enkele verzwaringsen in gang gezet die gefaseerd worden ingevoerd. Voor 2012 en 2013 zijn in de slaag-zakregeling twee aanscherpingen aangebracht.

Bij de examens van 2012 is de eerste verzwaring van de slaag-zakregel ingegaan. Leerlingen kunnen niet meer slagen met louter onvoldoendes voor hun centraal examen. Gemiddeld moet een voldoende worden behaald voor het centraal examen. Deze aanscherping heeft geleid tot betere prestaties: de gemiddelde cijfers voor het centraal examen stegen en de zakpercentages waren veel lager dan vooraf gedacht. De tweede verzwaring geldt alleen voor havo en vwo en bepaalt dat er vanaf de examens in 2013 voor de vakken Nederlands, Engels en wiskunde maximaal één 5 als eindcijfer mag voorkomen. Met deze maatregel wordt de kans van slagen in het hoger onderwijs verbeterd en zal de 'zesjescultuur' afnemen.

Focus op taal en rekenen

Een goede beheersing van de kernvakken Nederlands en wiskunde / rekenen is essentieel voor studiesucces in het voortgezet onderwijs zelf, en in het vervolgonderwijs. In 2010 is de *Wet referentieniveaus taal en rekenen* aangenomen. In deze wet staat dat het eindexamen vo een rekentoets omvat en dat het examen Nederlands wordt afgestemd op de referentieniveaus. De eerste afname van de rekentoets is gepland bij de examens in het schooljaar 2013/2014.

Burgerschap

Het voortgezet onderwijs bereidt jongeren voor op het vervolgonderwijs en op het functioneren in de maatschappij. Een gedegen vakinhoudelijke basis (in de kernvakken en de andere algemeen vormende vakken, én in beroepsvoorbereidende vakken) is dan ook cruciaal. Scholen hebben naast een kwalificerende ook een socialiserende functie. Dit komt onder meer tot uiting in de opdracht om bij te dragen aan burgerschap en sociale integratie, die sinds 2006 in de *Wet voortgezet onderwijs* (WVO) is opgenomen.

Volgens de wet moet burgerschap ervoor zorgen dat leerlingen zich een beeld vormen van de bijdrage die zij als burgers aan de samenleving kunnen leveren. Jongeren moeten het vermogen en de bereidheid ontwikkelen om deel uit te maken van de gemeenschap en daaraan een actieve bijdrage te leveren. In het voortgezet onderwijs is de maatschappelijke stage één van de manieren waarop scholen concreet invulling kunnen geven aan burgerschap.

De overheid laat scholen vrij om binnen de grenzen van de wet hun eigen invulling te geven aan burgerschap. De inspectie ziet erop toe dat scholen burgerschap bevorderen, maar kijkt niet naar de inhoud. Wel zijn er voorbeeldduitwerkingen beschikbaar. Een actuele discussie over burgerschap is de vraag in hoeverre het de overheid – mede in het licht van de vrijheid van onderwijs – past hier inhoudelijk op te sturen. In 2012 heeft de Onderwijsraad een advies

uitgebracht over de wijze waarop scholen ondersteund kunnen worden in hun vormgeving van burgerschap. Zie hiervoor de bijdrage over het primair onderwijs.

Hoogbegaafde en excellente leerlingen

Uit internationaal vergelijkend onderzoek blijkt dat Nederland relatief weinig 'hoogvliegers' heeft die internationaal ook tot de top behoren. De prestaties van Nederlandse leerlingen en studenten zijn gemiddeld behoorlijk goed, maar de absolute cognitieve top blijft achter en onderpresteert vaak. Het tekort aan toppers is nadelig, want juist topleerlingen en topstudenten zijn van grote waarde voor een innovatieve Nederlandse kenniseconomie en het slagen van de topsectoren.

Het beleid voor excellente leerlingen maakt onderdeel uit van het Bestuursakkoord 2012-2015. Doel is het verbeteren van de prestaties van hoogbegaafde en cognitief excellente leerlingen. Het beleid richt zich primair op de 20% best presterende leerlingen in het vwo (inclusief hoogbegaafde leerlingen).

Excellente scholen

Vanaf 2012 kunnen scholen in het primair en voortgezet onderwijs jaarlijks het predicaat 'excellente school' verdienen. Eind 2012 zullen de eerste scholen het predicaat ontvangen. Inmiddels hebben 165 scholen zich aangemeld als kandidaat: 107 po-scholen en 58 vo-scholen. De jury hanteert vijf excellentiecriteria: zeer goede resultaten, de wijze waarop de school omgaat met de omstandigheden van de school, de inrichting van het onderwijsproces, de mate waarin het onderwijsproces bijdraagt aan behaalde resultaten en het excellentiebeleid van de school (zoals aandacht voor excellente en hoogbegaafde leerlingen, maar ook inpassing van zorgleerlingen en aandacht voor de vormende taak van de school).

Beroepsgerichte examenprogramma's en doorlopende leerroutes

De beroepsgerichte examenprogramma's in het vmbo worden vernieuwd om beroepsonderwijs aantrekkelijker en beter organiseerbaar te maken, en de aansluiting bij de actuele beroepspraktijk en vervolgonderwijs te verbeteren. Dit gebeurt zoveel mogelijk in samenhang met de herziening van het kwalificatiedossier in het mbo, om de inhoudelijke aansluiting tussen vmbo en mbo te verbeteren.

Ook is sprake van verschillende initiatieven en experimenten op het terrein van doorlopende leerroutes in het beroepsonderwijs. Deze beogen het beroepsonderwijs aantrekkelijker te maken, de doorstroom te bevorderen, het aantal vsv'ers te verminderen en het halen van een startkwalificatie te stimuleren. Voorbeelden hiervan zijn het VM2-experiment (vmbo-bb-leerlingen halen een diploma op mbo 2-niveau), vakcolleges (een samenwerking tussen het reguliere onderwijs en het bedrijfsleven), nieuwe experimenten als de vakmanschaproute die de vmbo-bovenbouw (bb en kb) integreert met mbo (bol en bbl) en opleidt tot een diploma

mbo-niveau 2, en de technologieroute die vmbo-bovenbouw (gl en tl) integreert met mbo (bol en bbl) en opleidt op tot een diploma mbo niveau-4 behorend tot de topsectoren.

Aansluiting op arbeidsmarkt: aandacht voor techniek en zorg

Van belang is een goede match tussen de vraag vanuit de arbeidsmarkt en de uitstroom van hiervoor zo goed mogelijk gekwalificeerde leerlingen. Er is een dreigend tekort in techniek en zorg: het is dan ook belangrijk dat scholen voldoende leerlingen motiveren voor die richtingen te kiezen.

Begin 2012 hebben negen topsectoren een Masterplan Bèta en Technologie opgesteld. Als onderdeel van de kabinetsreactie op dit masterplan (16 april 2012) heeft het Platform Bèta Techniek het programma 'Toptechniek in bedrijf' ingericht. Het programma houdt in dat regio's ondersteuning (ook financieel) kunnen krijgen om voorstellen uit te voeren die leiden tot toekomstbestendig en aantrekkelijker techniekonderwijs op vmbo en mbo, dat aansluit bij de regionale arbeidsmarkt. Dat kan bijvoorbeeld gebeuren door een doorlopende leerlijn techniek in te voeren of door vergaande samenwerking tussen bedrijven en scholen.

Voorzieningenplanning en fusietoets

Bekostigde scholen voor voortgezet onderwijs ontstaan door stichting of splitsing. Zij moeten aan bepaalde voorwaarden voldoen. Als dat niet (meer) het geval is, kan de bekostiging worden beëindigd. De *Wet voorzieningenplanning voortgezet onderwijs*, die geldt sinds schooljaar 2008/2009, heeft de voorzieningenplanning grondig herzien. Het systeem van voorzieningenplanning werd vereenvoudigd en de schoolbesturen kregen een grotere verantwoordelijkheid. In 2012 vindt de evaluatie van die wet plaats. De vorige minister heeft toegezegd de resultaten van de evaluatie in 2013 aan de Tweede Kamer te sturen.

Op 1 oktober 2011 is de *Wet fusietoets* in werking getreden. Daardoor moeten alle institutionele en bestuurlijke fusies ter goedkeuring worden voorgelegd aan de ministers van OCW en EL&I.

Financiële positie onderwijsinstellingen

De Inspectie van het Onderwijs rapporteert jaarlijks over de financiën van het voortgezet onderwijs op sectorniveau. De rapportage laat zien dat in 2010 de lasten de baten met € 73 mln. (1% van het batentotaal) overtreffen. Dat is het eerste tekort sinds minstens 5 jaar. Bijna twee derde van de besturen heeft een tekort. Dit vertaalt zich in dalende eigen vermogens. Hoewel de inspectie toejuicht dat de bestedingen toenemen en de eigen vermogens van instellingen al enkele jaren dalen, waarschuwt zij er wel voor dat de lasten de baten op de langere termijn niet mogen overstijgen. Komend najaar komen de gegevens over 2011 beschikbaar. Dan wordt duidelijk of de besturen er in slagen hun lasten in overeenstemming te brengen met hun baten.

In september 2009 rapporteerde de Commissie Vermogensbeheer Onderwijsinstellingen (commissie-Don) over het financieel beleid van onderwijsinstellingen. Voor het voortgezet onderwijs zijn vooral de door het kabinet overgenomen aanbevelingen om de financiële deskundigheid en het toezicht te versterken van belang. Versterking van het toezicht lijkt ook gezien de recente financiële problematiek bij onderwijsinstellingen aan de orde. Financiële deskundigheid is ook onderdeel van de programma's voor deskundigheidsbevordering voor schoolleiders. Op dit moment loopt een onderzoek van Regioplan naar de ontwikkeling van de financiële deskundigheid in primair en voortgezet onderwijs. Het onderzoek is onderdeel van de aan de Tweede Kamer toegezegde evaluatie (najaar 2012) van de acties die genomen zijn naar aanleiding van de commissie-Don.

De inspectie kijkt scherper naar de doelmatigheid (onder andere oppotgedrag voorkomen) en naar risico's voor de financiële continuïteit. Met instellingen die te veel oppotten is afgesproken dat zij plannen maken om het geld voor onderwijs te besteden. Die afspraken worden door de inspectie gevolgd.

Artikel 23 Grondwet

De Onderwijsraad en hoogleraren onderwijsrecht hebben recent adviezen uitgebracht over een "hedendaagse interpretatie" van artikel 23 van de Grondwet, over de vrijheid van onderwijs. In beide adviezen wordt een 'richtingvrije planning' bepleit. Tevens heeft de Onderwijsraad twee adviezen uitgebracht over verzelfstandiging in het onderwijs, waarin de raad adviseert de uiteindelijke beslissing over verzelfstandiging van een school aan het bestuur te laten. De discussie over artikel 23 van de Grondwet is nauw verbonden met voorzieningenplanning. Een beleidsreactie op het Onderwijsraadrapport is aan het nieuwe kabinet.

Jeugd, Onderwijs en Zorg

Organisatie van het stelsel voor (v)so

Tussen 1990 en 2003 zijn verschillende structuren ontwikkeld voor extra onderwijsondersteuning:

- Weer samen naar school (WSNS). Doel was dat kinderen, die moeite hebben met leren of die gedragsproblemen hebben, zoveel mogelijk op een reguliere basisschool blijven. Dit zijn bijvoorbeeld leerlingen met ADHD, dyslexie of lichte vormen van autisme, die lichte ondersteuning of begeleiding nodig hebben.
- Leerwegondersteunend- en Praktijkonderwijs (lwoo en pro). Leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) is bedoeld voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben om een diploma te kunnen halen. Een leerling die lwoo volgt, zit in een van de vier leerwegen van het vmbo. Het praktijkonderwijs is voortgezet onderwijs dat rechtstreeks opleidt voor de arbeidsmarkt.
- Regionale expertisecentra voor (voortgezet) speciaal onderwijs en leerlinggebonden financiering (lgf). Een regionaal expertisecentrum (REC) is een samenwerkingsverband van speciale scholen in een regio. Leerlinggebonden financiering (lgf), ook wel 'rugzak', is extra geld dat een school krijgt voor leerlingen met een handicap, ziekte, ernstige gedragstoornis of psychisch probleem.

JOZ

Lichte ondersteuning

De eerste twee onderwijsvormen zijn bedoeld voor leerlingen met relatief lichte leer- en opvoedingsproblemen of stoornissen in hun sociale ontwikkeling. Het beleid voor deze vormen van ondersteuning is vastgelegd de *Wet op het primair onderwijs (WPO)* en de *Wet op het voortgezet onderwijs (WVO)*.

Primair onderwijs

In het primair onderwijs werken scholen samen in een samenwerkingsverband Weer samen naar school (WSNS). Binnen het samenwerkingsverband zit minstens één school voor speciaal basisonderwijs (sbo). Doel is een samenhangend geheel van voorzieningen voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, zodat zij een ononderbroken ontwikkelingsproces kunnen doormaken.

De bekostiging voor de extra ondersteuning binnen de samenwerkingsverbanden (inclusief het sbo) is gebudgetteerd. In totaal zijn er ca. 240 samenwerkingsverbanden die veelal denominatief zijn georganiseerd.

Voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs (vo) werken de vmbo-scholen verplicht samen in een samenwerkingsverband vo. Inmiddels zijn ook bijna alle overige vo-scholen aangesloten bij de samenwerkingsverbanden. Doel van de samenwerkingsverbanden is dat zoveel mogelijk leerlingen die een orthopedagogische of orthodidactische benadering nodig hebben onderwijs volgen in één van de vmbo-leerwegen.

De bekostiging kent een gemengd model. Voor leerlingen met een indicatie voor lwoo of pro ontvangt de vo-school direct een hogere bekostiging. Daarnaast krijgt het samenwerkingsverband een budget voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, maar geen indicatie hebben. In totaal zijn er 83 samenwerkingsverbanden vo. Meestal zijn ze regionaal en over denominaties heen georganiseerd.

JOZ

Zware ondersteuning

Het (v)so en de leerlinggebonden financiering (lgf, ook wel 'rugzakje') zijn bedoeld voor leerlingen met een zwaardere handicap of stoornis. De wetgeving is vastgelegd in de *Wet op de expertisecentra* (WEC).

Per cluster van handicaps werken (v)so-scholen samen in een regionaal expertisecentrum (rec):

Cluster 1. Leerlingen met een visuele beperking;

Cluster 2. Leerlingen met een auditieve beperking en leerlingen met ernstige spraak/taalmoeilijkheden;

Cluster 3. Leerlingen met een lichamelijke en/of verstandelijke beperking en langdurig zieken;

Cluster 4. Leerlingen met een psychiatrische en/of gedragsstoornis.

Op basis van landelijke criteria beoordelen commissies voor de indicatiestelling (cvi's), of een leerling in aanmerking komt voor indicatie.

Als een leerling een indicatie heeft, kunnen de ouders kiezen of zij hun kind inschrijven bij het (v)so of bij regulier onderwijs, met een rugzak. Doordat de ouders een indicatie kunnen aanvragen en doordat de criteria deel subjectief zijn, is de indicatiestelling niet goed beheersbaar.

Bovendien zijn het (v)so en de lgf openeinderegelingen. Er is dus geen bovengrens aan het budget. De overheid betaalt voor elke geïndiceerde leerling een extra bedrag, in de vorm van de hogere bekostiging van het (v)so, of als lgf.

Scholen voor (v)so vallen onder de *Wet op de expertise centra* (WEC). De organisatie van de lichte ondersteuning (met de scholen voor sbo in het po en de scholen voor praktijkonderwijs in het vo) is vastgelegd in de *Wet op het primair onderwijs* (WPO) en de *Wet op het voortgezet onderwijs* (WVO). Er is ook sectoroverstijgende onderwijswetgeving, zoals de *Wet medezeggenschap scholen* (WMS), de *Wet Goed Bestuur, Goed Onderwijs* en het wetsvoorstel *Taal en Rekenen*. Voor bepaalde categorieën leerlingen (zeer moeilijk lerende kinderen) worden soms uitzonderingen worden gemaakt, zoals bij de eisen voor taal en rekenen.

Toezicht en verantwoording

De Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de scholen voor (v)so en op de rec's. Het toezicht is risicogericht, net als bij het reguliere onderwijs. Het toezichtkader is geënt op de WEC.

JOZ

Aantallen leerlingen

De verdeling van de leerlingen over de onderwijsvormen is als volgt:

- speciaal basisonderwijs (sbo) 42.000 leerlingen,
- leerwegondersteunend onderwijs (lwoo) 99.000 leerlingen
- praktijkonderwijs (pro) 27.000 leerlingen
- (voortgezet) speciaal onderwijs 70.000 leerlingen.

Van de leerlingen in het (voortgezet) speciaal onderwijs hebben er 34.000 ruwweg de basisschoolleeftijd. Zij zitten op het speciaal onderwijs. Zo'n 36.000 leerlingen hebben ongeveer de leeftijd van leerlingen in het voortgezet onderwijs. Zij zitten op het voortgezet speciaal onderwijs.

Nog eens ruim 39.000 leerlingen zijn geïndiceerd voor het (v)so, maar volgen met lgf (het 'rugzakje') onderwijs in het regulier onderwijs (po en vo).

De lgf is opgedeeld in twee delen: een deel voor de ondersteuning in en door de reguliere school en een deel voor extra ondersteuning vanuit het (v)so, de zogenaamde ambulante begeleiding.

Het totale aantal leerlingen met een indicatie voor plaatsing in het (v)so of voor lgf stijgt nog steeds. De groei doet zich vooral voor bij leerlingen boven 12 jaar, in cluster 4. De groei van het speciaal onderwijs en van de lgf in het primair onderwijs lijkt zich te stabiliseren.

Thuiszitters

Tot slot zijn er kinderen en jongeren die geen onderwijs volgen en thuiszitten: op jaarbasis 2500 tot 3000 jongeren. Dat betekent dat op elk willekeurig moment circa 800 leerlingen thuis zitten. Van hen is 85% ouder dan 12 jaar.

De belangrijkste oorzaken zijn gedragsproblemen, veelal in combinatie met een problematische thuissituatie, psychiatrische problemen, onwelwillendheid van jongere of conflicten tussen ouders en school.

In de afgelopen jaren zijn veel maatregelen getroffen om thuiszitten te voorkomen, zoals:

- Onderwijsconsulenten, die bemiddelen bij schoolplaatsing van de inrichting.
- Zorgadvies teams (zat's, zie de paragraaf 'jeugd').
- Rebound en Op de rails, beide time-out projecten voor leerlingen die tijdelijk niet in de eigen klas of op school kunnen blijven.
- Een project om jongeren die thuiszitten terug naar school te begeleiden.

JOZ

Passend onderwijs

In 2005 is de organisatie van de extra ondersteuning aan leerlingen geëvalueerd. Begin 2006 concludeerden de toenmalig minister (Van der Hoeven) en de Tweede Kamer het stelsel vernieuwd moest worden, gezien de vele knelpunten.

De belangrijkste knelpunten zijn:

- Lichte en zware ondersteuning zijn naast elkaar georganiseerd. Dat zorgt voor een complex stelsel, met veel bureaucratie. Leerlingen en ouders worden van het kastje naar de muur gestuurd.
- Er is druk op de duurste voorzieningen, doordat de opneembekostiging voor zware ondersteuning is ingericht naast gebudgetteerd systeem voor lichte ondersteuning.
- Mede daardoor steeg het aantal leerlingen met een indicatie voor zware ondersteuning sterk, net als de kosten.
- De kwaliteit van het onderwijs en de toerusting van leerkrachten is onvoldoende.
- Er zijn wachtlijsten voor plaatsing in het (v)so en thuiszitters.
- De afstemming met het bredere (jeugd)zorgterrein is onvoldoende.

Vanaf 2006 zijn mogelijkheden onderzocht voor herziening van het stelsel. Eind 2009 leidde dat tot een - door het veld gesteund - voorstel onder de naam 'passend onderwijs'. Onder het vorige kabinet is het beleid verder uitgewerkt en vertaald in wetgeving.

Aanvankelijk zou de invoering van passend onderwijs gepaard gaan met een bezuiniging van € 300 miljoen. Deze is na de val van het kabinet geschrapt. Daarnaast is besloten scholen en samenwerkingsverbanden een jaar extra te geven voor de voorbereiding.

JOZ

Hoofdpijnen van passend onderwijs

De kern van passend onderwijs is het decentraliseren van de verantwoordelijkheid voor de extra ondersteuning naar de schoolbesturen. Dat gebeurt langs de volgende lijnen:

Het invoeren van een zorgplicht. Schoolbesturen krijgen de verantwoordelijkheid kinderen die worden aangemeld of ingeschreven zijn een passende onderwijsplek te bieden. Dat kan op de school van aanmelding, maar ook op een andere school.

Om de zorgplicht waar te kunnen maken, worden samenwerkingsverbanden gevormd voor primair en voortgezet onderwijs, waarin alle scholen in een regio deelnemen, ook (v)so-scholen (cluster 3 en 4). Het samenwerkingsverband krijgt de vorm van een rechtspersoon.

De bekostiging voor zware ondersteuning wordt gebudgetteerd en met het budget voor de lichte ondersteuning toegekend aan de samenwerkingsverbanden. Hieruit moet het samenwerkingsverband de kosten betalen voor de extra ondersteuning van leerlingen in het reguliere onderwijs en voor plaatsing van leerlingen in het (v)so (dit gebeurt rechtstreeks door OCW op basis van de leerlingentelling).

Elk samenwerkingsverband stelt een ondersteuningsplan op. Hierin wordt vastgelegd hoe de extra ondersteuning wordt georganiseerd, hoe de verdeling van de middelen plaatsvindt en welke leerlingen in aanmerking komen voor plaatsing in het (v)so. In het plan staat ook wat het niveau van basisondersteuning voor leerlingen is. Dit is de ondersteuning die alle scholen in het samenwerkingsverband kunnen bieden. Het niveau van basisondersteuning wordt geformuleerd op basis van de profielen die de scholen in de regio opstellen.

Elke school in het samenwerkingsverband stelt een schoolondersteuningsprofiel (sop) op. Daarin staat welke ondersteuning de school biedt, eventueel met extra steun vanuit het samenwerkingsverband. De medezeggenschapsraad van de school heeft adviesrecht op dit profiel.

Elk samenwerkingsverband richt een ondersteuningsplanraad op. Dat is een medezeggenschapsorgaan dat instemmingsrecht heeft op het ondersteuningsplan. Onderdeel van het bredere kwaliteitsbeleid vormt dat leraren beter worden toegerust. Dit gebeurt onder meer via het programma School aan zet en via professionalisering leraren. Het beter kunnen omgaan met verschillen in de klas is een speerpunt binnen dat programma.

De betere afstemming met de (jeugd)zorg wordt met VWS uitgewerkt. Dat gebeurt in samenhang met de decentralisatie van de (jeugd)zorg naar de gemeenten (zie ook hierna). Er komt wetgeving voor de verbetering van de kwaliteit (v)so (zie paragraaf 2.3).

Cluster 1 en 2

De scholen en instellingen voor cluster 1 en 2 gaan vanwege de schaal en specifieke expertise niet meelopen met passend onderwijs. Cluster 1 kent al langer (van 1995) een gebudgetteerde bekostiging. Voor cluster 2 wordt hierbij aangesloten.

De scholen in cluster 2 worden omgevormd tot een beperkt aantal instellingen. De instellingen voor cluster 1 en 2 worden integraal verantwoordelijk voor de ondersteuning en begeleiding van leerlingen met visuele, auditieve en communicatieve beperkingen, in zowel het speciaal als het regulier onderwijs.

JOZ

Wet kwaliteit (v)so

De wet Kwaliteit (v)so moet de opbrengstgerichtheid van het (v)so verbeteren. Bovendien moet de wet regelen dat er drie uitstroombestemming in het vso komen:

1. regulier vervolgonderwijs;
2. een duurzame plaats op de arbeidsmarkt;
3. dagbesteding.

De kansen van leerlingen op maatschappelijke participatie worden groter door ze gericht voor te bereiden deze bestemmingen.

Achtergrond

De wet komt na jarenlange kritiek van de inspectie op de kwaliteit van het onderwijs in de vier clusters in (v)so. Scholen waren onvoldoende gericht op optimale onderwijsresultaten, werkten niet planmatig genoeg en hadden onvoldoende zicht op de resultaten. In 2010 vond de inspectie dat er verbeteringen in kwaliteit zichtbaar waren, maar dat het verbeterproces erg traag verliep.

Doelgroep

Het speciaal onderwijs verzorgt onderwijs aan (nu nog) geïndiceerde leerlingen. Dit zijn leerlingen met zulke fysieke of cognitieve beperkingen dat ze een orthopedagogische en orthodidactische benadering nodig hebben, plus begeleiding op speciaal onderwijs (so) en voortgezet speciaal onderwijs (vso).

Volwaardige participatie

Kwaliteitsverbetering moet de kansen van deze leerlingen vergroten op volwaardige participatie in de maatschappij, hun doorstroming naar middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs vergroten en een onnodig beroep op een uitkering voorkomen.

Hoofdpijnen en uitgangspunten

De leerlingen in het (v)so hebben, net als leerlingen in het regulier onderwijs, recht op goed onderwijs. Onderwijs dat zo goed mogelijk aansluit bij hun mogelijkheden en hen gedegen voorbereidt op hun verwachte uitstroombestemming: een vervolgopleiding, de arbeidsmarkt of vormen van dagbesteding.

Om dat te bereiken wordt het volgende in deze wet geregeld:

De opbrengstgerichtheid van het onderwijs wordt vergroot door de verplichting om voor alle leerlingen het ontwikkelingsperspectief vast te stellen en de voortgang te registreren.

Er komen drie uitstroomprofielen in het voortgezet speciaal onderwijs:

1. Vervolgonderwijs: geënt op het reguliere voortgezet onderwijs en is gericht op doorstroom naar het reguliere onderwijs.
2. Arbeidsmarktgericht: focust op de praktijk en zet in op duurzame arbeidsparticipatie.
3. Dagbesteding: is gericht op zo zelfstandig mogelijk functioneren in vormen van dagactiviteiten.

Alle leerlingen in de uitstroomprofielen arbeidsmarktgericht en dagbesteding krijgen een getuigschrift en een overgangsdokument. Dat is een extra steun in de rug bij hun vervolgstap naar dagbesteding of de arbeidsmarkt.

Gekwalificeerde vakmensen mogen als zij-instromer worden aangesteld voor bepaalde beroepsgerichte vakken.

In het uitstroomprofiel arbeidsmarktgericht worden stages verplicht.

Scholen moeten nazorg bieden in de vorm van advisering aan de oud-leerling, als deze daarom verzoekt.

De wet sluit zoveel mogelijk aan op de regels voor regulier onderwijs. Op een aantal punten zijn regels uit oogpunt van uniformiteit geharmoniseerd met die voor de corresponderende sector in het regulier onderwijs. Voorbeelden hiervan zijn de aanpassingen van de onderwijstijd in het vso, het harmoniseren van de regels rond het maximale aantal uren godsdienstonderwijs en die rond verwijdering van leerlingen van het vso.

Invoering en verdere uitwerking

De wet treedt per 1 augustus 2013 in werking. Een aantal bepalingen treedt eerder in werking. Het betreft de mogelijkheid om via vavo schoolexamens af te leggen en het starten van de aanvraagprocedure voor een examenlicentie. Ook de mogelijkheid voor zml/mg scholen om het so onderwijs uit te breiden met vso treedt eerder in werking.

Er is een AMvB in procedure gebracht met de uitwerking van een aantal bepalingen (inhoud ontwikkelingsperspectief, kerndoelen vso) in het wetsvoorstel. De resultaten van de uitvoeringstoets wordt binnenkort verwacht. Verder dient nog een regeling ter vaststelling van het model getuigschrift voor de uitstroomprofielen te worden opgesteld.

JOZ

Stand van zaken

Op 9 oktober is het genoemde voorstel is met algemene stemmen aangenomen in de Eerste Kamer.

Over het wetsvoorstel passend onderwijs is veel discussie geweest. Discussie ging met name over het aanvankelijke voornemen van het vorige kabinet om de invoering van passend onderwijs gepaard te laten gaan met een bezuiniging van € 300 mln. en het krappe tijdpad (ingegeven door het behalen van de bezuiniging). In het voorjaar 2011 is een temporisering van de bezuiniging en invoering van passend onderwijs voorgesteld. Na de val van het kabinet, is de bezuiniging komen te vervallen en is besloten een jaar extra te nemen voor een goede (inhoudelijke) invoering van passend onderwijs.

De behandeling van het wetsvoorstel in de Tweede Kamer is sterk gedomineerd door genoemde punten. Het wetsvoorstel is met een kleine meerderheid aangenomen (CDA, VVD, PVV en SGP). De andere partijen hebben niet ingestemd met het wetsvoorstel. De PvdA, D'66, Groen Links en CU hebben een stemverklaring afgegeven waarin zij aangaven dat het niet instemmen met het wetsvoorstel vooral wordt veroorzaakt door de bezuiniging en het krappe tijdpad. Alleen de SP is (vanaf het begin) inhoudelijk tegen de beleidsvoorstellen passend onderwijs.

Op 9 oktober heeft de Eerste Kamer, in ruime meerderheid (CDA, CU, Groen Links, PvdA, PVV en VVD) ingestemd met het wetsvoorstel passend onderwijs.

Op verzoek van de Eerste Kamer komt er een landelijke arbitragevoorziening voor samenwerkingsverbanden. Schoolbesturen en samenwerkingsverbanden kunnen hier terecht bij een geschil over de inrichting van het samenwerkingsverband (de statuten) en na invoering van passend onderwijs. Verder is afgesproken dat niet alleen MR-leden uit de aangesloten scholen zitting hoeven te nemen in de ondersteuningsplanraad. Leden kunnen ook van buiten deze raden komen, maar moeten wel ouders, leerlingen of leraren zijn van de scholen binnen het samenwerkingsverband en door de MR'en worden afgevaardigd. Hiertoe wordt op korte

termijn een wetswijziging gerealiseerd (via een zogenaamde variawet). Ook heeft de Eerste Kamer moties aangenomen over het treffen van voorzieningen voor leerlingen met gedragsproblemen en over een onafhankelijk onderzoek naar de structurele bekostiging van het primair onderwijs.

De invoering gebeurt gefaseerd. In paragraaf 6 wordt nader ingegaan op de planning van de invoering.

JOZ

Uitwerking wettelijk kader passend onderwijs

Met de *Wet passend onderwijs* zijn de kaders van het beleid neergezet. Er dient echter ook nog een aantal zaken nader te worden uitgewerkt in lagere regelgeving. Hieronder wordt een overzicht gegeven.

Lagere regelgeving (AMvB's en ministeriële regelingen)

Gewerkt wordt aan een aantal AMvB's en ministeriële regelingen. Deze zijn een uitwerking van de *Wet passend onderwijs*. Het gaat dan onder meer om de bekostigingsbesluiten, de voorschriften ten aanzien van de deskundigen die adviseren over de toelaatbaarheid van leerlingen, de regio-indeling, de voorschriften voor opting out, de voorschriften voor het ontwikkelingsperspectief en de inrichting van de tijdelijke geschillencommissie.

Personeelskader

A. Behouden expertise

Er worden tripartiete afspraken gemaakt tussen vak-, sectororganisaties en OCW over de personele gevolgen van de invoering van passend onderwijs (verschuiving van budgetten). Onderdeel hiervan vormen de voorwaarden voor de zogenoemde 'opting out'.

B. Professionalisering leraren in omgaan met verschillen

Passend onderwijs is (grotendeels) kwalitatief goed regulier onderwijs op maat, dat staat of valt met goede leerkrachten die kunnen omgaan met verschillen.

Verantwoordingssystematiek

De middelen voor lichte en zware ondersteuning gaan (met uitzondering van de middelen voor leerlingen met een lwoo/pro-indicatie) naar de samenwerkingsverbanden. De komende maanden wordt uitgewerkt hoe de verantwoording zo kan worden vormgegeven dat deze zicht geeft op de besteding van de middelen en de behaalde resultaten. Dit gebeurt in overleg met de sectororganisaties, DUO en de inspectie.

Aanpassen registratie- en bekostigingssystemen DUO

De invoering van passend onderwijs leidt tot aanpassing van de registratie- en bekostigingssystemen. Bij DUO is hiervoor een project ingericht.

Opstellen evaluatieprogramma

De belangrijkste opdracht van de Evaluatiecommissie passend onderwijs (ECPO) is het opstellen van een evaluatieprogramma op basis waarvan de effecten van de invoering van passend onderwijs gemeten kunnen worden. Daarnaast zal de commissie in de zomer van 2013 een advies uitbrengen over de stand van zaken van de invoering door de samenwerkingsverbanden. Tot slot wordt onderzoek uitgezet bij de inspectie en bijvoorbeeld de BOPO (beleidsonderzoek primair onderwijs bij NWO) voor onderdelen die niet via de ECPO verlopen.

Splitsing so/vso

In het bestuursakkoord met de PO-raad (januari 2012) is afgesproken dat er een verkenning wordt uitgevoerd naar de mogelijkheden om tot splitsing van het so en vso te komen. Dit om maximale samenwerking tussen po en so en vo en vso mogelijk te maken. Dat is op dit moment lastig bijvoorbeeld doordat het vso valt onder de CAO po. Een dergelijke splitsing is complex en ingrijpend. Daarom wordt eerst onderzoek gedaan naar de gevolgen. Op basis van de resultaten kan een afweging worden gemaakt van de wenselijkheid en haalbaarheid van splitsing.

Vertalen bevindingen samenwerkingsverbanden naar beleid

Op basis van de ervaringen bij de invoering van passend onderwijs door de samenwerkingsverbanden (in oprichting) wordt onderzocht of aanpassing in de toekomst wenselijk is. Het gaat dan bijvoorbeeld om:

In het po: beleid en bekostiging wsns (o.a. vereenvoudigen 2%-regeling voor het sbo).

In het vo: beleid en positionering lwoo en pro (waaronder afschaffen indicatie via de RVC).

Overig

Naast genoemde onderwerpen is er een aantal kleinere onderdelen waarop helderheid moet worden geboden, toezeggingen zijn gedaan of de voortgang moet worden bewaakt. De resultaten hiervan worden vertaald naar de implementatie.

Ernstig meervoudig gehandicapte leerlingen (EMG): zij krijgen nu vaak een combinatie van onderwijs en zorg. Door passend onderwijs en de wijzigingen in de AWBZ komt hier veranderingen in.

Residentiële voorzieningen, waaronder jeugdzorgplus (gji) en justitiële jeugdinstituten (jji's). In verband met de korte verblijfsduur in de instellingen wordt gewerkt aan een traject gericht op het realiseren van doorlopende leerlijnen.

Thuiszitters en individuele problematiek

Samenwerkingsverbanden moeten weten welke leerlingen thuiszitten. De registratie op de verschillende vormen van verzuim en registratie daarvan moeten daarvoor worden verbeterd. Voor individuele problematiek van leerlingen wordt de regeling onderwijsconsulenten verlengd en aangepast.

JOZ

Invoering passend onderwijs

OCW heeft een belangrijke rol bij de invoering van passend onderwijs en voert regie op het proces.

In augustus jl. is de stimuleringsregeling passend onderwijs gepubliceerd. Op grond van deze regeling kunnen samenwerkingsverbanden i.o. een aanvraag voor aanvullende bekostiging indienen voor de invoering van passend onderwijs. De omvang van de subsidie bedraagt € 10 per leerling die is ingeschreven op één van de deelnemende reguliere scholen binnen het samenwerkingsverband.

Planning invoering passend onderwijs

Datum	Mijlpaal/ actie
November 2012	Publicatie <i>Wet passend onderwijs</i> en de regio-indeling
Schooljaar 2012/2013	Inhoudelijke voorbereiding op de invoering van passend onderwijs: <ul style="list-style-type: none">• vormgeven samenwerkingsverbanden (rechtspersoon)• opstellen (concept)ondersteuningsplan• inrichten van en overleg voeren met ondersteuningsplanraad• overleg met gemeenten.
	I
Uiterlijk 1 november 2013	Inrichten rechtspersoon door de samenwerkingsverbanden.
Uiterlijk 1 februari 2014	Voorleggen ondersteuningsplan aan de ondersteuningplanraad.
Uiterlijk 1 mei 2014	Indienen eerste ondersteuningsplan bij de inspectie. Over het plan heeft op overeenstemming gericht overleg plaatsgevonden met de gemeenten en de ondersteuningsplanraad heeft ingestemd met het plan.
1 augustus 2014	<ul style="list-style-type: none">• invoering zorgplicht• vervallen huidige samenwerkingsverbanden weer samen naar school (wsns) en voortgezet onderwijs (vo) en de regionale expertisecentra• de nieuwe samenwerkingsverbanden zijn verantwoordelijk voor toedeling extra onderwijsondersteuning• middelen reguliere schooldeel van de rugzak gaan naar de

- samenwerkingsverbanden, middelen voor de ambulante begeleiding gaan naar de (v)so-scholen (tenzij andere afspraken zijn gemaakt met (v)so-scholen ('opting out'))
- budgetten uit categorie 'bureaucratie, projecten en aanvullende bekostiging' naar de samenwerkingsverbanden.
- 1 augustus 2015
- nieuwe bekostiging van start
 - start verevening
 - middelen ambulante begeleiding naar de samenwerkingsverbanden (wel met verplichte herbesteding bij (v)so-scholen, tenzij is gekozen voor 'opting out'). Dit geldt ook voor de budgetten preventieve en terugplaatsing ambulante begeleiding (PAB en TAB).
- 1 augustus 2020 Verevening is afgerond.

Ondersteuningsprogramma op maat

Het implementatieprogramma bestaat uit een combinatie van stimuleringsmaatregelen (waaronder de subsidieregeling) en een ondersteuningsaanbod op maat. De ondersteuning op maat bestaat in ieder geval uit de volgende activiteiten.

Gesprekken met samenwerkingsverbanden

Net als in de afgelopen periode, worden ook in de komende periode regiogesprekken gevoerd en heeft elk samenwerkingsverband i.o. een contactpersoon bij OCW. Kern is het op maat faciliteren van samenwerkingsverbanden. De sectororganisaties hebben een referentiekader opgesteld dat de besturen en samenwerkingsverbanden kunnen gebruiken bij de inhoudelijke uitwerking van passend onderwijs en voorzien zij in een ondersteuningsprogramma.

Afstemming met gemeenten en aanpak zorg voor jeugd en passend onderwijs

Parallel aan de invoering van passend onderwijs wordt de zorg voor de jeugd gedecentraliseerd naar de gemeenten, vanaf 1 januari 2015. Omdat er overlap is in doelgroep en omdat zowel onderwijs als de (jeugd)zorg te maken met een ingrijpende stelselwijziging. De ministeries voor VWS en OCW voorzien daarom in een gezamenlijk in de begeleiding bij de invoering. Daarbij worden ook de raden en VNG nauw betrokken.

Implementatie passend onderwijs in cluster 1 en 2

Met cluster 1 en 2 worden afspraken gemaakt over de invoering van passend onderwijs in die clusters. Het gaat dan vooral om de afstemming met de samenwerkingsverbanden, zoals hoe een beroep kan worden gedaan op ondersteuning of bekostiging vanuit cluster 1 en 2 voor de begeleiding van leerlingen met een visuele, auditieve of communicatieve handicap in het reguliere onderwijs.

Ouders in positie

Er wordt een apart invoeringstraject voor de ouders worden ingericht. Belangrijk onderdeel daarvan is het informeren van ouders over de wijzigingen passend onderwijs en over wat die voor hen betekenen. Naast het informeren van alle ouders, gaat het om het ondersteunen en voorbereiden van de (inrichting van de) ondersteuningsplanraad. Hiertoe wordt gezamenlijk met de vakorganisaties ook een steunpunt medezeggenschap voor ingericht.

Communicatie, website, infopunt en back office

Sinds januari 2012 beheert OCW de website www.passendonderwijs.nl en worden maandelijks nieuwsbrieven gemaakt met voorbeelden, filmpjes, etc. Per 1 juli jl. is OCW ook verantwoordelijk voor de telefonische helpdesk die is gekoppeld aan de website. Van maandag tot en met vrijdag is deze helpdesk van 10 tot 13 uur bereikbaar. Ook verzorgt OCW de beantwoording van de vragen die via de website binnenkomen.

Afstemming met School aan zet (SAZ)

SAZ is gericht op het ondersteunen van scholen en schoolleiders bij het verbeteren van de onderwijskwaliteit (opbrengst gericht werken, professionalisering). Het omgaan met verschillen maakt daar deel van uit. Om ervoor te zorgen dat passend onderwijs deel gaat uitmaken van het generieke beleid om tot betere onderwijskwaliteit te komen, zal ook vanuit de implementatie verbinding worden gezocht met SAZ.

Overig

Rond specifieke thema's wordt voorzien in aanvullende acties. Het gaat hierbij in ieder geval om:

- Samenloop passend onderwijs en krimp
- Residentiële voorzieningen
- Overgang onderwijs- arbeidsmarkt
- Kenniskringen G4

Toezichtkader samenwerkingsverbanden door de inspectie

Uiterlijk 1 december is het (concept)toezichtkader beschikbaar. Samenwerkingsverbanden kunnen vanaf dat moment hun (concept)ondersteuningsplan voorleggen aan de inspectie ter toetsing. Definitieve vaststelling van het toezichtkader volgt in augustus 2013, na een testperiode en gesprekken in het veld.

JOZ

Integraal jeugdbeleid

Naast de invoering van passend onderwijs draagt OCW zorg voor afstemming met de decentralisaties van VWS (transitie jeugdzorg) en SZW (Werken naar vermogen), om zo te

komen tot een integrale aanpak op de terreinen zorg, hulpverlening, onderwijs en arbeid. Dit leidt in ieder geval tot de volgende thema's waarbinnen activiteiten plaatsvinden

Afstemming met zorg voor jeugd

Afstemming tussen passend onderwijs en zorg voor jeugd vindt o.a. plaats via de voorloperaanpak onderwijs/(jeugd)zorg, en via de werkagenda die is opgesteld door VWS, OCW, VNG, PO-raad en VO-raad. Daarnaast vindt afstemming plaats tussen OCW en VWS over het wetsvoorstel *Zorg voor jeugd*.

Overgang onderwijs – arbeidsmarkt

Met het wetsvoorstel *Kwaliteit (v)so* komt er in het vso een uitstroomprofiel specifiek gericht op de uitstroom naar de arbeidsmarkt. Om de overgang van speciaal onderwijs naar de arbeidsmarkt soepel te laten verlopen, hebben veel leerlingen extra ondersteuning nodig. Op dit moment lopen nog discussies over investeringen op dit terrein. Het is van belang dit uit te werken in samenhang met de decentralisatie van de *Wet werken naar vermogen* (mede afhankelijk van beleid nieuw kabinet).

Afstemming regionale indeling

Afstemming en samenhang tussen de veiligheidshuizen, de gemeentelijke samenwerking zorg voor jeugd, de arbeidsmarktregio's, en de RMC-regio's etc.

Voortijdig Schoolverlaten

Inleiding

Een jongere is een voortijdig schoolverlater (vsv'er) als hij of zij jonger is dan 23 jaar, niet op school zit en niet in het bezit is van een startkwalificatie (diploma havo, vwo, mbo2, 3 of 4).

Minder voortijdig schoolverlaten betekent minder maatschappelijke kosten. Voortijdig schoolverlaters worden bijvoorbeeld vijf keer vaker verdacht van een misdrijf dan jongeren die wel een startkwalificatie hebben². Bovendien hebben jongeren met een startkwalificatie³ twee keer zoveel kans op werk. Het voorkomen van voortijdig schoolverlaten loont dus, zowel in economisch als maatschappelijk opzicht.

De vsv-aanpak

Het is noodzakelijk dat alle belanghebbenden (scholen, gemeenten, RMC's⁴, zorginstellingen, de werkgevers, UWV's⁵, politie, justitie, ouders en leerlingen) samenwerken. Uitval wordt namelijk veroorzaakt door meerdere factoren: kwaliteit en organisatie van het onderwijs, verkeerde opleidingskeuze, leer- en motivatieproblemen, een moeilijke gezinssituatie, schulden, criminaliteit.

De belangrijkste elementen van de aanpak zijn:

- prestatieconvenanten per RMC-regio's, en prestatiesubsidie voor scholen
- goed verzuimbeleid
- kwalitatief goed onderwijs, met name op niveau 3/4 mbo is winst te behalen
- scherpe cijfers voortijdig schoolverlaten op alle niveaus
- betere begeleiding bij studie- en beroepskeuze in vo en mbo.

Convenanten

Rijk, gemeenten en scholen (de Gouden Driehoek) zijn samen verantwoordelijk voor het terugdringen van het aantal voortijdig schoolverlaters. De samenwerking is vastgelegd in de driejarige convenanten. OCW initieert, stimuleert, brengt partijen bij elkaar en voert bestuurlijke gesprekken, en stuurt op basis van de (tussentijdse) resultaten.

OCW heeft voor de schooljaren 2012-2013 tot en met 2014-2015 in alle 39 RMC-regio's convenanten afgesloten met contactgemeenten en onderwijsinstellingen in het voortgezet

² Onder de vsv'ers uit schooljaar 2007-2008 is 22% van de jongeren verdacht van een misdrijf. Onder niet vsv'ers is dit 4%.

³ Dat wil zeggen een diploma havo, vwo of mbo 2,3 of 4

⁴ Regionaal Meld- en Coördinatiepunt

⁵ Uitvoeringsinstituut Werknemers Verzekeringen

onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. Voor de uitvoering van de convenanten ontvangen zij een prestatiesubsidie. Ook stelt OCW aanvullende subsidies beschikbaar voor onderwijsprogramma's.

De kern van de convenanten is een prestatieafspraken. Iedere regio en iedere school legt zich vast op een jaarlijks percentuele reductie van het aantal vsv'ers. Landelijk leidt dit tot maximaal 25.000 nieuwe vsv'ers in het slotjaar 2016.

Onderwijsinstellingen kunnen in een schooljaar voor elk opleidingsniveau wel of geen prestatiesubsidie ontvangen, afhankelijk van of de norm voor dat opleidingsniveau is gehaald. Naast de prestatiesubsidie krijgt elke onderwijsinstelling die het vsv-convenant ondertekent een vast bedrag, dat bedoeld is om de vsv-aanpak binnen de onderwijsinstelling in stand te houden. De mbo-instellingen ontvangen dat geld via de Prestatiebox BVE, de vo-instellingen via een aparte subsidie.

VSV

Stand van zaken

In februari 2012 is in een brief aan Tweede Kamer aangegeven dat de aanpak rond voortijdig schoolverlaten wordt voortgezet in de periode 2012-2015.

Daarnaast is extra ingezet op:

- het eerste leerjaar op alle niveaus in het mbo,
- doorlopende leerlijn vmbo-mbo,
- integrale aanpak op zorg, veiligheid en arbeidsmarkt.

In het eerste en tweede kwartaal van 2012 zijn in alle 39 RMC-regio's nieuwe convenanten afgesloten. Op basis hiervan verbinden alle mbo-instellingen, vrijwel alle vo-scholen en alle contactgemeenten zich aan verdere verlaging van het aantal nieuwe vsv'ers voor de periode 2012-2015.

In maart 2012 zijn twee ministeriële regelingen gepubliceerd voor subsidie voor scholen, plus een subsidie voor regionale aanpak. Scholen ontvangen prestatiesubsidie als vsv-normen worden gehaald. Jaarlijks is in totaal € 114 miljoen beschikbaar.

Meten=weten, sluitende registratie

Correcte cijfers over schooluitval op landelijk, regionaal en instellingsniveau zijn essentieel om aan te kunnen geven of de doelen worden gehaald. Groepen die nu ten onrechte worden aangemerkt als vsv'er, worden door beter meten uit de cijfers gehaald. Het gaat om jongeren die overstappen van een bekostigde naar een niet-bekostigde opleiding, leerlingen met een

vrijstelling van de *Leerplichtwet* en jongeren met een mbo-1 diploma die werken. In de komende jaren is een aantal verbeteringen van de meetsystematiek gepland.

Borging

De vsv-aanpak moet ervoor zorgen dat het aantal vsv'ers op korte termijn daalt, en daarna laag blijft. Daarvoor moet het tegengaan van schooluitval vast onderdeel worden van het onderwijs.

Tussen 2012 en 2014 wordt een monitorings- en evaluatieonderzoek uitgevoerd. Het onderzoek moet het verband in kaart brengen tussen het vsv-beleid, het beschikbare gestelde geld en de regionale vsv-resultaten. Door dit onderzoek worden ook de eventuele gevolgen van andere beleidsmaatregelen meegenomen, zoals de referentieniveaus taal en de invoering van entreeopleidingen in het mbo, en de invoering van passend onderwijs.

Leraren

Algemeen

Voor goed onderwijs moet Nederland beschikken over voldoende en goed gekwalificeerd onderwijspersoneel. Want niets is zo bepalend voor het onderwijssucces van leerlingen als de kwaliteit van de leraar⁶. Bij het streven om deel uit te (blijven) maken van de internationale wereldtop past dus het hebben van hoge verwachtingen van leraren. De leraar bepaalt immers de kwaliteit van de op de arbeidsmarkt en staat daarmee mede aan de basis van het groeivermogen van de Nederlandse economie.

Kwantitatief voldoende en kwalitatief goede leraren zijn belangrijke voorwaarden voor de best mogelijke kwaliteit van onderwijs. Het beleid van OCW is daarom gericht op zowel de ontwikkelingen op de brede onderwijsarbeidsmarkt als op de kwaliteit van lerarenopleidingen, de professionele ontwikkeling van leraren en het HRM-beleid van scholen.

Momenteel voert OCW twee actieplannen uit: het actieplan *LeerKracht van Nederland* (2008) en het actieplan *Leraar 2020 – een krachtig beroep!* (2011). De uitvoering krijgt vorm door verschillende beloningsmaatregelen en de opwaardering van het functiegebouw, de invoering van een register voor onderwijspersoneel, het stimuleren van onderwijsinnovatie, aanscherping van de instroomeisen voor de pabo, prestatieafspraken met de onderwijssectoren over de professionele ontwikkeling van leraren en een regionale aanpak om de lerarentekorten te dempen.

Daarnaast is de internationale uitwisseling van kennis en ervaring een belangrijke pijler onder de ontwikkeling van het lerarenbeleid. OCW heeft een stevig internationaal netwerk en is in 2013 organisator van de derde editie van de 'Teacher Summit', een internationale conferentie voor bewindspersonen en onderwijsvakbonden.

Actieplan LeerKracht van Nederland

Funciemix

Op basis van het actieplan zijn in 2008 tripartiete convenanten gesloten door OCW, vakbonden en werkgeversorganisaties. Een van de beloningsmaatregelen hieruit is de versterking van de funciemix (in mbo: salarismix). Schoolbesturen krijgen extra geld van OCW om meer leraren te kunnen promoveren naar hogere leraarsfuncties, met bijbehorende beloning. Dit vergroot de loopbaanmogelijkheden binnen het leraarsberoep (een carrière voor de klas) en de concurrentiekracht van de onderwijssector ten opzichte van andere arbeidssectoren.

⁶ MC Kinsey (2007), *How the world's best-performing school systems come out on top*.

In de convenanten is vastgelegd hoeveel geld beschikbaar komt en welke percentages hogere schalen binnen een bepaald tijdpad bereikt dienen te worden per schoolbestuur (per sector zijn er verschillende afspraken gemaakt). In de cao's zijn op basis hiervan bilaterale afspraken vastgelegd door de sociale partners. Voor het totaal aan beloningsmaatregelen gaat het in 2012 om een bedrag van € 584 mln. DL werkt met twee tranches. Op basis van de resultaten uit de eerste tranche is in juli 2012 bepaald dat het geld voor de tweede tranche beschikbaar komt.

Tussenresultaten functiemix

De veranderde functiemix heeft tot nu toe de volgende resultaten opgeleverd:

- Promoties worden meer op kwalitatieve gronden en transparanter toegekend. Voorheen lag de nadruk op bijvoorbeeld het aantal dienstjaren. Nu zeggen docenten en schoolleiders dat de promoties gaan naar docenten die uitstekend functioneren, zich extra inzetten of een extra opleiding volgen.
- De onderwijsarbeidsmarkt heeft geprofiteerd van de dempende werking die de versterking van de functiemix op de tekorten heeft gehad.
- In het basisonderwijs zijn de geplande tussenresultaten zo goed als gehaald. In het speciaal (basis)onderwijs is de tussendoelstelling ruim gehaald.
- Het voortgezet onderwijs ligt met de versterking van de functiemix goed op koers. Landelijk zijn de streefpercentages voor een groter aandeel LC gehaald, voor de LD-schaal zelfs ruim. De scholen in de Randstadregio's hebben in 2011 een grote slag gemaakt en hebben de doelstellingen van 2011 vrijwel gehaald.
- In het middelbaar beroepsonderwijs vindt er een verschuiving plaats van salarisschaal LB naar de hogere schaal LC. Voor deze sector zijn met sociale partners doelstellingen op instellingsniveau binnen de Randstad afgesproken. De verschillende mbo-instellingen hebben plannen opgesteld die toewerken naar een volledige inzet van het salarismixbudget in 2014.
- Ook de instellingen in het hoger beroepsonderwijs streven met de versterking van de functiemix naar een verbetering van de loopbaanmogelijkheden. Met de sociale partners is afgesproken om deze verbetering eind 2012 te bereiken. Door de HBO-raad verzamelde gegevens laten zien dat de sector in de afgelopen periode stappen in die richting heeft gezet.

Vervolg functiemix

De cijfers laten zien dat het hele onderwijsveld de slag naar een sterkere functiemix maakt. Dit geeft vertrouwen dat doelstellingen voor 2014 ook gehaald worden. Naar aanleiding van de positieve resultaten overlegt OCW op korte termijn met de werkgevers- en werknemersorganisaties. Met hen wordt besproken hoe de einddoelstellingen voor 2014 worden gehaald en hoe het succes kan worden voortgezet.

Lerarenbeurs

Sinds 2008 kunnen bevoegde leraren in het po, vo, mbo en hbo een lerarenbeurs krijgen voor een bachelor- of masteropleiding. De lerarenbeurs is een stevige tegemoetkoming in de studiekosten voor leraren (maximaal € 7.700 per jaar) en subsidieert het verlenen van studieverlof door werkgevers. Het doel is de professionele ontwikkeling van leraren door verhoging van het kwalificatieniveau. Tot nu toe zijn ruim 26.000 beurzen toegekend. Het structurele budget voor de regeling is € 85 mln.

De lerarenbeurs is een succesvolle en zichtbare maatregel, met een breed draagvlak bij vakbonden, werkgeversorganisaties, leraren en schoolleiders. De beurs is een van de weinige maatregelen waarbij de leraar zelf kan kiezen op welk vlak hij of zij (voor de school vaak kostbare) scholing volgt.

Vanaf de aanvraagtermijn in 2013 wordt het budget voor de lerarenbeurs voortgezet onderwijs en hoger beroepsonderwijs verhoogd met respectievelijk 4 miljoen (200 extra beurzen) en 14 miljoen (700 extra beurzen). Hiermee kan in het voortgezet onderwijs de uitstroom van eerstegraads leraren worden gecompenseerd. In het hbo kan met het extra budget de ambitie van 100% masteropgeleide docenten worden versneld.

Promotiebeurs

Naar analogie van de lerarenbeurs kunnen bevoegde leraren sinds 2011 een beurs aanvragen voor promotieonderzoek en het schrijven van een proefschrift. De promotiebeurs beoogt de onderwijskwaliteit te verhogen en te zorgen voor een betere aansluiting tussen universiteiten en scholen. Geselecteerde leraren worden vier jaar lang voor maximaal 0,4 fte vrijgesteld, met behoud van salaris. Het budget is € 1,5 miljoen per jaar. Zowel in 2011 als 2012 is het budget verhoogd met € 3 miljoen, vanwege het grote aantal aanvragen. In 2011 startten 36 leraren met een promotietraject.

Vanaf de aanvraagtermijn in 2013 wordt het budget voor de promotiebeurs voor de sector hbo verhoogd met € 5 miljoen per jaar (38 beurzen). Dit extra budget draagt bij aan een betere verbinding van de hbo-sector met onderzoek. De onderzoeksfunctie van hogescholen versterkt de benutting van kennis, innovatie en samenwerking van hogescholen met bedrijven.

Actieplan Leraar 2020 – een krachtig beroep!

Op 23 mei 2011 is het actieplan *Leraar 2020 – een krachtig beroep!* aan de Tweede Kamer aangeboden. De acties in dit plan zijn ondergebracht in volgende drie lijnen:

1. De kwaliteit van de leraar en schoolleider wordt gegarandeerd.
2. Naar professionele scholen met ruimte voor goed onderwijspersoneel.
3. Zorgen voor voldoende en goed opgeleide leraren.

Eind 2011 en begin 2012 zijn met de sectororganisaties voor po, vo en mbo bestuursakkoorden gesloten met acties en streefdoelen voor bovenstaande ambities. Scholen ontvangen daarvoor geld via de prestatiebox (€100 mln in 2012, €150 vanaf 2013)⁷. In 2013 vindt een tussenevaluatie plaats, op basis waarvan een besluit moet worden genomen over de financiering in 2014 en 2015.

In het po en vo kunnen scholen en besturen gebruik maken van ondersteuning via het programma School aan Zet, in het mbo zorgt MBO Diensten voor ondersteuning van de sector. In 2012 is tevens een bestuursakkoord gesloten met de Onderwijscoöperatie (beroepsvereniging van leraren) over ambities voor de beroepskwaliteit van leraren.

Register

In het actieplan *LeerKracht van Nederland* staat het voornemen om een vrijwillig beroepsregister op te richten voor leraren, waarvoor de beroepsgroep zelf verantwoordelijk is. In het actieplan *Leraar 2020 – een krachtig beroep!* zijn het tijdpad voor het opzetten en de doelstellingen van zo'n register geformuleerd. Het register is een voorziening voor alle leraren uit de sectoren po, vo en mbo.

De kwantitatieve doelen zijn dat 50% van de leraren in 2015 is geregistreerd en 100% in 2018. Een tussendoel is dat aan het eind 2012 10% van de leraren is geregistreerd. De kwalitatieve doelstellingen zijn:

- systematisch onderhoud van bekwaamheden,
- meer transparantie over de kwaliteit van de lerarenpopulatie,
- verbetering van imago en status van het leraarsberoep,
- bevorderen van een professioneler scholingsbeleid,
- betere naleving door scholen van de wettelijke eisen voor bekwaamheidsonderhoud (*Wet BIO*, Besluit bekwaamheidseisen).

Verder zullen in 2018 civiele effecten verbonden moeten zijn aan het register door organisaties van werkgevers en werknemers. Het register dient tot slot een betekenisvolle rol te krijgen in het personeelsbeleid. Kort gezegd fungeert het register als kwaliteitskeurmerk voor leraren.

Voor het register wordt het volledige opleidingen- en scholingsaanbod in kaart gebracht en gevalideerd. Dit zal beter duidelijk maken welke behoefte scholen hebben op opleidingsgebied, en de afstemming verbeteren tussen vraag en aanbod op de opleidingen- en scholingsmarkt.

⁷ In het mbo wordt het budget beschikbaar gesteld via een regeling. Met ingang van 2014 wordt ook in deze sector gebruik gemaakt van de prestatiebox als onderdeel van de lumpsum.

De Onderwijscoöperatie is als vertegenwoordiger van de beroepsgroep verantwoordelijk voor de implementatie en het inhoudelijk beheer van het register. In het bestuursakkoord tussen de Onderwijscoöperatie en OCW (2012) zijn de taken en verantwoordelijken van de coöperatie voor dit privaatrechtelijke register vastgelegd. CIBG (agentschap van VWS) is verantwoordelijk voor de bouw en het technisch beheer van het register. OCW bekostigt de bouw en het technisch beheer en is opdrachtgever van CIBG. Voorts subsidieert OCW de Onderwijscoöperatie. De rijksoverheid is verantwoordelijk voor het systeem en de software. De leraren en de coöperatie zijn inhoudelijk verantwoordelijk voor de gegevens die in het register staan.

In februari 2012 is het register geopend. Leraren kunnen zich registreren op www.registerleraar.nl. In 2012 wordt registerleraar.nl verder ontwikkeld en uitgebreid. Het gaat hierbij om het ontsluiten van het opleidingsaanbod via registerleraar.nl. en om de ontwikkeling van een systematiek voor de validering van het opleidingsaanbod. In 2012 intensificeert de Onderwijscoöperatie de communicatie over het register. Voorts gaat de coöperatie met de sectorraden en scholen registerpilots ontwikkelen en uitvoeren.

Op basis van het Begrotingsakkoord wordt in totaal € 105 mln. extra investering in onderwijskwaliteit en de kwaliteit van leraren en schoolleiders gedaan. In het po wordt hiermee ingezet op een versterking van de samenwerking tussen lerarenopleidingen en het afnemend veld. Voor het vo komt een deel van de investering ten goede aan de begeleiding van beginnende leraren en wordt het budget voor de lerarenbeurs verruimd. In het ho geldt dit laatste ook voor het budget voor de lerarenbeurs en de promotiebeurs. In het mbo komen de extra middelen ten goede aan de professionele ontwikkeling van onderwijspersoneel, management en bestuur. Met de MBO Raad is een aanvulling op het bestuursakkoord overeengekomen waarmee de ambitielat voor deze sector verder omhoog is gebracht.

Tot slot wordt op dit moment bekeken hoe het beste invulling kan worden gegeven aan de in totaal € 100 mln. voor 2013 en 2014 uit het Deelakkoord voor de begeleiding van beginnende leraren. Inzet hierbij is om ook de instroom van bètadocenten en jonge academische docenten te vergroten.

Onderwijsarbeidsmarkt

OCW volgt de ontwikkelingen op de onderwijsarbeidsmarkt op de voet. Naast het meten van de huidige ontwikkelingen, worden ieder jaar arbeidsmarktramingen gemaakt die in kaart brengen of en waar zich in de toekomst mogelijk knelpunten voordoen. Zo zijn er landelijke cijfers van voorspelde lerarentekorten voor het po en vo (en deels ook voor het mbo). Daarnaast wordt gewerkt aan het verkrijgen van regionale cijfers over de onderwijsarbeidsmarkt voor het po, vo en mbo.

Tekorten

De voorspelde tekorten aan leraren in het onderwijs zijn het afgelopen jaar afgenomen door een aantal ontwikkelingen, zoals het gewijzigd beleid rond het (pre-)pensioen en het stijgend aantal leerlingen per leraar (afgelopen 2 jaar). Dit dempend effect is vooral zichtbaar in vo en mbo. Hoewel dit effect in het po ook optreedt, lijken daar de tekorten op termijn toch toe te nemen, onder meer door de dalende instroom op de pabo's.

Primair onderwijs

In het po wordt voor 2016 een lerarentekort voorspeld van ongeveer 1740 fte, zo'n 1,7 procent van de werkgelegenheid. Het tekort neemt in de jaren daarna gestaag toe tot in 2020 bijna 3000 fte (3 procent van de werkgelegenheid). In tegenstelling tot de eerdere prognose vlakt het tekort niet af maar blijft het gestaag stijgen.

Voortgezet onderwijs

In het vo wordt voor 2016 een lerarentekort voorspeld van bijna 2000 fte, zo'n 3,1 procent van de werkgelegenheid. Dit is ongeveer de helft van het vorig jaar voorspelde tekort voor 2016 en het tekort valt ten opzichte van de prognoses in het voorjaar van 2012 nog verder mee. Naar verwachting neemt het voorspelde tekort op macroniveau in de jaren na 2016 snel af en is het in 2020 nagenoeg verdwenen. Op regionaal niveau en naar vak zijn er echter aanzienlijke verschillen. Voor het vo worden er vooral tekorten verwacht voor de bètavakken en de talen.

Middelbaar beroepsonderwijs

In het mbo neemt de vraag naar nieuwe leraren de komende jaren sterk toe, vooral door toenemende uitstroom van oudere werknemers. Het mbo is namelijk de meest vergrijsde sector. Van de docenten is 55 procent 50 jaar of ouder. Voor het mbo beschikken we op dit moment alleen over een model dat de uitbreidings- en vervangingsvraag van mbo-docenten raamt.

In de meest recente prognoses is rekening gehouden met een geleidelijke stijgende pensioenleeftijd tot 67 jaar in 2023 waardoor de benodigde instroom na 2020 van leerkrachten in het mbo lager is dan in de oude prognose. Het beeld is enigszins vergelijkbaar met het voortgezet onderwijs: er komt een tijd aan met extra krapte ten gevolge van een tijdelijke grotere benodigde instroom. Dat meer instroom nodig is, is een gevolg van de (tijdelijk) grotere uitstroom van het vergrijsde lerarenbestand. Om op dit punt meer duidelijkheid te krijgen, wordt in 2012 onderzoek gedaan.

Regionale aanpak ter bestrijding van voorspelde lerarentekorten

Sommige regio's hebben een tekort aan leraren, in andere regio's is juist sprake van krimp. Allereerst is het van belang dat scholen zelf goed zicht houden op de ontwikkelingen die voor hun school van belang zijn en zich daarop voorbereiden. Diverse regio's en schoolbesturen

nemen op dit moment al actie om arbeidsmarktknelpunten op te sporen en naar oplossingen te zoeken. Het probleemoplossend vermogen van scholen zelf is een cruciale factor in het reduceren van een mogelijk tekort. De onderwijsarbeidsmarkt is namelijk vooral een regionale arbeidsmarkt.

Om het probleemoplossend vermogen van scholen te versterken, ondersteunt OCW initiatieven van regio's en scholen. Er is gestart met een aanpak waarbij regio's of scholen worden ondersteund met regionale arbeidsmarktinformatie en analyses. Met deze informatie op maat kunnen zij maatregelen nemen om de voorspelde tekorten te voorkomen. De regio's met (tijdelijke) krimp kunnen ook gebruik maken van deze aanpak. Voor maatregelen kan gebruik worden gemaakt van ervaringen en inzichten uit de InnovatieImpuls Onderwijs (experimenten rond innovatie en arbeidsproductiviteit in het onderwijs). De resultaten van de regionale aanpak worden gemonitord en goede voorbeelden worden actief verspreid.

Beter opleiden van leraren (v)mbo

De vergrijzing onder leraren (v)mbo en de uitstroom zijn de komende jaren groot. Daarnaast is het de verwachting dat de huidige routes naar het leraarschap onvoldoende leraren opleveren om te voldoen aan de vraag in het (v)mbo naar leraren.

Hiertoe heeft het kabinet ingezet op:

1. Meer leraren naar het beroepsonderwijs trekken. Daarvoor wordt een educatieve minor ontwikkeld, gericht op de beroepsgerichte vakken in vmbo en mbo. Deze minor zal worden aangeboden in de hbo-bacheloropleidingen die qua vak een equivalent hebben in mbo en vmbo. De minor leidt tot een ontwikkeladvies en een inkorting van de studielast in de vervolgtrajecten die leiden tot een bevoegdheid.
2. Verder moeten de bestaande opleidingen beter aansluiten op het beroepsonderwijs. Dat gebeurt door invoering van twee uitstroomprofielen in de tweedegraads lerarenopleidingen in algemeen vormende vakken. Het ene profiel is gericht op lesgeven in de eerste drie leerjaren van havo en vwo. Het andere is gericht op vmbo en mbo. Het uitstroomprofiel zal grotendeels samenvallen met de lio-fase (leraar in opleiding) van de opleiding in het vierde studiejaar en betreft daarmee vooral de beroepsvaardigheden.
3. Tot slot wordt ingezet op de kwaliteit van de zij-instroomroute in het mbo. Dat gebeurt door verbetering van het zij-instroomtraject in het mbo, zowel als het gaat om de toelating tot het zij-instroomtraject, als om het traject dat uiteindelijk leidt tot het getuigschrift.

Lerarenopleidingen

De hbo-lerarenopleidingen zijn bezig met de ontwikkeling en invoering van landelijke kennisbases en kennistoetsen. Hiermee wordt het eindniveau van de verschillende opleidingen transparant en onderling vergelijkbaar. De Commissie Kennisbasis Pabo (commissie-Meijerink)

heeft de kennisbases voor de pabo gezien op studeerbaarheid en samenhang en hierover begin 2012 een advies uitgebracht. Op 2 juli 2012 is de beleidsreactie op dit advies naar de Tweede Kamer gestuurd. Deze beleidsreactie onderschrijft het belang van de uitvoering van het advies voor de versterking van de kwaliteit van de pabo's.

Het advies bevat vijf maatregelen:

1. De commissie stelt voor om formele toelatingseisen in te voeren voor een aantal schoolvakken en daarbij aankomende studenten te verplichten een toelatingstoets te maken op het niveau van havo 3 of eind vmbo-t. Het gaat om Engels, aardrijkskunde, geschiedenis en natuurkunde/biologie. Als een student één van deze vakken in het examenpakket of mbo-opleiding heeft, hoeft hij in dat vak geen toelatingstoets te maken. Het opnemen van een bepaling in het voorstel voor de *Wet kwaliteit in verscheidenheid* maakt mogelijk een dergelijke verplichting in een algemene maatregel van bestuur uit te werken en vast te leggen.
2. In de kennisbases van de pabo is, naast het kerndeel per vak, een profieldeel beschreven. De commissie stelt een beperkt kerncurriculum voor, met daarnaast de minimumeis dat het profieldeel van minstens één vak altijd in het curriculum wordt verwerkt. Met de HBO-raad is afgesproken dat het kerncurriculum vanaf het instroomcohort 2014-2015 op alle pabo's is ingevoerd.
3. Voor de versterking van de specialisatie in het lesgeven aan jonge kinderen of oudere kinderen, verwijst de commissie naar het vaardighedendeel van het curriculum van de pabo. Daarom wordt de pabo's gevraagd een landelijk kader voor de specialisatie te ontwikkelen, met daarbij een aantal scenario's voor de organisatie hiervan in het curriculum.
4. Voor de toetsing adviseert de commissie te streven naar gemeenschappelijk te ontwikkelen diagnostische toetsen over de volle breedte van het kerncurriculum en daarbij een beperkt aantal toetsen een certificerende functie te geven (verplicht en met een landelijke cesuur). De certificerende toetsen zullen vanaf het cohort 2014-2015 worden ingevoerd. De HBO-raad ontvangt hiervoor subsidie van OCW.
5. Tot slot pleit de commissie voor formele eisen aan de begeleiding van beginnende leraren en voor continue professionele ontwikkeling. In 2012 worden afspraken gemaakt met de HBO-raad en de PO-Raad over (de infrastructuur voor) regionale samenwerking. De afspraken gaan onder meer over vormgeving van het profieldeel van het pabocurriculum en het versterken van de begeleiding van beginnende leraren (waaronder versterking vraagarticulatie bij het afnemend veld).

Veiligheid op School

Het overgrote deel van de leerlingen en het personeel (91 tot 94% van de personeelsleden én de leerlingen) voelt zich veilig op school, zo blijkt uit verschillende onderzoeken. Uit diezelfde onderzoeken blijkt echter ook dat een belangrijk deel van de leerlingen en het personeel te maken heeft met incidenten, uiteenlopend van diefstal en vernieling tot verbaal en fysiek geweld. Dergelijke gebeurtenissen laten zien dat de veiligheid op school kwetsbaar kan zijn en dat incidenten impact hebben op de veiligheidsbeleving, niet alleen op de betreffende school, maar in het hele land. Deze incidenten onderschrijven het belang van blijvende aandacht en inzet voor veiligheid in het onderwijs. Scholen zijn in eerste instantie zelf verantwoordelijk voor het creëren van een veilige school. Om scholen hierbij te ondersteunen, investeert het rijk vanaf 2004 structureel bijna € 90 miljoen per jaar. Vergroten van veiligheid, en dan met name het terugdringen van geweld, is een belangrijk thema in de verkiezingsprogramma's.

Agressie tegen personeel

De leraar is niet alleen de professional die kennis overdraagt en jongeren begeleidt, maar ook een werknemer die recht heeft op een veilige werkomgeving. Het vorige kabinet heeft duidelijk gemaakt geen geweld te tolereren tegen werknemers met een publieke taak, waaronder leraren en onderwijsondersteunend personeel. Sinds november 2010 is de strafeis voor geweld tegen werknemers met een publieke taak dan ook met 200% verhoogd. OCW is één van de deelnemers aan het rijksbrede programma Veilige Publieke Taak.

Sociale media

'Sociale media' als Facebook en Twitter stellen scholen voor nieuwe uitdagingen. Deze media bieden enerzijds kansen voor laagdrempelig contact tussen leerlingen en docenten. Anderzijds kan het misbruik van sociale media tot cyberpesten leiden. OCW ondersteunt de onderwijsinstellingen via informatievoorziening van het Centrum voor School en Veiligheid, Pestweb, Kennisnet (ter bevordering van veilig internetten), en het expertisecentrum mediawijsheid. In 2012 wordt er naast het al bestaande aanbod aan scholen, via het Centrum School en Veiligheid, Pestweb en het Project Preventie Seksuele Intimidatie extra aandacht besteden aan het verschijnsel sociale media en de bijbehorende uitdagingen.

Incidentenregistratie

Het wetsvoorstel verplichte registratie van incidenten in het po, (v)so, vo, mbo en Caribisch Nederland is op verzoek van de Tweede Kamer opgesteld.

Een landelijk verplichte incidentenregistratie heeft als doelstelling het verkrijgen van een beter inzicht in de eigen veiligheidssituatie bij de onderwijsinstellingen. Daardoor krijgen de instellingen de mogelijkheid om zelf maatregelen te nemen en adequaat veiligheidsbeleid uit

te voeren. Het toezicht van de Inspectie van het Onderwijs wordt voor dit onderdeel bovendien makkelijker uitvoerbaar tijdens een schoolbezoek. De cijfers van de instellingen kunnen verzameld worden door een onderzoeksbureau en via een landelijk overzicht (geanonimiseerd) elke twee jaar bekend gemaakt worden. Ten slotte krijgen de instellingen een terugkoppeling van het onderzoeksbureau en kunnen zichzelf daardoor vergelijken met andere scholen en daaruit lering trekken.

Het wetsvoorstel ligt nu in de Tweede Kamer ter behandeling.

VOG

In overleg met sociale partners in het onderwijsveld is eind 2011 besloten om de Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) effectiever in te zetten. Twee belangrijke zaken blijven ongewijzigd:

- Medewerkers hoeven alleen een VOG in te dienen bij een nieuw dienstverband.
- Een nieuwe VOG mag, in de 6 maanden dat zij geldig is, bij meerdere werkgevers in het onderwijs gebruikt worden.

Dat scheelt vooral uitzendkrachten en vervangers veel rompslomp.

Om aan te sluiten op de toezegging aan de Tweede Kamer zullen nieuwe bestuurders van bekostigde scholen in de toekomst een VOG moeten aanvragen. Ook zullen stagiairs in de toekomst een VOG moeten kunnen overhandigen. Ze staan immers alleen voor de klas en werken één-op-één met jongeren en kinderen.

Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

BVE

Cijfers en missie

Instellingen

De sector beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (BVE) omvat 70 onderwijsinstellingen. Het zijn regionale opleidingencentra (roc's), groene opleidingencentra (aoc's) en vakscholen. Deze 70 instellingen bieden in totaal 611 verschillende opleidingen. Er zijn ongeveer 48.000 mensen op de instellingen werkzaam (docenten, tutoeren, sectorhoofden).

De roc's bieden middelbaar beroepsonderwijs in vier sectoren:

1. techniek
2. economie & handel
3. zorg en welzijn
4. groen

Daarnaast bieden roc's educatie voor volwassenen zoals cursussen inburgering, alfabetiseringscursussen, cursussen sociale redzaamheid en breed maatschappelijk functioneren.

De aoc's bieden zowel voorbereidend middelbaar als middelbaar beroepsonderwijs aan. Het onderwijs is ingedeeld in acht werelden: Surprising Nature, Animal Friends, Good Food, Mighty Machines, Dynamic Design, Outdoor Life, Big Business en Natural Health.

Vakscholen bieden opleidingen voor specifieke branches aan, zoals opleidingen voor grafici, slagers, meubelmakers en de branche voor scheepvaart en transport.

Opdracht

De sector bve heeft een driedelige maatschappelijke opdracht:

1. kwalificeren voor een beroep;
2. toerusten tot deelname aan de samenleving;
3. motiveren om verder te leren.

Zo leveren de instellingen een bijdrage aan economische groei en sociale samenhang.

Bijna 50% van de beroepsbevolking heeft een mbo-opleiding gevolgd. Voor een Nederlandse kenniseconomie die kan concurreren op internationaal niveau is voortdurende scholing van de totale beroepsbevolking van groot belang. De instellingen staan er bij deze taak niet alleen voor. Het landelijk georganiseerde bedrijfsleven, bedrijven in de regio, gemeenten, welzijnswerk, jeugdzorg en overige maatschappelijke organisaties hebben hierin ook een rol.

Deelnemers

In schooljaar 2011-2012 volgden 579.000 deelnemers een opleiding in het bve: 539.300 deelnemers volgden een mbo-opleiding en 39.700 een volwasseneneducatie (exclusief Nederlands als tweede taal). Alle deelnemers bij elkaar vormen een grote, veelzijdige groep: jonge vakmensen die worden opgeleid voor alle sectoren van de arbeidsmarkt, inburgeraars, volwassenen die verder leren, jongeren die lastig binnen de school te houden zijn, doorstromers naar het hbo, werkzoekenden, herintreders op de arbeidsmarkt en werknemers die zich verder bijscholen.

Onderwijs

Het mbo biedt een keuze tussen twee leerwegen: de beroepsopleidende en de beroepsbegeleidende leerweg. Tweederde van de deelnemers kiest voor de beroepsopleidende leerweg (bol). De bol biedt volledig dagonderwijs met praktijkstages, die 20 tot 60% van de leertijd beslaan. Hierbij is de gemiddelde leeftijd van de deelnemer 19 jaar. De beroepsbegeleidende leerweg (bbl) heet ook wel werkend leren. Het praktijkgedeelte beslaat minimaal 60% van de leertijd. De gemiddelde leeftijd van de deelnemer is 28 jaar.

Het mbo kent vier opleidingsfases:

- niveau 1: de assistentenopleiding (25.600 deelnemers)
- niveau 2: de basisberoepsopleiding tot beginnend beroepsbeoefenaar: dit niveau geldt als startkwalificatie voor de arbeidsmarkt (131.200 deelnemers)
- niveau 3: de vakopleiding tot zelfstandig beroepsbeoefenaar (148.100 deelnemers)
- niveau 4: de middenkaderopleiding en de specialistenopleiding (234.400 deelnemers)

BVE

Bekostiging mbo

De bekostiging van roc's en vakinstellingen valt onder de verantwoordelijkheid van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW). Het beschikbare budget wordt over de onderwijsinstellingen verdeeld op basis van deelnemersaantallen, behaalde diploma's en voorbereidende en ondersteunende activiteiten (voa).

In 2011 bedroeg de rijksbijdrage aan de instellingen € 3 miljard (80% van alle inkomsten). De rijksbijdrage wordt jaarlijks vastgesteld. De bekostiging van mbo-instellingen is vastgelegd in het *Uitvoeringsbesluit Wet educatie en beroepsonderwijs* (UWEB). Naast deze € 3 miljard ontvangen de instellingen nog aanvullende bekostiging (middelen uit de innovatiebox € 43,1 miljoen en stagebox € 35 miljoen) en subsidies (o.a. het innovatiearrangement € 10 miljoen). Daarnaast krijgen de instellingen overige overheidsbijdragen en genereren zij zelf inkomsten uit contractonderwijs en andere private activiteiten.

Het huidige allocatiemodel is sinds 2000 in gebruik. Het budget wordt verdeeld op basis van het aantal studenten en het aantal behaalde diploma's. Het aantal ingeschreven studenten per instelling, als fractie van het landelijke totaal, bepaalt de verdeling voor 80% van het budget. Het aantal behaalde diploma's per instelling, als fractie van het landelijke totaal, bepaalt de verdeling voor 20% van het budget. Dit is verankerd in de *Wet educatie en beroepsonderwijs* (WEB). De precieze rekenregels zijn gecodificeerd in het *Uitvoeringsbesluit WEB* (het UWEB) en onderliggende ministeriële regelingen.

De bekostigde instellingen ontvangen de uitkomst van de berekeningen als rijksbijdrage voor onderwijs. De rijksbijdrage is een lumpsumbedrag: het bevoegd gezag is vrij in de besteding ervan, mits dat rechtmatig en doelmatig geschiedt.

'Wetsvoorstel Doelmatige leerwegen mbo' en modernisering bekostiging

In het wetsvoorstel wordt een aantal maatregelen uit het 'Actieplan mbo' nader uitgewerkt. Het betreft het verkorten van de beroepsopleidingen, het intensiveren van de beroepsopleidingen op alle niveaus, het beëindigen van de drempelloze toelating op niveau 2 en het apart positioneren van de opleidingen op niveau 1.

Instellingen moeten studenten stimuleren en aanzetten tot een bijzondere inzet. Dit gebeurt door intensieve onderwijsprogramma's aan te bieden die studenten uitdagen. Om instellingen te stimuleren opleidingen (bol en bbl) doelmatig in te richten, zodat studenten de kwalificatie kunnen behalen binnen de maximale studieduur, wordt ook de bekostigingssystematiek aangepast.

Het wetsvoorstel maakt het mogelijk om de bekostiging te differentiëren naar verblijfsduur van de studenten en naar eerder behaalde diploma's. In het Uitvoeringsbesluit WEB zal dit verder worden uitgewerkt aan de hand van de volgende uitgangspunten.

In de (input)bekostiging wordt aan studenten een gewicht toegekend naar gelang de verblijfsduur van de student in het mbo. Dat wordt de cascade genoemd. Voor de studenten in een entreeopleiding geldt een eigen cascade, die korter is dan die voor de studenten in de niveaus 2, 3 en 4. In het eerste jaar wordt een hoge factor (gedacht wordt aan 1,2) toegekend, die beantwoordt aan het streven het onderwijs in die jaren te intensiveren. In de jaren daarna wordt deze factor steeds lager. Het wetsvoorstel hiertoe ligt bij de Tweede Kamer.

BVE

Beroepsgerichte kwalificatiestructuur

Vanaf 1 augustus 2012 zijn alle opleidingen in het middelbaar beroepsonderwijs gebaseerd op beroepsgerichte kwalificaties. Deze kwalificaties bevatten de diploma-eisen voor mbo-

opleidingen. Op basis van deze door de overheid vastgestelde kwalificaties maken scholen hun opleidingsprogramma's.

Studenten die 1 augustus 2012 starten met een mbo-opleiding doen dit dus op basis van beroepsgerichte kwalificaties. Studenten die vóór het studiejaar 2012-2013 zijn gestart, kunnen hun opleiding gewoon afmaken op basis van eerder vastgestelde eindtermendocumenten of experimentele kwalificatiedossiers. Scholen konden al vanaf 2007 op experimentele basis starten met beroepsgerichte kwalificaties en de meeste scholen werken al op basis hiervan.

De beroepsgerichte kwalificatiestructuur (bks) moet de aansluiting tussen het mbo en de arbeidsmarkt verbeteren en de doorstroom naar het hoger beroepsonderwijs (hbo) vergroten. Zo moet het voor mbo-studenten aantrekkelijker worden om onderwijs te volgen.

BVE

Verkorten en intensiveren

Het doel is dat studenten meer onderwijsuren en begeleiding krijgen, voor meer studiesucces en minder onnodige schooluitval. Hiertoe worden mbo-opleidingen compacter vorm gegeven en het onderwijs voor studenten intensiever gemaakt.

Intensiever onderwijs is de sleutel tot studiesucces. Het betekent dat, conform de afspraak in het regeerakkoord van het vorige kabinet, studenten meer onderwijsuren en begeleiding krijgen. Vooral in het eerste jaar krijgen ze ook meer loopbaanoriëntatie, mentoring en coaching. De onderwijstijd van studenten moet zo goed mogelijk worden besteed. Kwaliteit en studeerbaarheid (dat betekent dat de student de opleiding in de daarvoor bestemde tijd kan halen) van de opleiding zijn hierbij kernwoorden. De diploma-eisen uit de kwalificatiedossiers blijven het vertrekpunt. De kwaliteit van het onderwijs blijft hierdoor gegarandeerd.

Verkorten van mbo-opleidingen

Het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs en het bevorderen van de onderwijsprestaties in het mbo beginnen bij een goede benutting van de onderwijstijd. Om studenten in staat te stellen meer uit het onderwijs te halen, moeten ze een intensief, gestructureerd en uitdagend onderwijsprogramma kunnen volgen. Bij een intensief en volwaardig onderwijsprogramma gaat het concreet om een studiebelasting van 1.600 uren per jaar. Binnen deze studiebelasting moet een programma worden ontwikkeld met een goede balans tussen begeleide onderwijsuren en beroepspraktijkvorming.

In de *Wet educatie en beroepsonderwijs* (WEB) is de studieduur van een opleiding vastgelegd. Het bestuur van een instelling moet een opleiding zodanig inrichten dat het diploma binnen de vastgestelde studieduur behaald kan worden.

Het gaat bij de inrichting van de opleiding om de eisen die aan het onderwijsprogramma worden gesteld. Het gaat niet om eisen die aan de individuele student worden gesteld; de student die meer tijd nodig heeft om de opleiding af te ronden dan de voorgeschreven studieduur, mag er langer over doen. De instelling ontvangt voor die studiejaren echter een steeds lagere rijksbijdrage. De student mag ook korter over de opleiding doen, bijvoorbeeld omdat hij vrijstellingen krijgt op basis van elders verworven competenties of omdat hij snel door de leerstof heen gaat. De maatregel geldt voor de beroepsopleidende leerweg (bol) en de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). De verkorting moet instellingen prikkelen om voor beide leerwegen efficiënte leerroutes ontwikkelen.

Intensivering onderwijs

Tegelijk met het verkorten van de opleidingen wordt het onderwijs geïntensiveerd. Dat gebeurt met het verhogen van het aantal begeleidende onderwijsuren, die verzorgd worden door de instelling en onder verantwoordelijkheid en met actieve betrokkenheid van bevoegd onderwijspersoneel. De intensivering vindt vooral plaats door in het 1^e leerjaar van de opleidingen op niveau 2 tot en met 4 in de beroepsopleidende leerweg (bol) de begeleidende onderwijstijd te verhogen naar 700 klokuren. De norm was 850 uren, inclusief beroepspraktijkvorming (bpv).

De nieuwe urennorm gaat ervan uit dat het onderwijsprogramma bestaat uit begeleidende onderwijsuren en beroepspraktijkvorming. Voor de bol worden drie urennormen geïntroduceerd:

1. het aantal uren dat het totale onderwijsprogramma moet omvatten;
2. het minimum aantal begeleidende onderwijsuren binnen het totale onderwijsprogramma;
3. het minimum aantal uren beroepspraktijkvorming.

Aan elk van de normen moet worden voldaan.

Bij de inrichting van het onderwijsprogramma wordt uitgegaan van een studiejaar van 1.600 uren (40 weken van 40 uur). Hiervan moeten minimaal (gemiddeld) 1.000 uur per jaar worden gevuld met begeleidende onderwijstijd en beroepspraktijkvorming, maar meer mag ook.

Instellingen hebben ruimte om maatwerk te leveren, ze kunnen bijvoorbeeld meer bpv-uren programmeren. Het veel gehoorde bezwaar dat door het verhogen van het aantal begeleidende onderwijsuren er minder tijd zou zijn voor bpv is dus onjuist.

De beroepsbegeleidende leerweg (bbl) krijgt ook een nieuwe urennorm, van 240 begeleidende onderwijsuren en 610 uren bpv. Van oudsher werd de bbl-opleiding over het algemeen vorm gegeven met 4 dagen in een leerbedrijf en 1 dag naar school. De nieuwe norm sluit hierbij aan. De beoogde invoeringsdatum van dit onderdeel uit het voorstel voor de *Wet doelmatige leerwegen* is 1 augustus 2013.

BVE

Entreeopleiding

De entreeopleidingen geven toegang tot een mbo-2-opleiding of maken een eerste stap mogelijk op de arbeidsmarkt. Deze opties moeten in de naam van de opleidingen tot uiting komen. De nieuwe naam omvat alle huidige assistentopleidingen, dus zowel de arbeidsmarktkwalificerende assistentopleiding als de vakgerichte assistentopleidingen.

Aanleiding

De huidige assistentopleidingen kennen procentueel de grootste uitval en hebben een laag diplomarendement. Studenten doen gemiddeld anderhalf jaar over deze opleiding. Aan deze opleidingen nemen studenten deel met zeer verschillende achtergronden, leeftijden en vooropleidingen. In het regeerakkoord is daarom aangekondigd dat deze opleidingen worden omgevormd tot entreeopleidingen.

Doel

Door intensivering van het onderwijs en verbetering van de individuele coaching en loopbaanbegeleiding, moeten de kwaliteit en het rendement van deze opleidingen stijgen. De uitval van studenten moet tegelijkertijd fors omlaag. Daarnaast moeten ook studenten die geen startkwalificatie kunnen behalen tot het maximum van hun capaciteiten worden opgeleid, en worden voorbereid op een werkzaam bestaan. Dit kan door de instroom meer eenvormig te maken en het onderwijs te intensiveren. De entreeopleiding wordt op deze wijze grondig vernieuwd.

BVE

Macrodoelmatigheid

Het afgelopen decennium steeg het aantal studenten (van 435.000 naar 500.000) en is de dienstverlening uitgebreid, met een groter aanbod aan opleidingen. Aan de groei van het aantal deelnemers aan bekostigde instellingen komt nu een einde. Dat is reden om het aanbod aan opleidingen tegen het licht te houden en keuzes te maken, zodat het aantal studenten per opleiding en de kwaliteit van het onderwijs op peil kunnen blijven.

Het aantal bekostigde studenten zal, in de huidige omstandigheden, stabiliseren of afnemen. Oorzaken zijn demografische ontwikkelingen, de toename van het aantal jongeren dat kiest voor de route via het algemeen vormend onderwijs.

Deze ontwikkeling staat op gespannen voet met de strategie van mbo-instellingen. Die hebben zich voor de continuïteit van de organisatie ten doel gesteld het aantal studenten op zijn minst te handhaven of zelfs uit te breiden. Dit laatste kan alleen ten koste van andere instellingen. De daaruit volgende concurrentie om de student brengt het risico met zich mee dat instellingen zich concentreren op 'wat de student leuk vindt' en dat de behoefte van de

arbeidsmarkt minder belangrijk wordt. Ook kwaliteit en kostefficiëntie kan in het geding komen.

Mede met het oog op de risico's van afname van het aantal studenten per opleiding en eenzijdig op studenten gericht aanbod, zijn in het Actieplan mbo drie lijnen aangegeven voor het versterken van de macrodoelmatigheid:

- Aan de Stichting Beroepsonderwijs Bedrijfsleven is gevraagd de mogelijkheden aan te geven voor vermindering van het aantal kwalificaties. Op kortere termijn wordt het mogelijk studenten in te schrijven per domein, wat administratieve lasten kan beperken.
- De experimenteerruimte voor samenwerking tussen vmbo- en mbo-instellingen wordt uitgebreid. Het aantal leerlingen in het vmbo neemt immers ook sterk af, waardoor vergaande samenwerking nodig kan zijn om in een regio bepaalde voorzieningen in stand te houden.
- OCW wil instellingen ondersteunen bij het maken van onderlinge afspraken over het aanbod aan opleidingen. SBB ondersteunt de regio met feiten en cijfers waarmee instellingen en werkgevers in de regio een gesprek over het opleidingsaanbod kunnen voeren. Deze ondersteuning wordt vorm gegeven via het Programmamanagement MBO'15. Opgedane kennis en ervaring worden gedeeld met de Stichting Beroepsonderwijs Bedrijfsleven.
- Ten slotte zal OCW bezien of aanvullende regelgeving noodzakelijk is, als instellingen er onderling niet uitkomen. Voor kleine, unieke opleidingen komt er een licentiesysteem. Ook voor grote populaire opleidingen met een gering arbeidsperspectief, komt er een aanvullende regeling. SBB adviseert OCW hierover.

Tot slot: de hernieuwde aandacht voor doelmatigheid van het aanbod aan opleidingen in relatie tot de kwaliteit van opleidingen en de vraag vanuit het bedrijfsleven is niet uniek voor het mbo. Deze aandacht geldt ook nadrukkelijk voor het vmbo en h(b)o.

BVE

Volwasseneneducatie en voortgezet algemeen volwassenenonderwijs

Met het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo) en de overige opleidingen in de sector volwasseneneducatie borgen we de toegankelijkheid van ons diplomagerichte onderwijsstelsel. Het zijn belangrijke voorzieningen voor jongeren en volwassenen om hen een tweede kans te bieden. Ze kunnen alsnog een diploma voortgezet onderwijs te behalen (vavo). Ook kunnen ze de basisvaardigheden verbeteren, die nodig zijn om deel te nemen aan het maatschappelijke verkeer (met oog op zelfredzaamheid en duurzame inzetbaarheid op arbeidsmarkt) of om kwalificerend beroepsonderwijs te volgen (mbo, hbo, wo).

Het vavo is belangrijk voor volwassenen om alsnog een diploma voortgezet onderwijs te behalen. Daarnaast is het vavo van belang voor jongeren die dreigen uit te vallen in het reguliere voortgezet onderwijs. Zij kunnen, onder verantwoordelijkheid en met financiering

van het voortgezet onderwijs, alsnog hun diploma vmbo-tl, havo of vwo behalen (de 'Rutte-regeling'). Daarmee levert het vavo ook een bijdrage aan de onderwijsdoelstelling om voortijdig schoolverlaten te voorkomen.

Het vorige kabinet heeft ingezet op de verhoging van de prestaties van alle onderwijssectoren, ook van de sector volwasseneneducatie. In het Actieplan mbo en het Actieplan laaggeletterdheid zijn maatregelen binnen de sector volwasseneneducatie al aangekondigd.

Per 1-1-2013 treedt een wijziging van wet- en regelgeving in werking die de belangrijkste veranderingen regelt:

- Vavo komt onder aansturing van de rijksoverheid (t/m 2012 aansturing en bekostiging vanuit gemeenten).
- Het aanbod van de overige educatieopleidingen wijzigt in: opleidingen Nederlandse taal en rekenen gericht op alfabetisering (1F) of op het ingangsniveau van het beroepsonderwijs (2F), en opleidingen Nederlands als tweede taal (NT2).
- Er worden eindtermen vastgesteld voor alle educatieopleidingen.
- Het referentiekader taal en rekenen wordt – net als in alle andere onderwijssectoren – nu ook van toepassing op het onderwijs in deze sector (relevante niveaus zijn 1F en 2F).

Gemeenten ontvangen via het participatiebudget middelen voor de inkoop van opleidingen van overige educatie bij roc's. Bij de overige educatie behouden gemeenten hun leidende rol. De bijdrage die gemeenten via het participatiebudget ontvangen vanuit OCW mag alleen worden besteed aan inkoop van opleidingen overige educatie bij roc's (dubbele oormerking).

De *Wet participatiebudget* is per 2009 in werking getreden en ging uit van invoering van marktwerking in de sector volwasseneneducatie (net als voor de overige onderdelen van het participatiebudget, re-integratie en inburgering). Het vorige kabinet (Rutte?) heeft besloten de dubbele oormerking te handhaven (en marktwerking niet in te voeren). De toekomstige positionering van de sector volwasseneneducatie blijft onderwerp van discussie in de Tweede Kamer. Besluitvorming hierover is op korte termijn (eerste helft 2013).

Voor de bekostiging van vavo is jaarlijks 57,5 miljoen euro beschikbaar en voor overige educatie (bijdrage aan participatiebudget vanuit OCW) 53 miljoen euro.

BVE

Aansluiting arbeidsmarkt en middelbaar beroepsonderwijs (mbo)

Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) is het meest voorkomende opleidingsniveau op de arbeidsmarkt. Van de totale werkzame beroepsbevolking hebben 4 van de 10 mensen een mbo-opleiding. Het mbo heeft op dit moment ongeveer 500.000 studenten, waarvan ca. 100.000 studenten 23 jaar en ouder zijn. Naast het initiële onderwijs, vervult het mbo dus een

rol in het opleiden van werkenden. Er zijn zo'n 60 mbo-instellingen (regionale opleidingencentra, vakinstellingen en agrarische opleidingencentra).

Aansluiting tussen arbeidsmarkt en mbo

De aansluiting tussen arbeidsmarkt en mbo is als volgt geregeld:

- Op landelijk niveau doen 17 kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven (kbb's, waarin het bedrijfsleven vertegenwoordigd is) voorstellen voor wat een student moet kennen en kunnen om een erkend mbo-diploma (= kwalificatie) te behalen. Na vaststelling door OCW vormt deze kwalificatie onderdeel van de 'kwalificatiestructuur mbo' en wordt de opleiding opgenomen in het Centraal register beroepsopleidingen (Crebo).
- Alleen Crebo-opleidingen die door mbo-instellingen worden aangeboden, komen voor bekostiging door OCW in aanmerking. De mbo-instellingen kiezen zelf welke Crebo-opleidingen uit de landelijke kwalificatiestructuur ze aanbieden. Ze hebben de wettelijke taak ervoor te zorgen dat het aanbod aan opleidingen is afgestemd op de vraag naar geschoolde arbeid vanuit de regionale arbeidsmarkt (macrodoelmatigheid).
- De stage of beroepspraktijkvorming (BPV) is een verplicht onderdeel van de opleiding. Iedere student moet zijn beroepspraktijkvorming volgen bij een van de door de kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven (kbb) erkende leerbedrijven (200.000 bedrijven). De mbo-instellingen moeten hun studenten ook tijdens de stage begeleiden. Als er geen stageplaatsen zijn, is dit een teken dat meer studenten belangstelling hebben voor een opleiding dan er werk is. De mbo-instelling mag daarom zelf het maximum aantal deelnemers per opleiding regelen.

Aandachtspunten aansluiting arbeidsmarkt mbo

Er zijn veel verschillende kwalificaties. Voor de arbeidsmarkt is dat relevant, maar voor het onderwijs is het moeilijk doelmatig te organiseren, aangezien veel opleidingen weinig studenten hebben. De Stichting Beroepsonderwijs Bedrijfsleven en de commissie Onderwijs en Besturing BVE is gevraagd te adviseren over mogelijkheden om het aantal kwalificaties te verminderen.

Onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs wijst uit dat het aanbod aan opleidingen door mbo-instellingen meer wordt gestuurd door belangstelling van studenten, dan door vraag vanuit de regionale arbeidsmarkt. Dat zet de macrodoelmatigheid onder druk. In de beleidsreactie aan de Tweede Kamer⁸ staan acties om de macrodoelmatigheid te verbeteren. Eén van die acties is een handreiking voor mbo-instellingen om de aansluiting tussen beroepsonderwijs en arbeidsmarkt te verbeteren en de loopbaanoriëntatie te versterken. Daarnaast is de Stichting Beroepsonderwijs Bedrijfsleven gevraagd ook hierover te adviseren.

⁸ TK, 2009-2010, 31524, nr. 63

De beroepspraktijkvorming (BPV), waaronder de begeleiding die studenten tijdens hun stage krijgen van de mbo-instellingen, moet worden verbeterd. Daarom is medio 2009 het 'BPV-protocol' afgesproken tussen Colo (namens de kbb's), MKB-Nederland, VNO-NCW, MBO Raad en het ministerie van OCW. De maatregelen in het protocol worden nu uitgevoerd. De Tweede Kamer is hierover dit voorjaar geïnformeerd.

In de technieksector ontstaat de komende jaren een grote vraag naar personeel, vooral in de technische opleidingen op vmbo- en mbo-niveau. De verwachting is dat er tot 2016 een tekort is van ca. 60.000 mensen op (v)mbo-niveau. Door de vergrijzing neemt de vervangingsvraag toe, terwijl de instroom van leerlingen in het vmbo (voor technische opleidingen) juist daalt.

Human Capital Agenda's, topsectorenbeleid en Masterplan Bèta en Technologie

Het vorige kabinet heeft in februari 2011 een nieuw bedrijvenbeleid ingezet. Uitgangspunt is dat de overheid niet stuurt met regels en subsidies, maar dat bedrijven de ruimte krijgen om te ondernemen, te investeren, te innoveren en te exporteren. Ondernemers en onderzoekers uit negen topsectoren⁹ van de Nederlandse economie is gevraagd om voorstellen te doen die de Nederlandse concurrentiekracht versterken. Om meer en structurele verbinding tussen bedrijven en onderwijsinstellingen te maken, stellen de topsectoren *Human Capital Agendas* op voor de langere termijn. De agenda's hebben de volgende hoofddoelen:

1. Het verbeteren van de aansluiting - kwalitatief en kwantitatief - tussen onderwijs en bedrijfsleven voor de topsectorenagenda's.
2. Het vergroten van de aantrekkingskracht van de sector voor werknemers, door het beroepsperspectief te verbeteren.

Gezien de verwachte schaarste op de arbeidsmarkt heeft het bedrijfsleven in februari 2012 het *Masterplan Bèta en Technologie* opgesteld: 'Naar 4 op de 10; meer technologie voor Nederland'. Het Masterplan bevat veel acties die de topsectoren de komende tijd, in nauwe samenwerking met onderwijsinstellingen, willen ondernemen om voldoende goed opgeleide bèta's en technici aan te trekken en te behouden. De doelstelling van het masterplan is om jaarlijks 40.000 bètatechnici extra aan te trekken, direct uit het onderwijs of uit andere sectoren, via zij-instroom. Dit masterplan is een vervolg op het Deltaplan Bètatechniek, dat liep van 2003 tot 2010.

BVE

Samenwerking vmbo-mbo

De vorige minister streefde ernaar om per 1 augustus 2013 een wettelijk experimenteerkader te laten ingaan. Dat biedt vmbo-scholen en bve-instellingen ruimte om binnen een

⁹ Agrofood, Creatieve industrie, Energie, Tuinbouw en uitgangsmaterialen, Life sciences & Health, Water, High tech, Logistiek en Chemie

samenwerkingsverband experimenten met doorlopende leerlijnen vmbo-mbo vorm te geven. Met de VM2-experimenten¹⁰ is al ervaring opgedaan. De monitor VM2 biedt zicht op wat wel en wat niet werkt in de samenwerkingsverbanden.

Wat willen we bereiken?

De arbeidsmarkt heeft dringend behoefte aan goede vakmensen. Daarom is het belangrijk dat de beroepskolom een aantrekkelijk alternatief is voor ouders en jongeren, die steeds vaker kiezen voor algemeen vormend onderwijs. Het volgende wordt geregeld:

- Experimenten richten zich op verbetering van de doorlopende leerlijn.
- Bij de nieuwe experimenten is meer ruimte voor samenwerking dan bij de huidige experimenten VM2.
- De geboden extra ruimte komt ten goede aan diverse doelgroepen
- De nadruk bij de experimenten ligt op hechte samenwerkingsverbanden.

De verbeteringen van de doorlopende leerlijn krijgen vorm door de volgende zaken:

- Integraal afgestemde programmering van de complete leerlijn van vmbo-mbo.
- Een pedagogisch-didactische aanpak en een doelmatige organisatie van het onderwijsproces, bijvoorbeeld voor regio's met een dalend aantal leerlingen en studenten.

Er is meer ruimte voor samenwerking dan bij de huidige VM2. De experimenten kunnen plaatsvinden bij alle vmbo-leerwegen, alle mbo-niveaus en met een aansluitend traject naar het HBO.

De geboden extra ruimte is er voor bijvoorbeeld:

- Leerlingen die veel sneller het traject kunnen doorlopen.
- Risicoleerlingen, om te voorkomen dat ze voortijdig de school verlaten.
- Leerlingen die vastlopen doordat ze een verkeerde keuze hebben gemaakt.
- Leerlingen in het havo en de theoretische leerweg, die vastlopen in een te algemeen havo en hbo.
- Leerlingen die al vroeg weten in welke beroepsrichting zij verder willen en die gedemotiveerd raken door een te lang algemeen traject.

De nadruk bij de experimenten ligt op hechte, al bestaande samenwerkingsverbanden. Een samenwerkend vmbo en een mbo voeren een doorlopende leerlijn uit, zonder breukpunten.

10 Het VM2-experiment biedt vmbo-scholen en mbo-instellingen (juridische) ruimte om de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo (vmbo-bb) te integreren met een mbo-opleiding op niveau 2 tot één curriculum, met één pedagogisch-didactische aanpak, op één locatie. Het VM2-experiment wordt aangeboden door een samenwerkende vmbo-school en mbo-instelling, waarbij beide verantwoordelijk zijn voor de leerlingen en de leergang die ze volgen.

Hierbij moeten het commitment, de werkorganisatie, het mandaat en de verantwoordelijkheidsverdeling goed geregeld zijn. Een hecht samenwerkingsverband is een cruciale voorwaarde voor deelname aan het experiment.

Binnen de nieuwe experimenten doorlopende leerlijnen zijn twee beoogde routes:

1. De vakmanschaproute is een 'aangepaste' versie van VM2. De leerling volgt een geïntegreerde leerroute vanaf het derde leerjaar van het vmbo, in de basisberoepsgerichte leerweg of de kaderberoepsgerichte leerweg. De route leidt op tot een diploma op niveau-2 van het mbo. Dit kan zowel via de beroepsopleidende leerweg (bol) als via de beroepsbegeleidende leerweg (bbl). De vakmanschaproute vergroot de aantrekkelijkheid van het beroepsonderwijs, voorkomt uitval tussen vmbo en mbo, en zorgt voor meer startkwalificaties voor leerlingen.
2. Bij de technologieroute volgt de leerling vanaf het derde leerjaar van het vmbo in de gemengde leerweg (gl) of de theoretische leerweg (tl) een geïntegreerde leerroute die opleidt tot een diploma techniek mbo 4-niveau. De technologieroute moet onder meer de tekorten in de technieksector tegengaan op de arbeidsmarkt.

Bij beide routes is het wettelijk toegestaan de opleidingsduur te verkorten.

Wat wordt van mbo-instellingen en kenniscentra verwacht?

Scholen en instellingen kunnen het schooljaar 2012-2013 gebruiken om een goed werkend samenwerkingsverband vmbo-mbo van de grond te krijgen. Centraal staan het zoeken naar samenwerkingspartners, het aangaan van samenwerkingsverbanden en het maken van afspraken om de samenwerking van de grond te krijgen.

Daarna ligt de nadruk op het maken van afspraken binnen de samenwerkingsverbanden over inhoud en programmering van de gewenste doorlopende leerlijn. Voorwaarde is betrokkenheid van de gehele organisatie, zodat directeuren, schoolleiders, sectorleiders, decanen en docenten goed voorbereid van start gaan.

Als er overeenstemming is over de samenwerking en over het programma sluiten school en instelling voor de doorlopende leerlijn een samenwerkingsovereenkomst. Beide partijen bereiden de aanvraag voor en dienen die gezamenlijk in. Aoc's treffen in plaats daarvan een interne regeling voor de onderdelen vmbo en mbo binnen de instelling. Het samenwerkingsverband kan in het voorjaar van 2013 een aanvraag indienen bij het ministerie van OCW en het ministerie van EL&I.

Ruim voor de start van het experiment ontvangen scholen en instellingen bericht of ze kunnen deelnemen aan de experimenten met de doorlopende leerlijnen.

BVE

Invoering centrale examinering Nederlandse taal en rekenen mbo

Een goede beheersing van de basisvaardigheden taal en rekenen is in alle onderwijssectoren van groot belang. Daarom worden voor het primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen ingevoerd, die in vo en mbo worden getoetst met centraal examens. Voor het vmbo en mbo 1, 2 en 3 is referentieniveau 2F vastgesteld. Dit wordt ook wel het 'maatschappelijk niveau' genoemd, het niveau dat nodig is om te kunnen functioneren in de samenleving. Voor niveau 4 en het havo is het referentieniveau 3F vastgesteld, vanwege het doorstroomperspectief naar het hbo.

Tijdpad invoering

Studenten die een mbo-4 opleiding in 2013-2014 afronden, krijgen voor het eerst te maken met centrale examens die meetellen voor het diploma. Studenten van mbo-2 en mbo-3 volgen een jaar later, in 2015-2016. Voor studenten van de entreeopleiding wordt in 2014 nog een besluit genomen over het wel of niet invoeren van centrale examens en het meetellen van deze vakken voor het diploma.

Organisatie binnen de mbo-instellingen

Het veelal nieuwe karakter van vakken Nederlands en rekenen en de introductie van centrale examinering ervan vraagt van de mbo-instellingen een fikse organisatorische inspanning. Sinds 2010 ontvangen de mbo-instellingen zo'n 51,5 miljoen hiervoor. Om de flexibiliteit van de opleidingsduur in het mbo te behouden, is gekozen voor digitale examens, die jaarlijks gedurende meerdere weken kunnen worden afgenomen.

Pilotfase vooraf

Vanwege het belang van een zorgvuldige invoering vindt een meerjarige pilotfase plaats. Aan de hand van de leerlingprestaties op de pilotexamens kan worden ingeschat of bij het jaar van invoering er een risico bestaat op een te groot aantal ongediplomeerde schoolverlaters. De pilotfase is zo ingericht dat gerichte maatregelen genomen kunnen worden (bijvoorbeeld uitstel van het besluit tot het meetellen voor diplomering of het toepassen van een tijdelijk verlaagde normering van de examens).

Hoger Onderwijs en Studiefinanciering

Het hogeronderwijsstelsel

Het Nederlandse hoger onderwijs bestaat uit hoger beroepsonderwijs (hbo) en wetenschappelijk onderwijs (wo). Het hbo is een theoretische en praktische voorbereiding op de beroepspraktijk. Het wo leidt op tot de zelfstandige beoefening van de wetenschap en de beroepsmatige toepassing van wetenschappelijke kennis. Planning, bekostiging, bestuur en inrichting van de hogescholen en universiteiten zijn geregeld in de *Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek* (WHW).

Hogescholen verzorgen circa 250 opleidingen voor uiteenlopende beroepen op verschillende maatschappelijke terreinen en houden zich bezig met toegepast onderzoek. Om de kwaliteit van onderwijs en onderzoek op een hoog peil te houden, is er een stelsel van kwaliteitszorg. Alle opleidingen worden beoordeeld door de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO). De beoordeling resulteert in een openbaar rapport en een besluit voor accreditatie.

Vanaf 2002 is, volgens internationale afspraken, de bachelor-masterstructuur ingevoerd, met de graden bachelor (vierjarig hbo en driejarig wo) en master (een, twee- of driejarige wo of hbo-opleiding).

Daarnaast kunnen universiteiten opleiden tot de graad van doctor (Phd). Vanaf 2006 kennen we tevens de tweejarige Associate-degreeprogramma's (Ad) die onderdeel zijn van de hbo-bacheloropleidingen. Voor de Ad gelden dezelfde toelatingsvoorwaarden als voor de hbo-bachelor en de Ad is een wettelijke graad tussen het mbo 4 en de hbo-bachelor.

Er zijn in Nederland ongeveer 40 bekostigde hogescholen en 18 bekostigde universiteiten (inclusief de Open Universiteit, 3 technische universiteiten en Wageningen University en 4 levensbeschouwelijke universiteiten). Jaarlijks wordt een vastgesteld macrobudget via een verdeelmodel over instellingen verdeeld, die het bedrag als lumpsum ontvangen. Daarnaast ontvangen deze instellingen van studenten collegegeld. Het overheidsbudget dat naar de instellingen gaat bedraagt ruim € 6,3 mld.¹¹ Studenten dragen in 2012/2013 per persoon € 1771,- per jaar bij aan wettelijk collegegeld.

Naast de bekostigde instellingen zijn er 60 private 'rechtspersonen voor hoger onderwijs'. Die worden niet bekostigd, maar ze verwerven hun inkomsten via de deelnemer of diens werkgever. Ze verlenen graden voor één of meer opleidingen.

¹¹ Bron: begroting 2012, inclusief onderzoek.

In studiejaar 2011-2012 waren er 653.000 studenten in het bekostigde hoger onderwijs, waarvan ruim 236.000 in het wo en 417.000 in het hbo. In 2010 waren bij de Associate-degreeprogramma's 3.270 studenten ingeschreven.

Het aantal studenten is over de afgelopen decennia sterk toegenomen, en dat blijft naar verwachting ook het komende decennium nog het geval, zowel in absolute aantallen als in aandeel van de bevolking. In 1950 was 5% van de bevolking hoger opgeleid, nu stroomt al 40% van de jongeren van 18-25 jaar het hoger onderwijs in (2010), en de groei blijft naar verwachting doorzetten. Volgens de referentieraming (2011) zal het aantal studenten tot het jaar 2020 toenemen met 13% in het hbo en 23% in het wo. De deelname aan het deeltijdonderwijs laat een dalende trend zien.

De WHW legt de verantwoordelijkheid voor het groene onderwijs (sector landbouw en natuurlijke omgeving) bij de minister van EL&I. Voor het hoger onderwijs valt deze sector vrijwel geheel samen met de groene instellingen: Wageningen Universiteit en de agrarische hogescholen Van Hall-Larenstein, Chr. Agrarische Hogeschool Dronten, de Agrarische Hogeschool 's-Hertogenbosch en STOAS (de groene lerarenopleiding). Alleen Hogeschool Inholland kent als multisectorale instelling, door een fusie, ook groen hoger onderwijs. Voor het generieke beleid vaart EL&I op het stelselkompas van OCW en is het WHW-beleidskader integraal van toepassing.

In internationaal perspectief presteert het Nederlandse hoger onderwijs goed. Deelname en toegankelijkheid zijn bovengemiddeld. Uitgaven aan hoger onderwijs per student liggen boven het OESO-gemiddelde, en het aandeel private uitgaven (collegegeld) is relatief hoog, vergeleken met de meeste Europese landen.

HO&S

Bekostiging

Universiteiten en hogescholen ontvangen een rijksbijdrage voor onderwijs en onderzoek. Dit bedrag wordt hun jaarlijks via een verdeelsleutel toegekend als een lumpsumbekostiging. De rijksbijdrage heeft een hoofdbekostiging en een prestatiebox.

Onderwijsdeel hbo en wo (hoofdbekostiging)

Er is één bekostigingsmodel voor hbo en wo. De rijksbijdrage is gebaseerd op de nominale studieduur van de opleiding en het volgen en succesvol afronden van één bachelor- en één masteropleiding. Het onderwijsdeel bestaat uit:

- a. Een studentgebonden deel: gebaseerd op het aantal ingeschreven bekostigde studenten en graden (diploma's), drie bekostigingsniveaus (laag, hoog en top).

- b. Een onderwijsopslag in bedragen: bedragen op basis van afspraken voor kwaliteit, kwetsbare opleidingen en bijzondere voorzieningen.
- c. Een onderwijsopslag als percentage.

De globale verhouding van deze 3 elementen is respectievelijk 60%, 20%, 20%.

Hogescholen ontvangen een rijksbijdrage voor ontwerp en ontwikkeling, die is gebaseerd op bedragen voor lectoren bij lerarenopleidingen en een regulier bedrag.

Universiteiten ontvangen een rijksbijdrage voor wetenschappelijk onderzoek. Het onderzoeksdeel is gebaseerd op de volgende zaken:

- a. Het aantal bekostigde graden.
- b. Het aantal promoties dat leidt tot een proefschrift en het aantal ontwerpercertificaten.
- c. Een voorziening onderzoek in bedragen. Bedragen op basis van afspraken over sectorplannen en toponderzoeksscholen.
- d. Een basisvoorziening onderzoek. Dit deelbudget wordt verdeeld op basis van percentages.

Kwaliteit en profiel hbo en wo (prestatiebox)

Met ingang van 2013 wordt extra geld ingezet voor kwaliteit en profiel, ter hoogte van ongeveer 7% van de onderwijsbekostiging. De 7% is opgebouwd uit 5% voor kwaliteit (voorwaardelijke financiering) en 2% voor profiel (selectief budget). Deze middelen worden in de periode 2013 - 2016 toegekend op basis van prestatieafspraken met de individuele universiteiten en hogescholen.

HO&s

Het studiefinancieringsstelsel

Studiefinanciering draagt bij aan een kundig, vaardig en creatief Nederland, door studeren financieel mogelijk te maken. Uitgangspunt is dat de samenleving, studenten en ouders samen investeren in de opleiding van de student, zodat iedereen die de capaciteiten heeft kan gaan studeren, maar zelf meebetaalt. Dat houdt het stelsel betaalbaar en doet recht aan het feit dat de studie ook een investering is in de toekomst van de student zelf (profijtbeginsel).

De bijdrage van de samenleving bestaat uit de bekostiging van instellingen, de basisbeurs en het studentenreisrecht. De bijdrage van de ouders wordt weerspiegeld in de veronderstelde ouderlijke bijdrage. Voor studenten met ouders die geen bijdrage kunnen leveren, springt de overheid bij met een aanvullende beurs. De bijdrage van de student zelf wordt gefaciliteerd met een leengedeelte naast de studiebeurs, het collegegeldkrediet en de leenvoorziening die nog drie jaar na het verstrijken van de nominale studieduur kan worden ingezet. Het vermogen dat de student via de studielening in zijn studie heeft geïnvesteerd, moet hij na zijn afstuderen weer met rente terugbetalen uit het inkomen dat hij dan mede dankzij zijn studie verdient.

Studenten kunnen de studiefinanciering combineren met bijverdiensten, maar als die boven de bijverdiengrens uitkomen, wordt een extra eigen bijdrage verwacht. Die bijdrage is het bedrag boven de bijverdiengrens, tot maximaal de opgenomen prestatiebeurs.

Studiefinanciering kan over de gehele wereld worden gebruikt voor hoger onderwijs dat aan de Nederlandse kwaliteitsstandaarden voldoet. Voor deze 'meeneembare' studiefinanciering ligt er een wetsvoorstel bij de Raad van State dat een maximum aan het aantal instromers mogelijk maakt. Voor 'duurdere' studies in Nederland (instellingscolleged) en in het buitenland kan meer geleend worden, tot jaarlijks maximaal vijf keer het wettelijk collegegeld.

De basisbeurs, aanvullende beurs en het studentenreisrecht zijn voor de meeste mensen een prestatiebeurs. De beurs wordt uitgekeerd als lening en achteraf in één keer omgezet in een gift bij diplomering binnen 10 jaar. Uitzonderingen hierop zijn onder meer mbo'ers in de beroepsopleidende leerweg op niveau 1 en 2, snelle studiestakers en sommige studenten met een functiebeperking. Zij kunnen een deel van de studiefinanciering gelijk als gift ontvangen.

Studiefinanciering kent meer uitzonderingen. Zo zijn er toeslagen voor studerende alleenstaande ouders en voor studenten met jonge kinderen en een weinig verdienende partner. Ook kunnen studenten met een functiebeperking onder omstandigheden langer studiefinanciering krijgen, kunnen studenten met weigerachtige ouders onder omstandigheden een aanvullende beurs krijgen en gaat de 'prestatiebeursteller' opnieuw lopen voor mbo'ers die een voltijdopleiding in het hoger onderwijs gaan volgen.

HO&S

Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO)

DUO-Groningen voert het studiefinancieringsbeleid uit. DUO zorgt voor toekenningen, betaalt uit, zet prestatiebeurzen om in giften, int studieschulden, informeert studenten, ouders, media en het grote publiek en verwerkt en controleert een enorme hoeveelheid informatie. Alle beleidswijzigingen worden met DUO ontworpen en op uitvoerbaarheid getoetst.

De uitgaven en ontvangsten aan studiefinanciering worden begroot en verantwoord op artikel 11 van de OCW-begroting. Het gaat om 4 miljard aan uitgaven en ruim 1 miljard aan ontvangsten.

Kerncijferkaartje: basisbeurs, aanvullende beurs en reisvoorziening

Basisbeurs € 1,2 miljard in 2011 # mbo-bol: 230.000 studenten # ho: 402.000 studenten € 3.195 per uitwonende ho student per jaar € 1.150 per thuiswonende ho student per jaar	Reisvoorziening € 0,8 miljard in 2011 # kaart: 660.000 studenten # vergoeding: 19.000 studenten
Aanvullende beurs € 0,7 miljard in 2011 # mbo-bol: 110.000 studenten # ho: 115.000 studenten Max € 2.800 per uitwonende ho student per jaar	Lenen €1,3 miljard in 2011 Circa 40% leent Gemiddelde schuld per lenende student: aan het begin van de terugbetaalperiode in 2011: Wo: bijna €25.000 Hbo: circa €17.000 Mbo: bijna €6.000
Bron: begroting 2012	

(Voor meer informatie: zie het dossier DUO)

HO&S

Hoofddijnen van het beleid: de Strategische Agenda

De commissie-Veerman adviseerde in 2010 de kwaliteit en diversiteit van het Nederlandse hoger onderwijs te verbeteren. De kwaliteit van het hoger onderwijs is over het geheel genomen goed, maar moet volgens de commissie snel stijgen om Nederland tot de top 5 van meest concurrerende economieën in de wereld te laten behoren. De studie-uitval is te hoog, talent wordt te weinig uitgedaagd en er is te weinig flexibiliteit in het systeem om de gevarieerde vraag van studenten en de arbeidsmarkt goed te bedienen.

Als reactie hierop verscheen op 1 juli 2011 de Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap 'Kwaliteit in verscheidenheid', met de hoofddijnen van het beleid voor de komende periode.

Kwaliteit

Het belangrijkste is dat de kwaliteit over de volle breedte omhoog moet. Het stelsel kent daarnaast een aantal zwakke plekken. Allereerst is het opleidingsaanbod te versnipperd. Scherpere keuzes in het aanbod zullen de kwaliteit, doelmatigheid en transparantie van het onderwijs ten goede komen. De commissie-Veerman pleit daarom voor meer profilering door instellingen. Het tegengaan van versnippering en meer aandacht voor profilering zijn twee kanten van dezelfde medaille. Het stelsel is erbij gebaat als instellingen zich meer specialiseren, focussen op hun sterktes en zwakke opleidingen en disciplines afbouwen. De huidige versnippering maakt dat studenten moeilijker een studiekeuze kunnen maken. Een

derde van de studenten stopt al na een jaar met de studie of switcht naar een andere studie. Dit komt deels doordat studenten zich soms onvoldoende oriënteren voordat zij hun studiekeuze maken. Hogescholen en universiteiten brengen echter ook onvoldoende focus aan in hun onderwijsaanbod.

Profilering en differentiatie

Het stelsel is onvoldoende ingericht op de diversiteit van de studentenpopulatie. Daardoor worden studenten enerzijds onvoldoende uitgedaagd en is er anderzijds sprake van hoge uitval. Hoewel Nederland internationaal gezien met 72% een middenpositie inneemt op het punt van studiesucces¹², is het ongewenst dat slechts tweederde van de hoger onderwijsstudenten na 6 of 7 jaar een diploma heeft, en slechts 43% na vier jaar.

Er is daarom meer differentiatie nodig naar vorm en niveau. Zo zijn er te weinig opleidingen voor excellente studenten. In het wetenschappelijk onderwijs neemt maar 3,2% van de studenten deel aan een excellentieprogramma, in het hbo is dit slechts 0,17%. Illustratief is ook dat het aandeel vwo'ers dat naar het hbo gaat sterk is afgenomen: van 20% in 1995 naar 9% in 2008. Daarnaast heeft Nederland in vergelijking met het buitenland weinig studenten in korte hoger onderwijsprogramma's.

In 2006 is mede in dit licht gestart met Associate-degreeprogramma's. Op dit moment volgen ruim 3000 studenten zo'n programma. Ook het aandeel masterstudenten in Nederland in het totaal aantal studenten (26%) is internationaal vergeleken beperkt. Dat laatste heeft te maken met de relatief grote omvang van het Nederlandse hbo, waarin de bachelor een eindkwalificatie is.

Verwevenheid onderwijs en onderzoek en opleidingsniveau docenten

De commissie-Veerman wijst daarnaast op twee structurele manco's in het hogeronderwijsstelsel, die bedreigend zijn voor de kwaliteit. Het eerste is de te geringe verwevenheid tussen onderwijs en onderzoek. In het wo staat die onder druk door de grote toestroom van studenten. Vooral binnen de alfa- en gammasector speelt dit. In het hbo ontbreekt het nog aan voldoende praktijkgericht onderzoek om het onderwijs en de innovatie in het bedrijfsleven en de publieke sector genoeg te kunnen verrijken. In de komende jaren moet het praktijkgericht onderzoek daarom verder worden uitgebouwd.

Tweede zorgpunt betreft het niveau van de docenten in het hbo. Het opleidingsniveau van hen is – ook internationaal gezien – te laag. In het wo is niet het opleidingsniveau het probleem, maar de aandacht die onderwijs krijgt, in vergelijking met onderzoek. Daarom zijn ook in het wo investeringen in de didactische kwalificaties van het personeel nodig.

¹² HIS-Eurostat, 2009

Concrete maatregelen

Bovenstaande uitdagingen worden tegemoet getreden met een ambitieuze beleidsagenda. De bekostiging wordt gedeeltelijk gekoppeld aan prestatieafspraken. Met individuele instellingen worden bindende afspraken gemaakt over onder meer onderwijskwaliteit, studiesucces en docentprofessionalisering. De prestatieafspraken moeten leiden tot meer profilering van instellingen, meer valorisatie en een herordening van het opleidingsaanbod. Met wetswijzigingen worden de mogelijkheden voor selectie verruimd en wordt de kwaliteitsbewaking verscherpt. Studenten worden aangezet tot sneller studeren door het inperken van het ov-reisrecht.

Beoogde uitkomst van het beleid dat met de Strategische Agenda is ingezet is een toekomstbestendig hogeronderwijsstelsel. Een stelsel met internationale allure, waarin studenten worden uitgedaagd, docenten met enthousiasme onderwijs geven en onderzoekers bijdragen aan wetenschappelijke doorbraken, het oplossen van de grote maatschappelijke vraagstukken en het vergroten van onze economische voorspoed.

Eind 2011/begin 2012 heeft staatssecretaris Zijlstra in het verlengde van de Strategische Agenda hoofdlijnenakkoorden gesloten met VSNU, HBO-raad en NRTO. Daarin is vastgelegd dat de staatssecretaris en de genoemde partijen samen willen werken aan verbetering van de kwaliteit van het Nederlands hoger onderwijs en onderzoek. Daartoe hebben zij concrete maatregelen afgesproken.

De hoofdlijnenakkoorden met de VSNU en de HBO-raad vormen het kader voor de prestatieafspraken met de bekostigde hogescholen en universiteiten, en de daaraan gerelateerde prestatiebekostiging (zie volgende paragraaf).

HO&S

Prestatieafspraken

Om de doelen uit de Strategische Agenda te realiseren, worden dit najaar met debekostigde hogescholen en universiteiten prestatieafspraken gemaakt. Alle instellingen hebben dit voorjaar daarvoor een voorstel ingediend. Hierin staan hun ambities voor 2015 voor onderwijskwaliteit en studiesucces, profilering van onderwijs en onderzoek en valorisatie. De daartoe geïnstalleerde Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek onder voorzitterschap van Frans van Vught heeft beoordeeld of deze voorstellen ambitieus en realistisch zijn en of ze aansluiten bij gewenste ontwikkelingen op stelselniveau.

Op 24 september jl. heeft de reviewcommissie haar adviezen aan staatssecretaris Zijlstra (en de minister van EL&I voor de 'groene' hogeronderwijsinstellingen) uitgebracht. Alle voorstellen hebben een positief oordeel gekregen, één instelling heeft uitstel gekregen. De

staatssecretaris heeft aangegeven in beginsel het advies van de reviewcommissie te volgen. Dat betekent dat de verantwoordelijk bewindspersoon prestatieafspraken kan gaan maken met de instellingen. Een positief oordeel over het voorstel is een voorwaarde voor het maken van de prestatieafpraak.

De prestatieafspraken zijn niet vrijblijvend. Een prestatieafpraak is voorwaarde voor toekenning van geld uit het budget dat is gereserveerd voor de prestatieafspraken. Dit budget bedraagt 7% van het onderwijsbudget. Een deel van dit budget (5% van het onderwijsbudget) wordt naar rato verdeeld onder de instellingen die een prestatieafpraak hebben gesloten. Het overige deel (2% van het onderwijsbudget) wordt in competitie verdeeld, op basis van het oordeel over het voorstel van de instelling. Bij deze verdeling wordt ook rekening gehouden met de omvang van de instelling.

Het deel van de prestatiebekostiging dat naar rato wordt verdeeld, wordt 'voorwaardelijke financiering' genoemd, het deel dat we in competitie verdelen, 'selectief budget'. De voorwaardelijke financiering en het selectieve budget worden in principe voor 4 jaar toegekend. Voor verlenging (2017-2020) moeten de ambities voor onderwijskwaliteit en studiesucces in 2015 zijn gerealiseerd.

Stand van Zaken

Om deze vorm van prestatiebekostiging mogelijk te maken, is regelgeving nodig (een algemene maatregel van bestuur). Op advies van de Raad van State is ervoor gekozen de AMvB te baseren op artikel 1.7a, het experimenteerartikel van de WHW. Het 'ontwerp Besluit experiment prestatiebekostiging hoger onderwijs' is inmiddels – in het kader van de verplichte voorhangprocedure – na een schriftelijk overleg met de Tweede Kamer voor kennisgeving aangenomen door de Tweede en Eerste Kamer. Het ontwerp Besluit ligt nu ter advisering bij de Raad van State. De verwachting is dat het Besluit begin november in werking kan treden. Meteen daarna kunnen de prestatieafspraken worden gemaakt en ontvangen de instellingen een beschikking met daarin de toegekende prestatiebekostiging voor de jaren 2013 tot en met 2016.

HO&S

Wetsvoorstel Kwaliteit in Verscheidenheid - Strategische Agenda

De voornemens in de Strategische Agenda die noodzaken tot wetswijzigingen zijn in dit wetsvoorstel opgenomen. Daarnaast is van de gelegenheid gebruik gemaakt om ook instroomeisen aan de lerarenopleiding basisonderwijs te regelen naar aanleiding van het advies van de commissie-Meijerink.

In het wetsvoorstel zijn wijzigingen voorgesteld op de volgende vier onderwerpen:

1. Aansluiting op het hoger onderwijs

- De aansluiting wordt verbeterd door de toelating tot het hoger onderwijs aan te scherpen. Voor mbo'ers zal (vergelijkbaar met hetgeen voor vo'ers geldt) het toelatingsrecht worden beperkt tot verwante doorstroom mbo-hbo. Verder vervalt het toelatingsrecht tot het wo met een hbo-propedeuse en worden de eisen voor de instroom in de pabo aangescherpt.
- De datum voor aanmelding wordt vervroegd naar 1 mei, zodat studenten eerder en bewuster een studiekeuze kunnen maken. De studenten en instellingen krijgen recht op (het geven van) een studiekeuzeadvies.

2. De lat omhoog

- Er komen meer mogelijkheden voor selectie van studenten aan de poort en voor collegegelddifferentiatie. Doel is de student op de juiste plaats te krijgen en de kwaliteit te verhogen.
- De lotingprocedure vervalt voor opleidingen met een numerus fixus. Beoogd is per 1 september 2013. Voor masteropleidingen wordt geselecteerd; de doorstroommaster wordt afgeschaft. Het voornemen is dit te doen met ingang van studiejaar 2014-2015.
- De selectiemogelijkheden worden uitgebreid naar opleidingen met een scherp onderwijsprofiel en opleidingen met het NVAO-oordeel 'excellent' en 'goed'.
- Collegegelddifferentiatie bij wettelijk collegegeld is nu mogelijk bij kleinschalig en intensief onderwijs en wordt uitgebreid naar opleidingen met het NVAO-oordeel 'excellent' en *tracks* binnen opleidingen naar een hoger eindniveau (bijvoorbeeld honoursprogramma's die even lang duren als de reguliere opleiding).

3. Differentiatie onderwijsaanbod

- Er komen Associate-degreeprogramma's (Ad's) in de wet. De Ad's blijven onderdeel van de hbo-bachelor, maar worden zelfstandiger gepositioneerd. In het wetsvoorstel worden driejarige bachelortrajecten voor vwo'ers geïntroduceerd, waarbij (vooralsnog) de studiefinanciering bijna onveranderd blijft.
- In het kader van het Bologna-proces is afgesproken dat de lidstaten naast de bacheloropleidingen en masteropleidingen streven naar een derde cyclus, het promotietraject. Deze derde cyclus krijgt in het wetsvoorstel vorm met de introductie van het promotieonderwijs. Zo wordt het palet van (onderwijs)trajecten tot onderzoeker in Nederland vergroot. De universiteit kan de promotiestudent financieel ondersteunen met een beurs uit haar profileringsfonds. Dit onderwijstraject bestaat, naast de reguliere promotietrajecten van promovendi die een aanstelling hebben, voor buitenpromovendi of promovendi met een beurs van een derde.

- De instellingen is gevraagd keuzes te maken voor herordening en profilering in het onderwijsaanbod. Verder worden voorstellen gedaan om de naamgeving van de opleidingen verder te harmoniseren.

4. Overige onderwerpen

De titulatuur wordt aangepast. In bepaalde gevallen mag de toevoeging *of Science/of Arts* nu ook aan hbo-graden worden verbonden. Verder worden er voorstellen gedaan voor de tarieven van schakelprogramma's en worden de regels voor de arbeidsmarktfixus verbeterd.

Vervolgstappen

Het wetsvoorstel ligt ter advisering bij de Raad van State. Hierna volgt de behandeling door de Staten-Generaal. Beoogde inwerkingtreding van het wetsvoorstel is 1 september 2013.

Bepaalde onderdelen van het wetsvoorstel worden pas later van kracht.

HO&S

Kwaliteitsproblemen en hun aanpak

In 2010 en 2011 heeft de Inspectie van het Onderwijs onderzoek gedaan naar alternatieve afstudeertrajecten in het hoger onderwijs. Aanleiding was een artikel in de Volkskrant van 10 juli 2010. Strekking daarvan was dat studenten van Hogeschool Inholland te gemakkelijk een diploma hadden verkregen, na een alternatief afstudeertraject.

Het onderzoek had de volgende uitkomsten:

- 7 opleidingen bleken "voor verbetering vatbaar". De tekortkomingen zijn weggewerkt en het onderzoek is gesloten.
- 4 opleidingen bij 4 hogescholen werden aangemerkt als *zorgelijk* (Christelijke Hogeschool Windesheim, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen Hogeschool Leiden en Hanzehogeschool).
- 4 opleidingen bij Inholland werden aangemerkt als *zeer zwak*.
- Van de 395 studentendossiers waren 290 van voldoende niveau, 105 dossiers waren van onvoldoende niveau.

Over de 4 zeer zwakke opleidingen van Inholland verscheen onlangs een advies van de NVAO. Over 2 ervan is de NVAO positief en behoefde de accreditatie niet te worden ingetrokken. De opleidingen Media- en Entertainmentmanagement en Commerciële Economie zijn op 15 punten positief beoordeeld. Op het punt 'toetsing en gerealiseerde eindkwalificatie' scoren ze onvoldoende.

NVAO stelde een aantal voorwaarden, waaraan het College van Bestuur van Hogeschool Inholland zich volledig heeft gecommitteerd. Mede op grond daarvan adviseerde de NVAO de accreditatie niet in te trekken, maar een verbeterperiode tot en met september 2013 in te stellen. De vorige staatssecretaris nam dit advies over. Na september 2013 moet een definitief besluit volgen over de accreditatie.

Stand van zaken

Het aantal opleidingen dat de Inspectie zwak vond, was beperkt (8 hbo-opleidingen), maar de tekortkomingen waren ernstig. Kabinet en Tweede Kamer concludeerden daarom dat het stelsel van kwaliteitszorg onvoldoende functioneert.

Er zijn maatregelen nodig om de onderwijskwaliteit te garanderen en het maatschappelijk vertrouwen in het hoger beroepsonderwijs te verbeteren. Daarom is aan de Raad van State een voorstel voor de *Wet kwaliteitsborging hoger onderwijs* voorgelegd, met maatregelen gericht op de volgende zaken:

- Aanscherpingen in het accreditatiestelsel.
- Risicogericht toezicht van de Inspectie.
- Maatregelen die de onafhankelijkheid van de examencommissie vergroten.
- Aanwijzingsbevoegdheid van de minister om corrigerend op te treden bij financieel wanbeheer
- Schadevergoeding voor de student.

De Raad van State heeft inmiddels een advies uitgebracht.

HO&S

Kunstvakonderwijs

In het kunstvakonderwijs zijn circa 20.000 studenten ingeschreven, ongeveer 5% van het totaal aantal hbo-studenten. Ze studeren bij een van de 16 hogescholen (8 monosectoraal en 8 multisectoraal) die onder meer kunstvakonderwijs aanbieden. De top 3 van opleidingen met de grootste instroom zijn vormgeving, muziek en autonoom beeldende kunst.

In 2009 heeft de minister van OCW, de HBO-raad gevraagd een sectorplan op te stellen, om de kwalitatieve en kwantitatieve aansluiting op de arbeidsmarkt te verbeteren. Aanleiding hiervan waren Kamervragen over de hoge werkloosheid van voormalige studenten.

Daarnaast is een houtskoolschets opgesteld, die een inhoudelijke verdieping van het sectorplan is. De schets moet bijdragen aan toekomstbestendig, scherp geprofileerd kunstvakonderwijs.

Programmalijnen

Het sectorplan heeft drie programmalijnen:

1. Voorzieningen voor jong talent (leerlingen in het primair en voortgezet onderwijs) worden bij muziek en dans verbeterd en uitgebouwd tot een landelijk dekkende infrastructuur.
2. Het kunstvakonderwijs zorgt voor minder studenten bij de bacheloropleidingen autonoom beeldende kunst (25% minder nieuwe studenten) en muziek (10% minder nieuwe studenten). Het gaat om in totaal 1383 minder instroom. Het arbeidsmarktperspectief van afgestudeerde studenten van deze opleidingen is nu te ongunstig. Daarnaast wordt de kwaliteit van de bacheloropleidingen verbeterd, door meer aandacht te besteden aan ondernemerschap. Studenten worden zo beter voorbereid op de arbeidsmarkt of voor een toekomst als zzp'er.
3. Er komt meer ruimte voor de top. Door het uitbouwen van het masteraanbod en het versterken van de samenhang en vraagsturing in het onderzoek van hogescholen, draagt het kunstvakonderwijs substantieel bij aan de kwaliteit en innovatie van de creatieve sectoren.

Houtskoolschets

De houtskoolschets geeft invulling aan de scherpere profilering van instellingen door de volgende zaken:

- Vergaande samenwerking tussen hogescholen.
- Afbouwen en overdragen van opleidingen en instrumentgroepen op de terreinen autonoom beeldende kunst, vormgeving en muziek.
- De eis bij de kleine masters autonoom beeldende kunst en vormgeving dat er minstens 10 studenten per jaar zijn (substantiële massa).

Voorbeelden van samenwerking zijn de voorgenomen fusie tussen Codarts in Rotterdam en Hogeschool der Kunsten in Den Haag, en de samenwerking van vier hogescholen in het Zuiden van Nederland, die één portaal hebben voor hun studenten. Op muziekgebied vindt concentratie plaats van 9 conservatoria in 5 kerngebieden (door het overdragen van instrumentgroepen en het concentreren van bijvoorbeeld kerkmuziek op één locatie). Sommige opleidingen worden afgebouwd, zoals de masteropleiding interactieve media and environments.

HBO-raad publiceert jaarlijks een voortgangsrapportage.

Vervolgstappen

1. Hogescholen worden gecompenseerd voor het reduceren van het aantal inschrijvingen in de bacheloropleidingen tot en met studiejaar 2015/2016 zoals in de houtskoolschets opgenomen, zodat deze middelen kunnen worden geherinvesteerd in de kwaliteitsverbetering van het onderwijs.

2. Binnen vier jaar zijn de reducties en de kwalitatieve maatregelen gerealiseerd.
3. In 2016 worden de resultaten geëvalueerd. De instellingen maken jaarlijks een voortgangsrapportage en er komt een externe monitor.

HO&S

Macrodoelmatigheid

Het toetsen van nieuwe opleidingen en nieuwe vestigingsplaatsen is wenselijk om ervoor te zorgen dat het opleidingsaanbod correspondeert met de behoeften van studenten, werkgevers en maatschappij.

In de Strategische Agenda 'Kwaliteit in verscheidenheid' is geconcludeerd dat het onderwijsaanbod in Nederland gedifferentieerder moet worden, om het talent in Nederland optimaal te kunnen ontwikkelen. Het gaat daarbij om de macrodoelmatigheid van nieuwe opleidingen en om opschoning van het bestaande aanbod. Daarbij is onder andere een ontwikkeling naar bredere opleidingen een aandachtspunt. Werkgeversverenigingen en studenten hebben tevens behoefte aan een minder omvangrijk en transparanter aanbod.

Instellingen staan positief tegenover deze behoeften. Tegelijkertijd wijzen ze erop dat ze beleidsruimte nodig hebben bij het starten van nieuwe opleidingen, om te kunnen inspelen op de behoefte van arbeidsmarkt en maatschappij.

Met de instellingen in het hoger onderwijs is daarom in de hoofdlijnenakkoorden afgesproken dat gewerkt wordt aan een transparant, scherp geprofileerd en doelmatig opleidingsaanbod. Daarvoor is afgesproken dat het profiel van een instelling en de arbeidsmarktbehoefte aan afgestudeerden een prominentere rol gaan spelen in het macrodoelmatigheidsbeleid. Differentiatie binnen opleidingen krijgt vorm door het creëren van driejarige bachelortrajecten voor vwo'ers in het hbo, en tussen opleidingen door verdere ontwikkeling van Associate-degrees en hbo-masteropleidingen.

Om deze doelstellingen te bereiken heeft het voorgestelde beleid de volgende uitgangspunten:

1. Meer flexibiliteit voor de aanpassing, vernieuwing en verbreding van bestaande opleidingen.
2. Meer restricties voor nieuwe opleidingen en nieuwe vestigingsplaatsen, met aandacht voor het profiel van de instelling en de behoefte op de arbeidsmarkt.

Stand van zaken

Er is een nieuwe beleidsregel doelmatigheid hoger onderwijs geschreven waarin dit beleid is uitgewerkt. Deze beleidsregel treedt per 1 november 2012 in werking.

Op 26 mei heeft de Onderwijsraad een advies over macrodoelmatigheid in het mbo en ho uitgebracht. Hierin constateert de raad dat dit beleid op hoofdlijnen in orde is en doet hij drie suggesties voor verbetering. Aan dit advies wordt met de nieuwe beleidsregel al deels tegemoetgekomen. De Tweede Kamer heeft een debat hierover uitgesteld tot het aantreden van de nieuwe bewindspersoon.

HO&S

Deeltijdstudies in het hoger onderwijs

In het kader van een brede verkenning naar deeltijdstudies in het hoger onderwijs is geconstateerd dat de participatie aan bekostigd deeltijd hoger onderwijs sterk is teruggelopen. In de periode 2001-2011 daalde de instroom met bijna 50%. Ook in internationaal perspectief scoort Nederland wat deelname aan deeltijd hoger onderwijs betreft slecht. Vooral in de leeftijdscategorie 30 jaar en ouder blijft Nederland ver achter bij andere vooraanstaande kenniseconomieën.

Instellingen hebben in de loop der jaren steeds meer deeltijdopleidingen stopgezet, omdat die te weinig studenten aantrokken. De teruglopende deelnemersaantallen worden veroorzaakt door het feit dat het deeltijdonderwijs weinig aantrekkelijk is voor de doelgroep. Het is onvoldoende flexibel en vraaggericht, sluit onvoldoende aan op de kenmerken en behoeften van de doelgroep en op de vraag van werkgevers. Deeltijdstudies hebben voor veel bekostigde instellingen, zeker in het wetenschappelijk onderwijs, geen prioriteit.

Deze ontwikkelingen leiden tot problemen op de arbeidsmarkt, vooral in sectoren met (groeierende) tekorten en behoefte aan opscholing van werkenden. De geschetste ontwikkelingen staan ook haaks op het streven de Nederlandse kenniseconomie sterker, innovatiever, productiever en concurrerender te maken.

Het is de bedoeling om met ingang van het studiejaar 2017- 2018 voor deeltijdstudies in het hoger onderwijs vraagfinanciering in te voeren. Dan krijgt niet de instelling, maar de deelnemer geld, waarmee hij een erkende deeltijdopleiding inkoopt bij een publieke of private aanbieder naar keuze.

Vraagfinanciering moet de vorm krijgen van beurzen, gericht op prioritaire sectoren en doelgroepen. Voorbeelden van prioritaire sectoren zijn zorg, onderwijs en de economische topsectoren.

Dit staat in de Kamerbrief over deeltijdstudies in het hoger onderwijs die de voormalig staatssecretaris OCW in maart 2012 naar de Tweede Kamer heeft gestuurd. De Tweede Kamer

stemde in met uitwerking van vraagfinanciering en de voorwaarden daarvoor. Instellingen, koepelorganisaties en werkgeversorganisaties e.d.) zullen bij de uitwerking worden betrokken.

Vervolgstappen

Op dit moment wordt de 'Adviescommissie vraagfinanciering deeltijd hoger onderwijs' samengesteld. Deze commissie moet een advies uitbrengen over de vormgeving en de voorwaarden voor vraagfinanciering. De commissie zal bij de koepelorganisaties (VSNU, HBO-raad, NRTO) relevante netwerken van instellingen en relevante werkgeversorganisaties consulteren.

In het najaar van 2013 moet het advies, in de vorm van een uitwerkingsnotitie, gereed zijn. De Tweede Kamer wordt dan ook geïnformeerd.

HO&S

Internationalisering

Het hoger onderwijs heeft een belangrijke internationale dimensie. Internationale mobiliteit is geen doel op zich, maar een middel om persoonlijke, maatschappelijke en economische meerwaarde te realiseren. Internationalisering is een manier om de kwaliteit van het onderwijs en het onderzoek te verhogen.

Voor hoger onderwijs is de samenwerking in EU-verband beleidsmatig, financieel en juridisch relevant. Beleidsmatig is (hoger) onderwijs één van de vijf pijlers van de overkoepelende Europa 2020-strategie voor banen en groei. Doel is dat in 2020 meer dan 40% van de jongeren in het bezit is van een hogeronderwijsdiploma.

Naast de EU is een breder Europees proces (van 47 landen) ter vorming van de Europese hoger onderwijs ruimte (European Higher Education Area) van belang. Dit Bologna-proces bevordert studentenmobiliteit door de structuur van de nationale hoger onderwijsstelsels en studiepunten uniformer en beter vergelijkbaar te maken. Belangrijk daarbij is ook verheldering van niveaus, afstemming van kwaliteitszorg en bevordering van *joint study programmes*. De onderwijsministers komen hiertoe tweejaarlijks bijeen.

HO&S

Stand van zaken

OCW heeft het CPB gevraagd onderzoek te doen naar de kosten en baten van buitenlandse studenten. Dat rapport is op 16 mei 2012 met een begeleidende brief naar de Tweede Kamer gestuurd.

Het CPB concludeert dat internationale mobiliteit van studenten aanzienlijke economische baten voor de maatschappij en de individuele student oplevert. Het CPB schat dat 1/5 van de buitenlandse studenten na het afstuderen in Nederland blijft. Met de CPB-aannames worden de baten voor de overheid geschat op maximaal oplopend € 740 miljoen.

De brief aan de Tweede Kamer bij het rapport van het CPB over kosten en baten van internationalisering kondigt concrete acties aan op de volgende terreinen:

- Binding met Nederland voor buitenlandse studenten.
- Kwaliteit van inkomende mobiliteit (selectie).
- Stimuleren van uitgaande mobiliteit en internationale "joint programmes", om in- en uitgaande mobiliteit in balans te brengen.
- Verbeteren van transparantie van instellingen over kwaliteitsbeleid, stimuleren van een goede mix aan nationaliteiten in de *international classroom* door aanscherping van visitaties, promoten van het bijzondere kenmerk internationalisering en monitoren van doelmatigheid van op Duitsland gerichte opleidingen
- Agendering van mobiliteit in bilateraal en Europees verband.

Vervolgstappen

Begin 2013 vindt een seminar met deelname van Duitsland plaats, in 2013 volgt een seminar over binding aan Nederland.

In een project genaamd 'de Rode Loper' hebben VSNU, HBO-Raad, Nuffic, Studiekeuze123, Studielink, Kences, DUO en de IND samengewerkt om kiezen voor en toelating tot hoger onderwijs te vereenvoudigen. Informatie wordt nu digitaal aangeboden via één kanaal, het proces van aanmelding valt nog te verbeteren.

HO&S

Maatregel Langstudeerders

Vanaf 1 september 2012 is de langstudeerdersmaatregel ingegaan (bij wet al een jaar eerder, maar het verhoogd collegegeld moest vanaf 1 september 2012 betaald worden): studenten die langer studeren dan de nominale studieduur plus 1 uitlooptijdjaar moesten voor de bachelor- en de masterfase € 3.063 extra collegegeld betalen. Echter op 1 oktober hebben de PvdA en de VVD aangekondigd de langstudeerdersmaatregel met terugwerkende kracht te willen afschaffen. De dekking hiervoor wordt gevonden in het deelakkoord begroting 2013. Hiervoor hadden de leden Jadnansing en Van Dijk al een initiatiefvoorstel tot afschaffing met terugwerkende kracht bij de Kamer ingediend (33 249, nr. 2). Dit voorstel wordt tot nader order aangehouden.

Op 9 oktober 2012 heeft de Tweede Kamer een motie aangenomen (33 400, nr. 6) waarbij zij de maatregelen die aangekondigd zijn in dit akkoord onderschrijft. In de Ministerraad is op 12

oktober het wetsvoorstel tot wijziging van de WHW in verband met het intrekken van de langstudeerdersmaatregel 33 400 VIII, nr. 8) behandeld. Het wetsvoorstel ligt nu bij de Raad van State.

Aan de instellingen is een brief gestuurd waarin hen wordt verzocht zo snel als mogelijk te stoppen met het innen van het verhoogd collegegeld en het teveel betaalde collegegeld terug te storten. DUO zal geen aanvragen meer in behandeling nemen van het collegegeldkrediet voor het verhoogd collegegeld en het langstudeerderskrediet. De wet zal naar verwachting in het eerste kwartaal van 2013 in werking treden.

HO&S

Medische opleidingen

In mei 2012 is het resultaat van het interdepartementale beleidsonderzoek (IBO) naar universitaire medische centra (umc, waarin de academische ziekenhuizen en medische faculteit zijn verenigd) aan de Tweede Kamer gezonden. In het onderzoek zijn de doelmatigheid en aansturing van de umc's geanalyseerd.

Het IBO-rapport adviseert een aantal beleidsvarianten om meer zicht te krijgen op de kosten van de umc's en meer doelmatigheid te bewerkstelligen bij de vervolgopleidingen die uit het opleidingsfonds worden gefinancierd.

In het rapport zijn de volgende varianten uitgewerkt.

1) Variant 1 academische component

De werkgroep adviseert dat alleen die vormen van zorg via de academische component worden gefinancierd die voldoen aan objectieve criteria. De financiering wordt hierdoor geobjectiveerd. Onder de academische component wordt verstaan het budget dat UMC's ontvangen van VWS om de zogenaamde topreferente zorgfuncties (zeer specialistische patiëntenzorg die gepaard gaat met bijzondere diagnostiek en behandeling) te financieren.

2) Variant 2 werkplaatsfunctie:

De academische ziekenhuizen ontvangen een budget voor een werkplaatsfunctie. Hiermee kunnen zij studenten geneeskunde voor een deel opleiden en onderzoek laten doen. Nu is nog in de *Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek* (WHW) opgenomen dat dit budget 'onverwijld' door de universiteiten moet worden doorgegeven aan de academische ziekenhuizen. De werkgroep stelt voor dat uit de WHW wordt geschrapt dat universiteiten het budget voor de werkplaatsfunctie 'onverwijld' moeten doorgeven aan het umc. Zo wordt een mogelijkheid voor het college van bestuur van een universiteit geïntroduceerd om de middelen doelmatiger voor deze taken in te zetten.

3) *Variant 3 opleidingsfonds:*

De werkgroep stelt voor het opleidingsfonds drie subvarianten voor:

- a. Duur vervolgopleiding tot medisch specialist harmoniseren met Europese richtlijn, waarmee een korte opleidingsduur (van 6 jaar naar 4 of 5 jaar) wordt bewerkstelligd.
- b. Generiek opleidingstarief invoeren. Het budget dat een ziekenhuis ontvangt is afhankelijk van de omvang: een klein ziekenhuis ontvangt meer dan een groot ziekenhuis. Daar is geen goede onderbouwing voor. In deze subvariant wordt het verschil in vergoeding voor opleidingsplaatsen afgeschaft, zodat umc's, grote en kleine opleidingsziekenhuizen per opleidingsplaats identiek worden bekostigd.
- c. Eigen bijdrage vragen bij vervolgopleiding tot medisch specialist. De private investering van de specialist is in relatie tot de kosten van de overheid en het privaat rendement van de medisch specialist gering, zo analyseert de werkgroep. In deze variant wordt uitgegaan van het instellen van een eigen bijdrage per opleidingsjaar tot medisch specialist.

Vervolgstappen

Het kabinet Rutte-Verhagen had een standpunt toegezegd over de doelmatigheid en aansturing van de umc's. Dit is overgelaten aan het nieuwe kabinet.

HO&S

Meeneembare studiefinanciering

Meeneembare studiefinanciering is bedoeld voor studenten in het ho die een volledige bachelor- of masteropleiding in het buitenland doen. Een van de eisen om de studiefinanciering te kunnen meenemen naar het buitenland is de zogenoemde 3 uit 6-eis. Deze houdt in dat een student zijn studiefinanciering alleen naar het buitenland kan meenemen als hij 3 van de 6 jaar in Nederland heeft gewoond vóór de inschrijving bij de buitenlandse instelling.

Op 14 juni 2012 heeft het Europese Hof van Justitie bepaald dat de eis strijdig is met het vrije verkeer van werknemers. In reactie op deze uitspraak is wetgeving voorbereid, waarmee mogelijk wordt dat de meeneembare studiefinanciering ook openstaat voor migrerend werknemers zonder de 3 uit 6-eis. Tegelijkertijd wordt er een plafond gesteld aan het aantal nieuwe studenten dat gebruik kan maken van meeneembare studiefinanciering. Daarmee wordt het financiële risico weggenomen.

Het wetsvoorstel is aangeboden aan de Raad van State. De precieze hoogte van het plafond en de verdere uitwerking van het systeem zal in een ministeriële regeling worden vorm gegeven. Hieraan wordt op dit moment gewerkt.

HO&S

Programma Vernieuwing Studiefinanciering

Het Programma Vernieuwing Studiefinanciering (PVS) is een traject bij de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Het programma moet de ICT-systemen en de uitvoeringsprocessen vernieuwen, die gehanteerd worden om de studiefinanciering te kunnen aanvragen, toekennen, uitbetalen en innen. Tevens wordt de klantbediening van studenten en debiteuren verbeterd.

De huidige systemen en processen dateren uit de 80-er jaren. Daarna zijn ze door opeenvolgende beleidswijzigingen steeds verder uitgebreid en complexer geworden. Uiteindelijk is een zeer uitgebreid systeem ontstaan, met hoge beheer- en onderhoudskosten. Doorvoering van nieuwe beleidswijzigingen kost veel tijd en geld.

Door PVS zal de uitvoering van het studiefinancieringsbeleid effectiever en doelmatiger verlopen:

- Beleidsaanpassingen kunnen sneller en goedkoper worden doorgevoerd.
- Er ontstaan extra digitale mogelijkheden om de dienstverlening aan de studenten te verbeteren.

PVS is op dit moment binnen OCW het grootste uitvoeringsprogramma. PVS is volgens de rijksbrede definitie tevens een 'groot ict-project' dat moet voldoen aan zware verantwoordingseisen, waarover jaarlijks aan de Tweede Kamer wordt gerapporteerd

Vooralsnog wordt als einddatum 1 september 2014 aangehouden. Concrete besluitvorming over de invulling en uitvoering vindt plaats in tranches. Per tranche wordt besloten over de precieze invulling en resultaten. Op gezette tijden worden onafhankelijke derden geconsulteerd om te bezien of PVS nog op het juiste spoor zit.

HO&S

Praktijkgericht onderzoek

Praktijkgericht onderzoek aan hogescholen is een wettelijke taak ("ontwerp en ontwikkeling") die bijdraagt aan de verbetering en innovatie van de beroepspraktijk. Het levert kennis en inzichten, toepasbare producten en ontwerpen op en het moet bijdragen aan de kwaliteit van het hoger beroepsonderwijs. Aan de ontwikkeling van praktijkgericht onderzoek aan hogescholen wordt al tien jaar gewerkt.

Binnen de hogeschool zijn lectoren verantwoordelijk voor het praktijkgericht onderzoek. Hun functie is vergelijkbaar met die van hoogleraren aan universiteiten. De overheid stimuleert

praktijkgericht onderzoek, omdat lectoren en de banden die ze hebben met publieke en private werkgevers de kwaliteit van het hbo versterken.

De stimulering van praktijkgericht onderzoek gebeurt langs drie lijnen:

1. Door het stimuleren van lectoren, via de bekostiging van de hogescholen. Er werken nu ongeveer 500 lectoren in de hbo-sector.
2. Door competitief onderzoek te stimuleren bij hogescholen, in samenwerking met publieke en private werkgevers: Regionale Aandacht en Actie voor Kenniscirculatie (RAAK).
3. Door de vorming van Centres of Expertise (CoE's) te stimuleren, vooral op de terreinen van de topsectoren en de sectoren zorg en onderwijs.

De Centres of Expertise (CoE's) zijn gericht op een goede samenwerking tussen onderwijs, onderzoek en praktijk. Ze kunnen de innovatiekracht van de private en publieke sectoren versterken.

Juist de verbinding van onderwijs, onderzoek en de beroepspraktijk zorgt ervoor dat studenten beter worden opgeleid en dat werkgevers en partners profiteren van de kennis van lectoren en investeren in hun potentieel toekomstige werknemers.

Ook zorgen de CoE's voor kwaliteitsverbetering van het onderwijs. Langs deze weg zal het hbo een kwalitatief sterkere bijdrage leveren aan de Nederlandse kennissamenleving en economie. Begin 2011 heeft het kabinet CoE's gelanceerd in de topsectoren water, chemie en *automotive*. Ook in de topsectoren agro/food en tuinbouw zijn centres gestart. Via de route van de prestatieafspraken met de hogescholen is er ruimte voor de vorming van nieuwe vitale CoE's.

Vervolgstappen

- De RAAK-regeling wordt tot 2014 uitgevoerd door de SIA –Stichting Innovatie Alliantie. In het hoofdlijnenakkoord met de HBO-raad is afgesproken dat stappen zullen worden gezet om te komen tot een structurele positie van praktijkgericht onderzoek in het kennisbestel. Eind oktober is een intentieconvenant ondertekend door OCW, NWO, HBO-raad en de SIA-partners over het oprichten van het Nationaal Regieorgaan Praktijkgericht Onderzoek SIA bij NWO. Daarmee zal de RAAK-regeling structureel worden ingebed in het kennisbestel..
- Begin november worden de beschikkingen voor prestatieafspraken met instellingen getekend. Daarmee zal een aantal nieuwe CoE van start kunnen gaan.

HO&S

Topsectoren/Masterplan Bèta en Technologie

Per topsector is een *Human Capital Agenda* opgesteld. In de agenda's beschrijven de topsectoren welk menselijk kapitaal zij nodig hebben voor duurzame versterking van hun concurrentiepositie. Daarbij worden onder meer plannen uitgewerkt voor structurele samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven.

De Human Capital Agenda's hebben twee doelen:

1. Het verbeteren van de aansluiting - kwalitatief en kwantitatief - tussen onderwijs en bedrijfsleven voor de topsectorenagenda's.
2. Het vergroten van de aantrekkingskracht van de sector op werknemers door het verbeteren van het beroepsperspectief.

De Human Capital Agenda's zijn meegenomen in de voorstellen voor prestatieafspraken die universiteiten en hogescholen hebben ingediend.

De topsectoren hebben geconstateerd dat ze de zorg delen voor tekorten aan bèta's en technici. Daarom hebben ze, onder leiding van het boegbeeld van de topsector Chemie, Rein Willems, het Masterplan Bèta en Technologie opgesteld. Het Masterplan bevat een groot aantal acties die de topsectoren de komende tijd gezamenlijk en in nauwe samenwerking met onderwijsinstellingen, willen ondernemen om voldoende en kwalitatief goed opgeleide bèta's en technici aan te trekken en te behouden.

De doelstelling vastgelegd in het Masterplan is om jaarlijks via zij-instroom 40.000 bèta/technici aan te trekken, direct uit het onderwijs, dan wel uit andere sectoren. In april 2012 heeft het kabinet (SZW, EL&I en OCW) een beleidsreactie uitgebracht op het Masterplan Bèta en technologie met daarin de volgende doelen:

- Meer jongeren kiezen voor een opleiding in de techniek.
- De kwaliteit van technische opleidingen gaat omhoog en opleidingen sluiten beter aan op de vraag vanuit de arbeidsmarkt.
- Meer gediplomeerde technici gaan in de technieksector werken.
- Technici werken langer en productiever in de technische sector.

In het hoger onderwijs wordt met verschillende projecten ingezet op het vergroten van de in- en uitstroom van bèta's en technici. Dit gebeurt via het Sectorplan Natuur- en Scheikunde, het 3TU Sectorplan en de *Centres of Expertise* in het hbo. Daarnaast zijn in de Strategische Agenda voor Hoger Onderwijs en Onderzoek maatregelen opgenomen voor het verbeteren van de arbeidsmarktrelevantie in het hoger onderwijs.

Onderzoek en Wetenschapsbeleid

OWB

Topsectoren

Het topsectorenbeleid is ingezet onder het vorig kabinet. Doel van het beleid is het sterker verweven van publiek en privaat onderzoek en het genereren van meer privaat commitment. De negen topsectoren vormen de kern van de Nederlandse economie.

De tweedegeldstroomorganisaties¹³ Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en Koninklijke Akademie van Wetenschappen (KNAW) zijn actief betrokken bij het topsectorenbeleid. Binnen de per topsector afgesloten innovatiecontracten zetten zij geld in, op basis van wetenschappelijke kwaliteit, impact en privaat commitment. Hierbij ligt een sterk accent op publiek-private samenwerking.

Met de topsectorenaanpak is een grotere synergie en netwerken van bedrijven en onderzoeksorganisaties tot stand gebracht.

OWB

Talent, ruimte voor vrij en ongebonden onderzoek

Tweedegeldstroomorganisatie NWO speelt een belangrijke rol binnen het wetenschapsbestel, door (jong) onderzoekstalent te ondersteunen. Door middelen in competitie in te zetten (waarbij de beste voorstellen subsidie krijgen), zorgt NWO ervoor dat onderzoeksgeld terecht komt bij de beste wetenschappers.

Onder het vorig kabinet zijn de verschillende talentprogramma's, waaronder de succesvolle Vernieuwingsimpuls, in één programma geïntegreerd. NWO wil het talentprogramma en de open competitie uitbreiden om meer ruimte te genereren voor vrij en ongebonden (fundamenteel) onderzoek.

OWB

Europese samenwerking

Kaderprogramma's

Binnen de Europese samenwerking loopt nu het Zevende Kaderprogramma (KP7, 50 miljard voor 2007-2013) en is het achtste in voorbereiding. Het programma zet in op publiekprivate samenwerking, op het stimuleren van individuele onderzoekers (via de European Research Council ((ERC)), op grote faciliteiten en mobiliteit van wetenschappers en het aanjagen van investeringen in innovatieve bedrijven.

¹³ De eerste geldstroom komt van OCW, de tweede van zelfstandige publieke organisaties als de NWO, de derde geldstroom is projectgebonden financiering, van private instellingen en ministeries.

Horizon 2020

Op dit moment vindt besluitvorming plaats over het nieuwe kaderprogramma (Horizon 2020, 80 miljard voor de periode 2014-2020). Het heeft drie prioriteiten:

1. excellente kennisbasis (ERC, beurzen)
2. industrieel leiderschap
3. maatschappelijke uitdagingen.

Verder wordt ingezet op minder administratieve lasten en kenmerkt het programma zich door integratie van onderzoek en innovatie, meer steun voor activiteiten dichtbij de markt en een sterkere focus op kansen voor bedrijven op maatschappelijke uitdagingen en meer kansen voor nieuwkomers. Nederland steunt het programma op hoofdlijnen, er wordt nu onderhandeld over de details.

Budgetten

Nederlandse onderzoekers scoren goed in de kaderprogramma's (bijdrage aan EU-begroting 5%, retour op onderzoeksbudget 6,7% in KP7). Nederland heeft dus belang bij een groot onderzoeksbudget. Nederland steunt het voorstel van de Europese Commissie om de meerjarenbegroting (1 biljoen) van de EU met 100 miljard terug te brengen, maar wil vasthouden aan de 80 miljoen voor Horizon 2020.

Op dit moment loopt de discussie over de budgetverdeling waarbij, naast het belang van onderzoek en innovatie, de belangen spelen van de structuur- en landbouwfondsen.

OWB

Valorisatie

Kennisvalorisatie is het geschikt of beschikbaar maken van kennis voor economische of maatschappelijke benutting. Het omzetten van resultaten van wetenschap in economische waarde wordt zichtbaar in nieuwe producten, processen en diensten en daarmee in nieuwe vormen van bedrijvigheid. Maatschappelijke waarde van wetenschappelijke resultaten worden bijvoorbeeld zichtbaar in de bijdrage van kennis aan de kwaliteit van bestuur, cultuur, onderzoek, professionele praktijken etc.

De Landelijke Commissie Valorisatie (LCV) is in het belang van valorisatie opgericht.¹⁴ De LCV is een platform met een vertegenwoordiging van: OCW, EL&I, KNAW, NWO, TNO, HBO-Raad, VSNU, MKB-Nederland, WUR, VNO-NCW, GTI, STW en Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra.

¹⁴ De LCV is met terugwerkende kracht van 2 jaar ingesteld, bij publicatie in de Staatscourant van 22 december 2011.

De LCV heeft onder andere de valorisatieagenda tot stand gebracht, waarvan inmiddels een groot deel al is uitgevoerd. Ook heeft de LCV een belangrijke rol gespeeld in het ontwikkelen van een set van indicatoren voor valorisatie.

OWB

Profilering en zwaartepuntvorming

Volgens de Strategische Agenda Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap (SA, juli 2011) zijn scherpe keuzes nodig voor verdere profilering van ons nationale onderzoekslandschap. Dat is noodzakelijk om tot de wetenschappelijke wereldtop te blijven behoren. De strategische agenda schetst het perspectief van een toekomstig onderzoekslandschap met uitgesproken, internationaal erkende en concurrerende onderzoekszwaartepunten, die goed in staat zijn om Europese fondsen te verwerven doordat zij goed zijn ingebed in sterke Europese allianties. Deze zwaartepunten trekken (buitenlandse) studenten en onderzoekstalent aan.

Universiteiten moeten hun wetenschappelijke profiel versterken door het vormen van zwaartepunten en samenwerking in allianties. Van de universiteiten wordt ook een zichtbare bijdrage verwacht aan de topsectoren en *grand challenges*.

Met de universiteiten is een hoofdlijnenakkoord gesloten dat op het terrein van onderzoek uitgaat van verdere zwaartepuntvorming en profilering. De universiteiten hebben in mei 2012 hun voorstellen ingeleverd om te komen tot prestatieafspraken. Hierover is onlangs door de review commissie geadviseerd. De prestatieafspraken zullen rond 1 november 2012 worden ondertekend.

Onder de noemer "kennis en innovatie" is een bedrag van 90 miljoen herverdeeld, om financiële impulsen te geven aan verdere profilering. Het geld wordt ingezet voor het volgende:

- grootschalige onderzoeksfaciliteiten, waaronder ict-onderzoeksinfrastructuur (36 miljoen);
- versterken van de sectoren alfa-gamma (17 miljoen) en geesteswetenschappen (5 miljoen);
- toponderzoekscholen (20 miljoen);
- versterken van valorisatie door Technologiestichting STW (10 miljoen);
- praktijkgericht onderzoek in het hbo (2 miljoen).

OWB

Grote onderzoeksfaciliteiten

De strategische agenda geeft als streefbeeld voor 2025 een aantal excellente thematische clusters van kennis- en onderwijsinstellingen, multinationals en mkb. De clusters moeten internationaal erkend zijn en aantrekkelijk voor buitenlandse onderzoekers, topstudenten, kapitaal en bedrijven. Dat vergt talent en goede onderzoeksfaciliteiten, waaronder ook

grootschalige onderzoeksfaciliteiten die voor instellingen alleen te kostbaar zijn. Voor dit soort kostbare, *state-of-the-art* onderzoeksfaciliteiten is een nationale of zelfs een internationale aanpak van belang. Binnen Europa is de ambitie om door middel van de Europese ESFRI-roadmap¹⁵ dit type faciliteiten te bouwen, en Europa als kenniscontinent op de kaart te houden.

Eerdere kabinetten hebben al stappen gezet door een roadmap voor grootschalige onderzoeksfaciliteiten op te stellen en daarvoor middelen te reserveren. In een eerste antwoord op het rapport Nijkamp¹⁶ werd eenmalig € 100 miljoen gereserveerd. Voor de eerste roadmap voor grootschalige onderzoeksfaciliteiten in 2008 was jaarlijks € 20 miljoen beschikbaar. In de aanloop naar de tweede roadmap van begin 2012 is dit bedrag verdubbeld tot € 40 miljoen per jaar. Besluitvorming over deze eerste call heeft begin dit jaar plaatsgevonden. Aan de [Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid](#) (AWT) is verder advies gevraagd over investeringen in grote onderzoeksfaciliteiten; dit advies verschijnt volgend jaar.

Veel uitstekende voorstellen van de roadmap konden niet worden gehonoreerd, omdat daarvoor niet genoeg geld was. In het rapport Nijkamp is geadviseerd jaarlijks een bedrag van 100 miljoen in te zetten voor grote onderzoeksfaciliteiten.

OWB

Wetenschaps- en techniekcommunicatie

Dit beleidsterrein is erop gericht dat kinderen en volwassenen optimaal de gelegenheid krijgen hun fascinatie en talenten voor wetenschap en techniek te ontdekken. Nevendoel is dat ze het begrijpen en belangrijk vinden dat de overheid investeert in wetenschap en de toepassingen daarvan.

Hierbij staan bètawetenschap en techniek in de schijnwerpers. Bovendien is er een focus op de relatie tussen communicatie en educatie (vooral primair onderwijs).

Om een groter publiek te kunnen bereiken is een effectieve samenwerking van de diverse publieke actoren gewenst. Dit jaar is het landelijke promotie-evenement, de Oktober Kennismaand voor dit doel aangepast. Er is gekozen voor een compact aandachtsmoment, in het eerste weekend van oktober: het 'Weekend van de Wetenschap'. In en rond dit weekend vinden diverse externe optredens plaats.

De Stichting Nationaal Centrum voor Wetenschap en Technologie (NCWT) is de uitvoerder van ons wetenschapscommunicatiebeleid en moederstichting van het nationale Science Center NEMO. In 2011 neemt NEMO met meer dan 500.000 bezoekers de vierde plaats in op de

¹⁵ ESFRI staat voor European Strategy Forum on Research Infrastructures.

¹⁶ Kennisambitie & researchinfrastructuur', Innovatieplatform, juni 2005

landelijke ranglijst van 400 musea (na het Van Gogh Museum, het Anne Frank Huis en het Rijksmuseum).

Sinds 2005 heeft het ministerie van OCW een bestuurlijke en subsidierelatie met NCWT. In 2012 vond een evaluatie van NCWT plaats door onderzoeksbureau Panteia. De (positieve) resultaten van de evaluatie zijn medio augustus aangeboden aan het ministerie van OCW.

In 2011 was de totale opbrengst van NCWT/NEMO ruim 12 miljoen euro. De totale OWB-subsidie voor wetenschapscommunicatie bedraagt 3,3 miljoen per jaar. Hieruit ontvangt Science Center NEMO een exploitatiesubsidie. Ook wordt hieruit financiële ondersteuning gegeven aan het Weekend van de Wetenschap, het Fonds Ondersteuning Science Centra en aan de digitale producties (Kennislink) van NCWT. Gezien het aantal bezoekers, levert de relatief bescheiden rijkssubsidie (28% van de totale begroting) een zeer gunstige subsidie-bezoekersratio.

OWB

Meer donaties voor onderzoek

OCW werkt samen met het ministerie van Financiën aan fiscale faciliteiten voor 'geven aan de wetenschap'. Daarnaast bevordert OCW het klimaat voor giften van particulieren, fondsen, bedrijven aan universiteiten en onderzoekers. Dat gebeurt bijvoorbeeld met de OCW-uitgave "Geven aan wetenschappelijk onderzoek; de fiscale voordelen van uw gift". Het boekje bevat interviews met universiteitsfondsen, wetenschappers en adviseurs van gevers. Het is onder anderen onder notarissen verspreid.

Het kabinet heeft in juni 2011 het convenant "Ruimte aan geven" gesloten met de koepels van de goede doelen (FIN en VFI). Samen met de koepels en fondsen wordt een convenant uitgewerkt om te bevorderen dat fondsen en wetenschappers elkaar "fysiek en mentaal" beter kunnen vinden, zodat het beoogde duurzaam sociaal rendement van de fondsen dichterbij komt.

Ook wordt gezamenlijk onderzocht of meer invloed kan worden uitgeoefend op de inhoud en formulering van EU-projectvoorstellen voor wetenschappelijk onderzoek. Doel is dat subsidies van fondsen aan onderzoek uiteindelijk samen met EU-geld aan Nederlandse onderzoekers tot meer en gericht onderzoek op de Nederlandse thema's kunnen leiden, dus met meer maatschappelijk rendement.

OWB

Sectorplannen

Het doel van een sectorplan¹⁷ is door taakverdeling te komen tot hogere kwaliteit, excellentie, betere aansluiting bij de beroepspraktijk, verhoging van de aantallen studenten en het studierendement en de versterking van de internationale concurrentiepositie van onderzoek en onderwijs. Het sectorniveau is van groot belang om de inbreng van onderzoekers, docenten en hoogleraren te benutten. Zij kiezen doorgaans vanuit de inhoud positie en zijn veelal bereid samen te werken, los van institutionele belangen. Veel sectorplannen zijn echter ook gericht op het verwerven van extra middelen.

De afgelopen jaren zijn voor veel sectoren plannen opgesteld: geesteswetenschappen, het sectorinvesteringsplan Commissie de Boer, natuur- en scheikunde. Die plannen zijn ook uitgevoerd. Voor het sectorplan wiskunde is onlangs geld beschikbaar gekomen.

In de strategische agenda is gekozen voor een selectieve aanpak. Nieuwe sectorplannen moeten aan strengere eisen voldoen; alleen op basis van een grondige probleemanalyse wordt besloten tot nieuwe plannen. De topsectoren kunnen aanleiding zijn voor bijstelling of nieuwe plannen, bestaande sectorplannen worden voortgezet.

OWB

Vertrouwen, integriteit, onafhankelijkheid

Discussies rond de inenting tegen baarmoederhalskanker en het klimaatdebat laten zien dat het vertrouwen in de wetenschap afneemt. Fraudeaffaires (Stapel, Poldermans) hebben bijgedragen aan negatieve beeldvorming rond wetenschapsbeoefening. Ook speelt de discussie rond (on)afhankelijkheid van wetenschappelijk onderzoek en het voorkomen van onheuse belangenverstrengeling.

Het risico bestaat dat het draagvlak voor investeringen in de wetenschap erodeert, en er alleen nog draagvlak voor onderzoek met (kortetermijn)toepassingen in het verschiet ligt. Daarom is aan KNAW gevraagd te adviseren over "vertrouwen en integriteit". Dit advies wordt begin 2013 verwacht. Met het advies wordt invulling gegeven aan een Kamermotie over onafhankelijke wetenschap.

¹⁷ Een sectorplan is een plan voor verzameling van samenhangende disciplines of opleidingen aan universiteiten en hogescholen, inclusief het daaraan gekoppelde onderzoek.

Emancipatie

Het rijksbrede beleid richt zich op vrouwenemancipatie en lhbt-emancipatie (lesbiënnes, homoseksuelen, biseksuelen, transgenders). Dit emancipatiebeleid bevordert gelijke rechten, kansen, vrijheden en (gedeelde) verantwoordelijkheden.

Homo-emancipatie – sociale acceptatie en veiligheid

Maatschappelijke acceptatie en veiligheid van lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuele mannen en vrouwen en transgender personen (LHBT) ontbreekt in bepaalde kringen en sectoren van de samenleving en is daar vaak lastig bespreekbaar. Het beleid richt zich op de bevordering van de sociale acceptatie door het bespreekbaar maken van homoseksualiteit, bevorderen van de veiligheid en aanpak van geweld, intimidatie en discriminatie en het vervullen van een actieve internationale en Europese rol. Hiertoe wordt samenwerking tussen Gay en Straight organisaties (zgn. GSA's) stimuleren. Er zijn inmiddels GSA's op de terreinen onderwijs, arbeid, sport, de wijk en ouderenzorg. Koplopergemeenten die extra aandacht besteden aan homo-emancipatie worden gesteund. Scholen krijgen de mogelijkheid om deel te nemen aan een pilot 'vergroten van de veiligheid van LHBT-jongeren op scholen'. Zelforganisaties van homoseksuelen in etnische en levensbeschouwelijke kringen worden ondersteunend

Homo-emancipatie – wettelijke aspecten

Om de juridische ongelijkheid tussen LHBT'ers en heteroseksuelen op te heffen en het verder dichten van de (nog) bestaande kloof tussen 'de jure' en 'de facto' gelijke behandeling op grond van seksuele gerichtheid en genderidentiteit zijn de afgelopen kabinetsperiode de volgende maatregelen genomen:

- Het beleid kenmerkt zich door actieve Nederlandse opstelling in het buitenland/Europa voor wederzijdse bilaterale en zo mogelijk ook multilaterale erkenning van geregistreerde partnerschappen (huwelijken tussen paren van gelijk geslacht).
- In Caribisch Nederland genieten de burgers niet dezelfde rechtsbescherming als in het Europese deel van ons Koninkrijk en ontbreken flankerende voorzieningen (zoals Ombudsman, Mensenrechteninstituut, en lokale antidiscriminatievoorziening). Het beleid richt zich op het ondersteunen van lokale LHBT-organisaties in het Caribische deel van het Koninkrijk.
- Homoseksuele mannen die seks hebben (gehad) met mannen mogen geen bloed doneren. In overleg met bloedbank Sanquin worden de mogelijkheden verkend om dit regime te versoepelen. Een resolutie van de Raad van Europa over bloeddonoratie, die binnenkort naar verwachting wordt aangenomen door het Comité van Ministers, zal bij deze besluitvorming worden betrokken.
- Wetsontwerp lesbisch ouderschap is in juni 2012 naar de Tweede Kamer gestuurd.
- Wetswijziging erkenning genderidentiteit en de synchronisatie van de *Integratiewet gelijke behandeling* met de Europese richtlijnen in wetgeving en met de jurisprudentie van het Europees Hof (Luxemburg en Straatsburg).

Homo-emancipatie – internationaal

Nederland behoort tot de wereldtop qua sociale acceptatie en rechtsbescherming van LHBT'ers. Nederland heeft daarbij een voorbeeldfunctie binnen en buiten Europa en zet zich actief in voor gelijke rechten en behandeling en wederzijdse erkenning van geregistreerde partnerschappen en 'homohuwelijken'. Nederland heeft in de VN bovendien een belangrijke bijdrage geleverd aan de erkenning van rechten van LHBT'ers en het dichterbij brengen van de wereldwijde afschaffing van strafbaarheid van homoseksualiteit. *De*

- Actieve agendering van het onderwerp binnen de EU, Raad van Europa en VN: met gelijkgestemde lidstaten opzetten van een zogenaamde LHBT-agenda, onderzoeken van de mogelijkheden voor het ondersteunen van informele netwerken op diverse continenten (Azië, Z- Amerika en Afrika) en uitbreiden netwerk van zogenaamde Rainbowcities (gemeenten die een actief LHBT-beleid voeren).
- Op 4 aug 2012 had de kabinetsboot tijdens de Canal Parade een internationaal thema: "We stand with you"(naar de woorden van SG VN Ban Ki Moon). Gasten: internationale bloggers en activisten, ambassadeurs Noorwegen en Duitsland en onderminister Kroatië.
- Voorbereiding grote internationale conferentie tijdens International Day Against Homophobia (IDAHO) 2013.
- OCW voert het tijdelijke secretariaat van de Europese kopgroep van landen met een actief homo-emancipatiebeleid.

Seksuele weerbaarheid en veiligheid meisjes en vrouwen

Veel meisjes en vrouwen hebben te maken met onveiligheidsgevoelens en geweld. Een belangrijke oorzaak is gelegen in een structurele ongelijkheid tussen mannen en vrouwen. Machtsverschillen en stereotype denkbeelden over wat vrouwelijk en mannelijk is, dragen hieraan bij. Geschat wordt dat er jaarlijks meer dan 200.000 personen in Nederland slachtoffer zijn van evident, systematisch, huiselijk geweld. Ongeveer één miljoen slachtoffers hebben te maken met incidentele gevallen van huiselijk geweld. Ruim tweederde van het evident huiselijk geweld is gepleegd door partners of ex-partners. Vrouwen zijn hierbij bijna altijd slachtoffer.

Er zijn ook nog altijd veel meisjes en vrouwen slachtoffer van seksueel geweld. Uit data uit 2009 is duidelijk geworden dat 34% van (alle) vrouwen en 6% van de mannen ooit in hun leven een of andere vorm van seksueel geweld heeft meegemaakt, variërend van ongewenste aanrakingen tot verkrachtingen. 12% van de vrouwen en 3% van de mannen heeft ooit een verkrachting meegemaakt. Bij vrouwen en mannen onder de 16 gaat het om 20% en 4% bij wie het ooit is gebeurd; 6% van de vrouwen en 2% van de mannen is voor hun 16e verkracht. Dit onderzoek wordt eens in de paar jaar herhaald. In de meest recente versie van Seks onder je 25e, een studie naar de seksuele gezondheid van jongeren, blijkt dat 17% van de

meisjes en 5% van de jongens weleens is gedwongen om seksuele dingen te doen die ze niet wilden.

Bij de rijksbrede aanpak van alle vormen van geweld in huiselijke kring zijn drie pijlers richtinggevend: een gerichte aanpak van daders, het door preventie, signalering, opvang en nazorg versterken van de positie van (potentiële) slachtoffers en het doorbreken van de intergenerationele overdracht van geweld. Het beleid richt zich ook op het versterken van de relationele en seksuele weerbaarheid van jongeren.

- Er wordt onder meer een pilotproject van de Nederlandse Vrouwenraad (NVR) mogelijk gemaakt gericht op maatschappelijke participatie van volwassen vrouwen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld.
- Als onderdeel van de rijksbrede aanpak gericht op loverboys, opvang van slachtoffers en preventie zijn afspraken gemaakt met 15 gemeenten waarin jongeren zelf als changemaker aan de gang gaan via de aanpak van de campagne "We can Young".
- Het beleid richt zich tevens op seksuele gezondheid. Momenteel lopen er projecten om de weerbaarheid van jongens en mediawijsheid in het voortgezet onderwijs te vergroten. Aansluitend hieraan start een jongerenaanpak met Rutgers WPF en SOA Aids Fonds via social media ("Maak seks lekker duidelijk).

Eigen kracht (Laagopgeleide vrouwen)

Er zijn bijna 1 miljoen laagopgeleide vrouwen zonder baan.

Het huidige beleid is gericht op:

een cultuurverandering waardoor vrouwen een groter belang gaan hechten aan een eigen loopbaan en inkomen.

Verhogen van de arbeidsparticipatie van vrouwen zodat ze minder financieel afhankelijk zijn van een partner of een uitkering en ze een kans op ontplooiing krijgen.

Met 21 grote en middelgrote gemeenten zijn intentieverklaringen ondertekend om laagopgeleide vrouwen te stimuleren stappen te zetten naar werk of naar een opleiding. Hierbij kunnen de gemeenten gebruik maken van een speciaal ontwikkelde aanpak – De Tafel Van Eén - om deze vrouwen te activeren met als doel de motivatie en ambitie voor werk te vergroten. De aanpak bestaat o.a. uit het stimuleren van vrouwen om hun eigen grenzen te verleggen en zich doelen te stellen om bijvoorbeeld een leerwerktraject of stageplaats te gaan vervullen of een opleiding te volgen. Gemeenten kunnen ondersteuning krijgen bij het organiseren van leer-werktrajecten.

Daarnaast richt het beleid zich op - samen met brancheorganisaties in de zorg - het benutten van arbeidspotentieel van vrouwen zonder baan en zonder uitkering.

In het kader van het actieplan laaggeletterdheid wordt extra aandacht besteed aan laaggeletterde vrouwen.

Vrouwen naar de Top

Wat is het probleem?

Nederland loopt achter in Europa en in de wereld als het gaat om vrouwen aan de top in het bedrijfsleven, in de publieke sector en in de wetenschap. Daarmee gaat veel potentieel verloren, immers meer dan de helft van de afgestudeerden in het hoger onderwijs is vrouw. Het beleid is gericht op het stimuleren en versterken van deelname van vrouwen aan de top van de arbeidsmarkt.

- Via het 'Charter Talent naar de Top' worden organisaties ondersteund, waarbij ondertekenaars, op vrijwillige basis, eigen doelstellingen formuleren voor in- en doorstroom van vrouwen in topfuncties. Het Rijk is als voorbeeldwerkgever zelf ondertekenaar en heeft zodoende op ABD-gebied eigen doelstellingen geformuleerd en reeds bereikt. Sinds de start van het Charter wordt elk jaar een groei gerealiseerd van het aandeel vrouwen in de top. De resultaten over 2011 worden in oktober 2012 gepresenteerd door de monitorcommissie.
- Het aandeel vrouwelijke hoogleraren is in Nederland erg laag, nl. 11,7% (2009). In het Lissabon Akkoord is voor de EU afgesproken dat eind 2010 25% van de hoogleraren vrouw dient te zijn. In 2009 lag dit in de EU gemiddeld op 19%. Nederland had voor 2010 een lagere streefwaarde geformuleerd, nl. 15%. Deze streefwaarde is niet gehaald. Om het aandeel vrouwelijke hoogleraren te vergroten loopt het Aspasia-programma (dat als doel heeft om meer vrouwelijke wetenschappers te laten doorgroeien naar universitair hoofddocent of hoogleraar) en het Landelijk Netwerk Vrouwelijke Hoogleraren.
- Om de doorstroming van vrouwen te verbeteren richt het beleid zich op het verbeteren van de combinatie van werk en zorg. Werkgevers worden gestimuleerd middels de erkenning Maatwerken (LOF/Qidos), meer aandacht te besteden aan de combinatie werk en zorg.

Het huidige beleid voor vrouwen naar de top is gebaseerd op vrije keuze en bereidwilligheid van bedrijven. De belangrijkste (maatschappelijke) discussie bij dit dossier is of bedrijven niet gedwongen zouden moeten worden om een versnelling te brengen in het benoemen van meer vrouwen in topposities (quota).

Onderwijs

Om de talenten van meisjes en jongens tot volle bloei te laten komen, is het van groot belang dat jongeren al op vroege leeftijd leren hun talenten te herkennen en op basis daarvan hun ambities vorm te geven en keuzes te maken. Jongens en meisjes kiezen niet altijd op basis van hun talent. Er werken daardoor bijvoorbeeld weinig meisjes in de techniek en weinig jongens in het onderwijs.

- In het kader van het Masterplan Bèta en Technologie wordt in samenwerking met het bedrijfsleven een driejarig programma uitgevoerd waarin circa 3.500 groepen in het

primair onderwijs een gastles of workshop krijgen van professionals uit de technieksector om leerlingen, in het bijzonder meisjes, meer voor techniek te interesseren. De focus ligt op het actief doorbreken van de genderstereotypering ten aanzien van beroepsbeelden en toekomstoriëntatie.

- Er is een integrale aanpak met betrekking tot meisjes en techniek op 125 vmbo-scholen (met nog eens 50 volgscholen). Hierbij wordt de samenwerking in de keten (po-vmbo-mbo) en met het regionale bedrijfsleven (o.a. via de Technet-kringen) geïntensiveerd, worden ouders aangesproken op hun rol in de keuzebegeleiding en neemt de verdere professionalisering van decanen en mentoren een belangrijke plaats in.
- Er wordt een digitale beeldenbank ontwikkeld. De beeldenbank richt zich nadrukkelijk op het ontsluiten van genderinclusieve beelden van bèta-/technische beroepsopleidingen, beroepen en beroepsbeoefenaars. In samenwerking met brancheorganisaties en onderwijsinstellingen in het mbo, hbo en wo wordt een beeldenbank gevuld met foto- en videomateriaal van met name vrouwelijke professionals. Decanen, mentoren en docenten in de gehele onderwijsketen worden gestimuleerd om deze beelden te implementeren in Loopbaanoriëntatie en beroepskeuze. Scholen worden gestimuleerd ook ouders te betrekken bij deze genderneutrale keuzebegeleiding.
- Jaarlijks wordt Girlsday georganiseerd, een landelijk evenement met als doel jonge meisjes enthousiast te maken voor techniek, bèta en ICT. Tijdens Girlsday kunnen meisjes deelnemen aan uiteenlopende excursies bij bedrijven en instellingen en maken zij kennis met technische werkzaamheden in de dagelijkse beroepspraktijk.

Internationaal vrouwenemancipatiebeleid

Nederland is gehouden aan de naleving van het VN-rouwenverdrag.

De naleving hiervan wordt vierjaarlijks getoetst door de monitoringcommissie van CEDAW. Het kabinet gaat in dialoog met de commissie in Genève over de stand van zaken met betrekking tot het emancipatiebeleid in Nederland. De eerstvolgende rapportage aan het CEDAW-comité vindt plaats in 2013.

In 1995 is in Peking een actieplatform geformuleerd met daarin 12 thema's waarop wereldwijd ingezet moet worden om de positie van vrouwen in de wereld te verbeteren.

Deze thema's zijn: Women and poverty, Education and training of Women, Women and Health, Violence against Women, Women and armed conflict, Women and the Economy, Women in Power and Decision-making, Institutional Mechanisms for the Advancement of Women, Human Rights of Women, Women and the Media, Women and the environment, The girl child. Elk jaar komen in New York binnen de Commission on the Status of Women (CSW) alle lidstaten bijeen om per thema de stand van zaken te bespreken en vaak worden op enkele thema's resoluties uitonderhandeld. Om de vijf jaar wordt de bewindspersoon emancipatie voor de CSW uitgenodigd.

Binnen de EU functioneert een High Level Group on Gender Mainstreaming waarin emancipatiebeleid binnen de EU wordt afgestemd. Binnen de Raad van Europa bestaat de Gender Equality Commissie waarin het emancipatiebeleid breed binnen Europa wordt afgestemd.

Cultureel Erfgoed

Inleiding

Erfgoed staat voor de verhalen, documenten, objecten, plekken en gebouwen waarvan de samenleving vindt dat ze behouden moeten blijven om van generatie op generatie over te dragen. Ze zijn ons collectieve cultuurhistorische geheugen, dat vertelt wie we zijn en hoe we zo zijn geworden: onze identiteit. Bovendien is cultureel erfgoed een factor van betekenis in economie, toerisme, wetenschap, onderwijs en internationale betrekkingen.

Het erfgoedbeleid richt zich op de bescherming, het beheer, de toegang en het gebruik van hoogwaardig cultureel erfgoed van nationaal belang. Cultuurinstellingen, particulieren en andere overheidsorganisaties spelen daarin een rol. De beleidsdoelstellingen rusten op drie pijlers: kennen, behouden en benutten.

Het erfgoedstelsel omvat de volgende sectoren:

- musea
- archieven
- monumenten
- archeologie.

De sectoren kennen hun eigen wet- en regelgeving. Elke sector heeft zijn eigen toezichtskader, dat de Erfgoedinspectie hanteert bij haar toezicht op de verschillende sectoren.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) en het Nationaal Archief (NA) ontwikkelen kennis, stellen die beschikbaar en zorgen voor de uitvoering van het beleid in de verschillende erfgoedsectoren. De Erfgoedinspectie houdt op nationaal niveau toezicht op een belangrijk deel van het Nederlandse erfgoed en op de informatiehuishouding binnen de centrale overheid.

Op internationaal terrein is een aantal internationale verdragen van kracht, bijvoorbeeld in het kader van UNESCO, waarvoor de minister van OCW de eerstverantwoordelijke is.

CE

Musea

Musea zijn belangrijk als wetenschappelijke, culturele, educatieve en in toenemende mate ook ondernemende instituten. Musea maken onze cultuur en geschiedenis zichtbaar en hebben een aantrekkelijk aanbod voor verschillende publieksgroepen uit binnen- en buitenland. Musea hebben niet alleen een belangrijke culturele functie, maar zijn ook van groot belang voor de toeristenindustrie. Het Van Gogh Museum trekt bijvoorbeeld jaarlijks één miljoen buitenlandse toeristen.

De rijksoverheid subsidieert 29 musea met een (inter)nationale uitstraling. Ze beheren een collectie die eigendom is van het Rijk of waarvoor het Rijk verantwoordelijk is. Deze musea bestrijken terreinen als kunst, oudheid, volkenkunde, geschiedenis, wetenschap en industrieel erfgoed en zijn jaarlijks goed voor 5,5 miljoen bezoekers, waarvan ruim 410.000 scholieren.

De minister van OCW heeft een bijzondere verantwoordelijkheid voor de rijkscollectie, die is geregeld in de *Comptabiliteitswet 2001* (Cw). De op de wet gebaseerde *Regeling materieelbeheer museale voorwerpen* geeft vorm aan die verantwoordelijkheid.

Onder het collectiebeleid valt ook het restitutiebeleid van cultuurgoederen uit de Tweede Wereldoorlog en de bescherming (op grond van de *Wet tot behoud van cultuurbezit, de Wbc*), van voorwerpen die voor Nederland onmisbaar en onvervangbaar zijn. Voorts voert de Mondriaan Stichting enkele regelingen uit om het publieksbeleid van erfgoedinstellingen te versterken. De Erfgoedinspectie ziet ten slotte toe op de Wbc en het behoud en beheer van de rijkscollectie.

Naar een meer robuuste museale sector

Er wordt gewerkt aan de ontwikkeling van een nieuwe visie op de manier waarop de overheid haar wettelijke taak van beheer en behoud van de rijkscollectie kan vormgeven. Gezien het belang van de musea is het zaak dat zij hun aantrekkelijkheid voor het publiek en sponsors behouden, dat de kwaliteit van collecties en presentaties ook in de toekomst op hoog niveau blijven en dat de ruimte voor verbeteringen wordt benut. Met het oog daarop moeten er keuzes worden gemaakt.

Voormalig staatssecretaris Halbe Zijlstra heeft daarbij gekozen voor kwaliteit en focus. Musea kunnen meer en beter samenwerken wat, in geval van fusies, ook kan leiden tot minder musea. Verbinden en de krachten bundelen, is het motto om de voor de museale sector beschikbare collectieve middelen optimaal in te zetten en de museale sector verder te ontwikkelen als een hoogwaardige culturele, educatieve en economische sector.

In dat verband is het belangrijk dat de musea in de toekomst bedrijfsmatig robuust zijn; van de musea wordt in toenemende mate gevraagd dat zij zelfstandig en ondernemend zijn. Voor de rijksgesubsidieerde musea kan dit worden gefaciliteerd door aanpassing van het financieringsmodel (bekostiging op grond van objectieve parameters) en de eigendomsoverdracht van de gebouwen van het rijk aan de musea.

De mogelijkheden en wenselijkheden op deze punten worden op dit moment onderzocht. Een vergroting van de zelfstandigheid van de rijksgesubsidieerde musea past in het proces van verzelfstandiging dat in de jaren '90 is ingezet.

De Raad voor Cultuur adviseert in december 2012 over de inrichting van het museale stelsel. In het voorjaar gaat een beleidsbrief naar de Tweede Kamer. Een nieuw stelsel zou per 1 januari 2017 in moeten gaan. Vooruitlopend daarop zijn in september 2012 alle beheersovereenkomsten met de rijksgesubsidieerde musea door OCW opgezegd.

Verbouwingen

De verbouwing van het Rijksmuseum Amsterdam nadert afronding en de verwachte opening is in april 2013. Het Mauritshuis is voor twee jaar gesloten en wordt uitgebreid en gerenoveerd (verwachte heropening medio 2014) en het Van Gogh Museum is eind september 2012 dichtgegaan voor een renovatie en uitbreiding (verwachte heropening mei 2013).

CE

Archieven

De minister van OCW is verantwoordelijk voor de *Archiefwet*, waarin de goede en toegankelijke staat van de overheidsarchieven wordt geregeld. Beginsel hierbij is de openbaarheid van informatie, als basis van democratie en rechtstaat.

De archieven van het Rijk worden bewaard in het Nationaal Archief, een agentschap van OCW. Aan het hoofd staat de algemene rijksarchivaris. In elf provincies staat een Regionaal Historisch Centrum (RHC). Gemeenten zijn verantwoordelijk voor hun eigen archief, net als de waterschappen. Het toezicht op het archiefbeheer van het Rijk wordt uitgeoefend door de Erfgoedinspectie, een onderdeel van OCW. Provincies en gemeenten kennen hun eigen toezicht, dat wordt uitgevoerd door inspecteurs en gemeentearchivarissen.

Archiefvisie

De digitale informatiehuishouding kent drie kernproblemen, waar het Rijk een antwoord op moet vinden:

1. De digitale overheidsinformatie is voor burgers maar beperkt vindbaar en openbaar.
2. De selectiemethodes van het Rijk zijn inefficiënt en eenzijdig op de overheid georiënteerd.
3. De duurzame, digitale opslag en archivering van informatie (zoals E-depot) is onvoldoende geregeld.

Over deze problemen heeft OCW in 2011 een 'Toekomstvisie Archieven' geformuleerd en naar de Kamer gezonden. Op grond van deze visie wordt in oktober een convenant gesloten tussen

OCW, IPO, VNG en UvW dat voorziet in een gezamenlijk programma voor duurzaamheid en toegankelijkheid en dat gecoördineerd wordt door het NA.

Fusie Nationaal Archief (NA) en de Koninklijke Bibliotheek (KB)

Eind 2011 is het voornemen tot fusie van NA en KB aan de Tweede Kamer gestuurd. Momenteel worden de mogelijkheden en invulling van deze fusie nader uitgewerkt.

CE

Monumentenzorg en archeologie

Monumenten

Het monumenten- en archeologiebeleid is vastgelegd in de 'Beleidsbrief Modernisering Monumentenzorg (2009)' en in de 'Kabinetsreactie op de evaluatie van de archeologiewetgeving'. Het wettelijke kader wordt gevormd door de *Monumentenwet* en de *Wet op de ruimtelijke ordening*.

Er zijn circa 60.000 rijksmonumenten in Nederland (aangewezen door de minister van OCW), en ongeveer 400 rijksbeschermd stads- en dorpsgezichten. Het Nederlandse monumentale bezit is belangrijk voor de leefomgeving en voor de economie (toerisme).

Als een eigenaar zijn monumentale kerk, molen, woonhuis, boerderij of kasteel wil wijzigen, vraagt hij bij de gemeente een vergunning aan, op grond van de *Wet algemene bepalingen omgevingsrecht* (Wabo). Voor het behoud van monumentale waarden kan de gemeentelijke overheid eisen stellen. Eigenaren van monumenten kunnen een tegemoetkoming krijgen in de onderhouds- en restauratiekosten, in de vorm van subsidie, een lening met een lage rente of belastingaftrek van de onderhoudskosten.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) zorgt voor de aanwijzing (en afvoering) van rijksmonumenten, adviseert gemeenten over aanvragen voor belangrijke wijzigingen van (niet-archeologische) rijksmonumenten, voert beleid en regels uit en kent subsidie toe. Het Nationaal Restauratiefonds (NRF) verstrekt leningen en betaalt subsidie uit. De Belastingdienst bepaalt de fiscale aftrek.

Er zijn in Nederland 1400 particuliere organisaties actief op het gebied van monumenten, met 700.000 leden. De restauratiesector heeft een jaaromzet van 450 miljoen en er werken 4500 bouwvakkers in: timmerlieden, metselaars, dakdekkers, orgelbouwers, molenmakers en rietdekkers.¹⁸ Ongeveer 90% van de rijksmonumenten is in redelijke tot goede staat. Daarnaast zijn er 40.000 gemeentelijke monumenten, waarin jaarlijks ongeveer € 250 miljoen in wordt geïnvesteerd. De jaarlijkse Open Monumentendag trekt 1 miljoen bezoekers.

¹⁸ Bron: Economisch Instituut Bouwnijverheid.

Archeologie

De 1500 archeologische rijksmonumenten zijn een bron van kennis over het verleden. De doelstelling van het archeologiebeleid van OCW is bescherming van het archeologisch erfgoed *in situ* (in de bodem). De achterliggende gedachte is dat de komende generaties betere technieken hebben om archeologische resten te onderzoeken en meer kennis om wat zij vinden te kunnen verklaren.

Om dit te bereiken is het archeologisch belang verankerd in de ruimtelijke ordening. Als het kan, worden vondsten *in situ* bewaard. Als het niet anders kan, worden ze opgegraven om *ex situ* te worden bewaard.

De kosten van een opgraving zijn voor rekening van de verstoorder. De RCE wijst archeologische rijksmonumenten aan, verstrekt vergunningen voor wijziging van rijksmonumenten en opgravingsvergunningen.

Het opgraven zelf was vroeger een exclusieve bevoegdheid van de rijksoverheid, gemeenten en universiteiten. Inmiddels is een archeologisch bedrijfsleven ontstaan en is de rol van de overheid verschoven naar het garanderen van een goed functionerend kwaliteitszorgstelsel. De zorg voor het archeologisch erfgoed is in 2007 in wetgeving verankerd, waarmee het Verdrag Van Malta is uitgevoerd.

Op grond van de *Monumentenwet 1988* en de Wabo houdt de Erfgoedinspectie toezicht op de naleving van de monumentenwet en aanverwante regelgeving. De Erfgoedinspectie rapporteert via de secretaris-generaal aan de bewindspersoon over haar bevindingen en doet daarbij aanbevelingen. Voor archeologie houdt de Erfgoedinspectie onder andere toezicht op de naleving van de Monumentenwet 1988 bij archeologische opgravingen en bij de omgang met vondsten en wettelijk beschermde archeologische monumenten. Voor de niet-archeologische ('gebouwde') rijksmonumenten is van belang dat het toezicht op gemeenten vanaf 1 oktober 2012 overgaat naar de provincies, volgens de *Wet revitalisering generiek toezicht*.

CE

Modernisering Monumentenzorg

Met de wetwijzigingen per 1 januari 2012 is de modernisering van de monumentenzorg formeel afgerond. Het komt er nu op neer de volgende uitgangspunten te implementeren:

1. Laten meewegen van cultuurhistorische belangen in de ruimtelijke ordening.

2. Regelgeving krachtiger en eenvoudiger maken en aanpassen van het financieringsstelsel.
3. Bevorderen van herbestemming.

Ad 1. Het laten meewegen van cultuurhistorische belangen in ruimtelijke ordening vormt de kern van de beleidsontwikkeling. Meer dan voorheen speelt het erfgoed een rol bij de vormgeving van ons land. Vooral provincies en gemeenten houden rekening met cultuurhistorische waarden bij het maken van structuurvisies en bestemmingsplannen. Sinds 1 januari 2012 is dit wettelijk vastgelegd.

In aanvulling daarop is rijksbreed een ambitie vastgelegd in de structuurvisie infrastructuur en milieu en de daaraan gekoppelde Visie erfgoed en ruimte. DCE en RCE vertalen deze visie naar uitvoeringsprogramma's, waarbij ze samenwerken met rijkspartners, andere overheden en maatschappelijke groeperingen.

Het cultuurhistorische belang speelt ook mee bij de in ontwikkeling zijnde *Omgevingswet*. Daarin wordt geregeld dat gemeenten bij ruimtelijk beleid expliciet rekening moeten houden met de cultuurhistorie op hun grondgebied. Verder wordt komende jaren uitvoering gegeven aan de aan de Kamer toegezonden Structuurvisie Erfgoed en Ruimte.

Ad 2. Om de regelgeving te verbeteren en het financieringssysteem aan te passen is de Monumentenwet aangepast. Er worden nu nieuwe financieringsmodaliteiten ontwikkeld en uitgevoerd met als uitgangspunten 'van centraal naar decentraal' en 'van subsidie naar laagrentend lenen via *revolving fund*-constructies¹⁹.

Eigenaren worden steeds positiever over het systeem van lenen in plaats van subsidieverstrekking. Zekerheid, langdurige verbinding en de snelheid van procedure zijn belangrijke afwegingen. Inmiddels zijn er revolving fund-constructies voor monumenten op de voormalige Antillen, voor woonhuismonumenten, voor instandhouding en voor grote restauraties. In het kader van lastenverlichting wordt gezocht naar verdere verbreding.

Ad 3. Voor het bevorderen van herbestemming voert de RCE een programma herbestemming uit, in combinatie met nieuwe financieringsarrangementen. De hierboven beschreven systematiek van laagrentende leningen is een belangrijke prikkel voor herbestemmingen.

¹⁹ Vanuit een 'revolving fund' worden geen subsidies verstrekt, maar leningen met lage rente. De rente en aflossing uit de leningen worden opnieuw uitgeleend voor restauraties.

Nederland is aan een aantal internationale verplichtingen gebonden, zoals de UNESCO-verdragen voor werelderfgoed, bescherming bij gewapend conflict, immaterieel erfgoed en de bestrijding van illegale handel in cultuurgoederen.

Nederland heeft 9 werelderfgoedsites. Op basis van een advies uit 2011 wordt nu aan de voorbereiding van toekomstige nominaties gewerkt. De eerste hiervan is het Teylersgebouw in Haarlem, dat in de zomer van 2013 door het Werelderfgoed Comité zal worden beoordeeld. Nog 10 andere sites staan op de voorlopige lijst, inclusief voorstellen uit het Caribisch deel van het Koninkrijk.

Het verdrag voor immaterieel erfgoed is in 2012 geratificeerd. Het topinstituut Immaterieel Erfgoed en Volkscultuur is in ontwikkeling, bestaande uit het Nederlands Openlucht Museum en het Centrum voor Volkscultuur en Immaterieel Erfgoed. Dit instituut moet het verdrag in Nederland uitvoeren.

Een ander UNESCO-verdrag staat aan de basis van het beleid tegen illegale handel in cultuurgoederen en andere kunstcriminaliteit. Hiervoor is de keten van Erfgoedinspectie, douane, politie en Openbaar Ministerie in orde gebracht. Gevolgd wordt of dit in de praktijk ook zal werken. (OCW,V&J, Fin.)

Er bestaat ook een verdrag dat erfgoed tijdens gewapende conflicten beschermt, het Haags Verdrag. Nederland is altijd nauw bij dit verdrag betrokken geweest (OCW, BZ, Defensie). Bij recente en actuele conflicten vraagt UNESCO aandacht voor het behoud van het erfgoed. Nederland (douane en EGI) let op mogelijk illegaal uitgevoerde voorwerpen die Nederland worden binnengebracht.

OCW en BZ zijn in gesprek over het internationale verdrag voor de bescherming van erfgoed onder water, dat wil zeggen buiten territoriale wateren.

Europa heeft een Europees erfgoedlabel ontwikkeld om de historische en symbolische waarde van erfgoedsites (gebouwen en locaties) zichtbaar te maken. Daardoor moeten Europeanen, vooral jongeren, meer over elkaar leren en begrijpen. De eerste inzending voor dit label is in het voorjaar van 2013. Belangstellende Nederlandse sites konden in oktober een voorstel indienen bij SICA, als zij passen binnen de voor Nederland kenmerkende thema's (tolerantie en recht, mobiliteit en maakbaarheid, cultuur en sport, geld en koopmanschap). De Raad voor Cultuur zal de bewindspersoon van OCW adviseren voor een inzending van maximaal 4 sites, die na beoordeling door een jury in 2014, een Europees Erfgoedlabel toegekend kunnen krijgen.

Kunsten

Inleiding

De doelstelling van het Nederlandse cultuurbeleid is een hoogwaardig cultuuraanbod dat in het hele land voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk is. Het kunstbeleid omvat de volgende disciplines: architectuur, beeldende kunst, dans, film, muziek, muziektheater, theater, nieuwe media en vormgeving.

De Raad voor Cultuur is het wettelijke adviesorgaan van regering en parlement voor kunst, cultuur en media. De raad bestaat uit negen leden uit de cultuursector, media en wetenschap, en heeft per sector commissies die de door het Rijk gefinancierde instellingen volgen en adviezen voorbereiden.

De raad is onafhankelijk en adviseert, gevraagd en ongevraagd, over actuele beleidskwesties en subsidiebesluiten. Elke vier jaar, voorafgaand aan de nieuwe financieringsperiode, komt de raad met een advies aan de bewindspersoon over culturele instellingen die een meerjarige rijkssubsidie ontvangen. Het advies is niet bindend. De minister of staatssecretaris beslist uiteindelijk welke instellingen in aanmerking komen voor financiering.

Financiering culturele instellingen

In 2013 start de nieuwe, vierjaarlijkse financieringsperiode. De basisinfrastructuur (BIS) – de instellingen die een rechtstreekse financiering van OCW ontvangen – is zowel in aantal instellingen als in beschikbaar budget afgenomen ten opzichte van de voorgaande periode. De beoordeling van instellingen is gewijzigd. Naast kwaliteit gelden de volgende criteria:

- publiek
- ondernemerschap (minimaal 17,5% eigen inkomsten, voor podiumkunsten 21,5%)
- participatie en educatie
- (inter)nationale betekenis.

De basisinfrastructuur bestaat in subsidieperiode 2013-2016 uit:

- 7 orkesten, waarvan 4 volwaardige symfonieorkesten in de regio's Noord, Oost, Zuid en het verzorgingsgebied Rotterdam-Den Haag, 1 internationaal toporkest, 1 begeleidingsorkest voor de opera en 1 kernensemble voor de begeleiding van dans.
- 3 operagezelschappen, waarvan 1 grootschalig van internationale statuur.
- 8 theatergezelschappen verspreid over het land, en 1 Friestalig.
- 8 jeugdtheatergezelschappen.
- 1 podiumkunstenbreed festival van internationale statuur.
- 4 dansgezelschappen: 2 grote gezelschappen van internationale statuur (1 balletgezelschap en 1 gezelschap voor moderne dans), 1 gezelschap met jeugddanstaak en 1 ander dansgezelschap.

- 6 presentatie-instellingen voor beeldende kunst en 50 plaatsen voor toptalent bij postacademische instellingen.
- 2 internationale filmfestivals (film en documentaires) en 1 festival voor actueel vernieuwend aanbod van de Nederlandse film.
- 3 ondersteunende lettereninstellingen (leesbevordering, landelijke bemiddeling en ondersteuning journalistiek).
- 4 ondersteunende instellingen (film, creatieve industrie, cultuureducatie/amateurkunst en bibliotheken).
- 3 bovensectorale instellingen (internationaal cultuurbeleid, onderzoek en statistiek en digitalisering erfgoed).
- 5 fondsen: Fonds Podiumkunsten en Cultuurparticipatie, Mondriaan Fonds voor beeldende kunst en erfgoed, Nederlands Fonds voor de film, Nederlands Letterenfonds, Fonds voor de Creatieve Industrie.

In de aanloop naar de subsidieperiode 2013-2016 zijn verschillende instellingen gefuseerd, om in aanmerking te komen voor financiering. Zo komt er 1 ondersteunende instelling voor internationaal cultuurbeleid, 1 ondersteunende instelling voor creatieve industrie en 1 ondersteunde instelling voor cultuureducatie.

Basisinfrastructuur en fondsen

Met de basisinfrastructuur zorgt het Rijk voor een hoogwaardig, over het land gespreid aanbod. De basisinfrastructuur bestaat vooral uit grote instellingen van (inter)nationaal belang.

De publieke cultuurfondsen vervullen een aanvullende rol: zij leggen de nadruk op aanbod dat niet-commercieel of via de basisinfrastructuur tot stand komt. Het gaat vaak om kleinere instellingen op het gebied van talentontwikkeling en vernieuwing.

Bij de publieke fondsen is de bewindspersoon verantwoordelijk voor het functioneren van het fonds als geheel, niet voor de afzonderlijke subsidiebesluiten. Er zijn zes fondsen:

- Het Fonds Podiumkunsten zorgt voor de podiumkunsten, aanvullend op de basisinfrastructuur, voor pluriformiteit en vernieuwing.
- Het Fonds Cultuurparticipatie richt zich op landelijk flankerend beleid voor cultuureducatie voor scholen, leraren en culturele instellingen, buitenschoolse projecten en concoursen en actieve kunstbeoefening. Het zal in 2013 fuseren met het Fonds Podiumkunsten.
- Het Mondriaan Fonds, zorgt voor het ontwikkelen van toptalent om vernieuwend en toonaangevend aanbod in beeldende kunst en erfgoed mogelijk te maken dat niet in de markt tot stand komt.

- Het Filmfonds richt zich op de ontwikkeling, productie en distributie van zowel *arthouse* als *mainstream* films (inclusief jeugdfilms), documentaire en animatie.
- Het Fonds voor de Creatieve Industrie, in 2010 ontstaan uit het Stimuleringsfonds voor Architectuur, richt zich op architectuur, vormgeving en nieuwe media. Het heeft als missie om de maatschappelijke en economische meerwaarde van de creatieve industrie te vergroten, zowel in Nederland als internationaal.
- Het Nederlands Letterenfonds stimuleert met beurzen en subsidies aan schrijvers, vertalers, uitgevers en festivals de kwaliteit en diversiteit in de literatuur en draagt bij aan de verspreiding en promotie van de Nederlands- en Friestalige literatuur in binnen- en buitenland.

Ondernemerschap

Om de cultuursector minder afhankelijk van subsidie te maken, geldt voor financiering door het Rijk een norm voor het verdienvermogen (17,5%, voor podiumkunsten 21,5%). Het verdienvermogen geldt als een toetredingsnorm voor de subsidieperiode 2013-2016 en wordt berekend door de eigen inkomsten te delen door de totale structurele subsidie van overheden. De podiumkunsten kennen sinds de jaren tachtig een norm; voor musea is daar vanaf 2013 voor het eerst sprake van.

Naast de toetredingsnorm voor het verdienvermogen geldt voor alle rijksgefinancierde instellingen een groeionorm van 1% per jaar voor toetreding in de volgende periode. De gemiddelde score van aanvragers voor rijksfinanciering was 47,1% in 2010 en 51% in 2011. Wel is er sprake van grote verschillen tussen sectoren en tussen vergelijkbare instellingen in eenzelfde sector.

De particuliere bijdragen aan de cultuursector (mecenaat en sponsoring) zijn de afgelopen jaren gestegen van 352 miljoen in 2007 naar 454 miljoen in 2009. Toch is geven voor cultuur nog altijd beperkt, in verhouding tot het geven voor andere goede doelen. De *Geefwet* maakt het geven aan cultuur aantrekkelijker, en draagt bij aan het financieel en maatschappelijk draagvlak van instellingen.

Cultuureducatie

Eén van de doelen van cultuurbeleid is dat zoveel mogelijk mensen deelnemen aan kunst- en cultuuruitingen. Het beleid is gericht op een creatieve en innovatieve samenleving, waarin mensen hun talenten kunnen ontplooiën.

Jong geleerd is daarbij oud gedaan. De verbinding tussen cultuur en het onderwijs is dan ook van groot belang. Dat stellen ook de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad in hun recente advies *Cultuureducatie: leren, creëren, inspireren!* Via het onderwijs kunnen alle kinderen en jongeren worden bereikt. Binnen en rondom het onderwijs doen kinderen zowel actief (zelf

doen), receptief (kijken en luisteren) als reflectief (denken en praten) ervaring op met cultuur. Kunst en cultuur zijn daarmee onderdeel van de brede ontwikkeling van kinderen en jongeren. Cultuureducatie is gericht op de overdracht van kennis en het ontplooien van eigen creatieve vaardigheden. Het is belangrijk dat alle kinderen in Nederland de kans krijgen cultureel actief te zijn, juist ook kinderen die dit van huis uit niet meekrijgen. Voor cultuureducatie is breed draagvlak: 85% van de Nederlandse bevolking vindt kunst en cultuur belangrijk voor de algemene ontwikkeling van kinderen.

Amateurkunst

Zo'n 8 miljoen Nederlanders beoefenen amateurkunst. De amateurkunst is met 500.000 vrijwilligers de tweede vrijwilligerssector van Nederland (na sport en voor zorg).

Veranderingen in de samenleving stellen echter nieuwe eisen aan centra voor de kunsten, muziekscholen en verenigingen. In het rapport *Kunstbeoefening in de vrije tijd* constateert het SCP dat veel Nederlanders een kunstzinnige hobby beoefenen, de belangstelling voor disciplines verandert en de vaste structuren van verenigingen niet altijd even goed aansluiten op de behoeften.

Kunstvakonderwijs

Uit onderzoek blijkt dat afgestudeerden in het kunstvakonderwijs gemiddeld genomen niet vaker werkloos zijn dan andere afgestudeerden in het hbo. Wel is de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt op een aantal punten voor verbetering vatbaar. Daartoe zijn de volgende acties in gang gezet:

- 1) Het advies van de commissie-Dijkgraaf *Onderscheiden, verbinden en vernieuwen* (mei 2010). De commissie constateerde dat de kwaliteit van het kunstvakonderwijs in Nederland uitstekend is, maar dat opleidingen hun profiel zouden moeten aanscherpen.
- 2) De HBO-raad heeft op basis van de hoofdlijnen van het advies van de commissie-Dijkgraaf in juli 2011 een sectorplan opgesteld met als aandachtspunten: reductie van de instroom, versterking van de voorzieningen voor jong talent, meer ruimte voor de top.
- 3) In een nadere verdieping van het sectorplan van mei 2012 is de HBO-raad ingegaan op de stappen die afgelopen periode zijn gezet op het gebied van muziek, autonome beeldende kunst en vormgeving (reductie instroom, samenwerking en krachtenbundeling tussen hogescholen, landelijke zwaartepunten). In het studiejaar 2012-2013 worden nadere voorstellen ontwikkeld voor de disciplines theater, dans, bouwkunst, film, tv en kunstvakdocentenopleidingen.
- 4) In juni 2016 vindt een evaluatie plaats. De instellingen maken jaarlijks een voortgangsrapportage en er komt een externe monitor.

Cultuursector beter in beeld

De cultuursector is versnipperd. Het is daarom voor verschillende partijen ingewikkeld een goed beeld te krijgen van wat er speelt. Het ministerie van OCW heeft in jaarlijkse publicaties sinds 2010 verschillende gegevens bij elkaar gebracht en gecombineerd (2010: *Kunst in Cijfers*, 2011: *Cultuur in beeld*, 2012: *Cultuur in cijfers*). De cijfers presenteren financiële aspecten van deze instellingen, hun activiteiten en publieksbereik. Op basis van deze gegevens kunnen instellingen zich aan elkaar spiegelen en kan de Raad voor Cultuur eenvoudig over basisgegevens beschikken. Om te zien of subsidies voldoende opleveren, is het belangrijk goed zicht te hebben op de prestaties van instellingen.

Internationaal cultuurbeleid

Het internationale cultuurbeleid kent de volgende doelen:

- internationaal niveau van Nederlandse topinstellingen;
- versterking van de internationale marktpositie van kunstenaars en instellingen;
- versterking van het Nederlandse economische belang door verbanden tussen cultuur en handel;
- culturele diplomatie: kunst en cultuur benutten voor buitenlandse betrekkingen.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken coördineert statelijke vieringen en manifestaties en stuurt de culturele posten op ambassades aan. OCW stuurt de fondsen aan (die een belangrijke uitvoerende taak hebben), is verantwoordelijk voor cultuurbeleid en stelt via de basisinfrastructuur instellingen in staat internationale activiteiten te ontplooiën.

Creatieve industrie en topsectoren

De creatieve industrie heeft zowel een artistieke als een economische kracht. De creatieve sectoren groeien harder dan de rest van de economie.

Het Topteam creatieve industrie heeft in 2012 advies uitgebracht over de creatieve industrie. Met de sector is een innovatiecontract afgesloten, waarbij de nadruk ligt op samenwerking tussen overheid, wetenschap en bedrijfsleven. OCW werkt samen met de ministeries van BZ en EL&I aan internationale marktverruiming.

Media, Letteren en Bibliotheken

Directie Media, Letteren en Bibliotheken

Dit overdrachtdossier bestaat uit twee delen. In het algemene deel worden de doelen en instrumenten van de drie beleidsterreinen uiteengezet: mediabeleid, letterenbeleid en bibliothekenbeleid. In het specifieke deel worden de actuele ontwikkelingen binnen de dossiers belicht, in het bijzonder zaken die doorlopen n.a.v. het ingezette beleid onder het kabinet Rutte voor de periode 2013-2016.

Algemeen deel

Mediabeleid

Het mediabeleid heeft twee doelen:

1. Stimuleren van onafhankelijk, gevarieerd en kwalitatief hoogwaardig media-aanbod.
2. Bevorderen dat dit aanbod toegankelijk, betaalbaar en bereikbaar is voor iedereen.

Het media-aanbod komt grotendeels op de markt tot stand, maar genoemde doelstellingen zijn niet vanzelfsprekend verzekerd. De overheid zet hiertoe de volgende instrumenten in:

1. Financiering en wetgeving voor publieke omroep. De *Mediawet* stelt globale eisen aan de organisatie en het aanbod van de publieke omroep, en voorziet onder andere in audiovisueel archief (het Instituut voor Beeld en Geluid) en omroepensembles (het huidige MCO). De rijksoverheid financiert alleen de landelijke publieke omroep en de Wereldomroep.²⁰ Provincie en Rijk financieren regionale en lokale publieke omroepen.
2. Wetgeving voor commerciële audiovisuele mediadiensten. Deze regels vloeien voort uit een Europese richtlijn (zie hieronder).
3. Wet- en regelgeving voor distributie van elektronische media. Voorbeelden zijn distributieggaranties voor publieke zenders, regeling voor consumenteninvloed op de kabel, toezicht op de kabel door OPTA, uitgifte van etherfrequenties voor radio en televisie. OCW werkt hier nauw samen met EL&I.
4. Bescheiden financiële steun voor dagbladen, opinieweekbladen en innovatie in de journalistiek (ook digitaal), vooral via het Stimuleringsfonds voor de Pers.
5. Stimulering van de creatieve industrie en de culturele functie van de publieke omroepen, onder meer door het Mediafonds.
6. Aanmoediging van zelfregulering door media, zoals via de Raad voor de Journalistiek.
7. Bescherming en educatie van mediagebruikers, in het bijzonder jongeren en hun ouders, onder andere met de Kijkwijzer en het Mediawijsheid Expertisecentrum.

20. De Wereldomroep wordt nog tot 1 januari 2013 gefinancierd. Daarna worden verantwoordelijkheid en financiering overgedragen aan het ministerie van Buitenlandse Zaken.

De minister van OCW is niet verantwoordelijk voor de vorm en inhoud van het media-aanbod. Alle omroepen hebben programmatische autonomie, ook de publiek gefinancierde. Deze regeling beschermt hun redactionele onafhankelijkheid en is vastgelegd in artikel 7 van de Grondwet. Het Commissariaat voor de Media houdt toezicht op de naleving van de wet.

De kaders van het mediabeleid worden gedeeltelijk bepaald door de Europese Unie:

- De Richtlijn voor Audiovisuele Mediadiensten bevat minimumeisen voor televisie (ook op internet en ook *on demand*) in alle lidstaten. Voorbeelden hiervan zijn reclamebeperkingen, quota voor Europees en onafhankelijk product, bescherming van minderjarigen. De richtlijn regelt verder dat belangrijke nieuwsflitsen beschikbaar zijn voor alle omroepen en dat belangrijke nationale sportevenementen te zien zijn op een open net.
- De telecomunicatierichtlijnen bepalen kaders voor regulering van kabel distributie van audiovisuele media. Ook de uitgifte van etherfrequenties is deels gecoördineerd.
- De EU-regels voor staatssteun raken vooral de financiering van de publieke omroep, en stellen eisen aan publiek-private samenwerking van media en staatssteun voor de pers.

Letterenbeleid

Het letterenbeleid heeft vier doelstellingen:

1. Stimuleren van een gevarieerd en kwalitatief hoogstand literair en non-fictie aanbod (boeken, tijdschriften, maar ook via festivals, lezingen etc.).
2. Stimuleren van het literaire lezen (leesbevordering, literaire participatie).
3. Vergroten van onze literaire zichtbaarheid in het buitenland.
4. Het behouden, beheren en ontsluiten van ons literaire erfgoed (materieel en via tekstedities).

Een belangrijk deel van onze literatuur (inclusief de kwaliteits non-fictie) komt in de commerciële boekenmarkt vanzelf tot stand. Om de culturele werking van deze markt te stimuleren, voert de rijksoverheid een aanvullend letterenbeleid met de volgende instrumenten:

- Generieke instrumenten, zoals de *Wet vaste boekenprijs*, een laag btw-tarief voor boeken, auteurscontractenrecht, leenrecht om zo de culturele werking van de (boeken)markt te stimuleren.
- Ondersteuning via subsidies van die vormen van literatuur die de markt onvoldoende zelf genereert (via Letterenfonds en Fonds bijzondere journalistieke producties).
- Ondersteuning van activiteiten via subsidies die niet of onvoldoende door de markt worden ondernomen (leesbevordering, festivals, buitenlandpromotie, beheer erfgoed).

Een belangrijk deel van het letterenbeleid wordt uitgevoerd door het Nederlands Letterenfonds. Het Commissariaat voor de Media houdt toezicht op de naleving van de *Wet vaste boekenprijs*.

Het letterenveld en de boekenmarkt beleven turbulente tijden door de financiële crisis, toenemende online verkoop, e-boeken en ontlezing.

Bibliotheekbeleid

Het Nederlandse bibliotheekveld is decentraal ingericht. De lokale overheid betaalt en bepaalt het beleid van de bibliotheken ter plaatse. De provincies hebben een netwerkfunctie; zij bekostigen de provinciale serviceorganisaties die de lokale bibliotheken ondersteunen.

De rijksoverheid (minister van OCW) heeft een stelselverantwoordelijkheid. Deze stelselverantwoordelijkheid is belegd bij het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB). Het SIOB coördineert en voert regie bij de (digitale) innovatie van bibliotheken.

Rond 2001 is de rijksoverheid gestart met een omvangrijk programma voor bibliotheekvernieuwing (zie §2.9). Er komt een landelijke digitale bibliotheek waarmee de bibliotheeksector een overtuigende webpresentatie krijgt met digitale content, die aansluit op het huidige informatiegedrag en mediagebruik. Voor de toekomstbestendigheid van de bibliotheeksector is deze ontwikkeling cruciaal.

De minister van OCW is verantwoordelijk voor de infrastructuur van de landelijke digitale bibliotheek, de lokale bibliotheken zijn verantwoordelijk voor de fysieke loketten. In de nieuwe bibliotheekwet komen digitale ontwikkelingen en de nieuwe infrastructuur samen. De wet moet 1 januari 2015 in gaan en wordt dit najaar ter consultatie voorgelegd.

Specifiek deel, actualiteiten

Publieke omroep en Wereldomroep; bezuinigingen en herstructurering

Op de mediabegroting wordt vanaf 2013 een bezuiniging doorgevoerd die in 2016 oploopt tot € 200 miljoen. De bezuiniging wordt grotendeels opgevangen door de landelijke publieke omroep (€ 127 miljoen). Ook de Wereldomroep en het Muziekcentrum van de Omroep (MOC) moeten inleveren.

Verder zijn er de volgende ontwikkelingen:

1. Het wetsvoorstel waarin de rijksmediabijdrage wordt verlaagd met 200 miljoen, is aangenomen door de Eerste Kamer. Ook is in dit wetsvoorstel de verantwoordelijkheid voor en de financiering van de Wereldomroep overgedragen aan de minister van Buitenlandse Zaken. Dit wetsvoorstel zal rond 1 januari 2013 van kracht worden.

2. Het wetsvoorstel voor de modernisering van de landelijke publieke omroep ligt bij de Raad van State en wordt naar verwachting in het najaar van 2012 aan de Tweede Kamer aangeboden. Het voorstel regelt dat omroepen kunnen en moeten fuseren, en regelt de integratie van het Muziekcentrum van de Omroep binnen de publieke omroep.
3. De landelijke publieke omroep werkt aan de uitvoering van de aanbevelingen uit het onderzoek naar besparingsmogelijkheden, dat in 2011 is uitgevoerd. In dit onderzoek van de Boston Consulting Group is bekeken hoe bespaard kon worden op de publieke omroep, zonder de kwaliteit van de programmering aan te tasten. Het onderzoek concludeerde dat dit kon als omroepen zouden fuseren.
4. Ook is de landelijke publieke omroep bezig met de uitvoer van het eigen '3-3-2-model'. In dit model fuseren AVRO en TROS, BNN en VARA, en KRO en NCRV. De EO, MAX en VPRO blijven zelfstandig. De fusie van NPS en Educom tot NTR is vrijwel afgerond. De NOS blijft zelfstandig. De omroepen op geestelijke en levensbeschouwelijke grondslag (zogenoemde 2.42-omroepen, zoals RKK en IKON) sluiten zich aan bij de omroepverenigingen of de NTR.
5. Het Muziekcentrum van de Omroep (MCO) wordt met een beperkt budget (€14 miljoen ten opzichte van voorheen €33 miljoen) geïntegreerd binnen de landelijke publieke omroep in de vorm van een stichting onder de vlag van de NPO maar met een eigen raad van toezicht, binnen. Alleen het symfonieorkest en het omroepkoor blijven hierin bestaan. Het Metropole Orkest gaat wellicht zelfstandig verder, het Radio Kamerorkest verdwijnt. Binnen de nieuwe stichting zal de (artistieke en zakelijke) aansturing van de activiteiten van de omroepensembles in één hand zijn. Dit leidt tot vereenvoudiging van het bestel en een meer geïntegreerde bedrijfsvoering. Hierdoor kunnen de omroepensembles in de toekomst efficiënter opereren. Deze hervorming van het MCO wordt geregeld in de modernisering van de *Mediawet*.
6. De regionale en landelijke omroep hebben afgelopen jaar bekeken wat de mogelijkheden voor samenwerking zijn, nadat in het regeerakkoord van het vorige kabinet besloten was de twee te integreren. Ze concludeerden dat die mogelijkheden er wel zijn, maar dat er veel technische en financiële haken en ogen zijn, en dat meer tijd voor uitwerking gewenst is. In de mediabegroting van 2013 moet dit worden gerapporteerd aan de Tweede Kamer.
7. Organisatie Lokale Omroep (OLON) en VNG sloten in juni 2012 een vernieuwingsconvenant. OCW en CvdM faciliteren waar mogelijk de uitvoering van dit convenant.

Persbeleid; fusie van de fondsen

In de afgelopen periode zijn de tijdelijke stimuleringsregelingen in het persbeleid beëindigd en afgerond. Deze regelingen volgden uit de aanbevelingen van de commissie-Brinkman, die in 2009 adviseerde over de toekomst van het persbeleid. De Innovatieregeling wordt in 2012 nog

in een laatste ronde voortgezet door het Stimuleringsfonds voor de Pers, met de resterende middelen uit het budget dat voor deze regeling beschikbaar was gesteld.

Voor de toekomst zette de minister van OCW in op steun aan de perssector, door verruiming van de samenwerkingsmogelijkheden met de publieke omroepen (landelijk, regionaal en lokaal) via publiekprivate samenwerking.

De minister heeft verder in juni 2011 laten weten het Stimuleringsfonds voor de Pers en het Mediafonds samen te voegen. Dit met het oog op een versterkte en eigentijdse positionering in het digitale medialandschap.

De volgende maatregelen zijn ingezet:

- In het wetsvoorstel voor modernisering van de omroep is een experimenteerbepaling opgenomen. Hierdoor kunnen publieke en private mediabedrijven in de toekomst meer samen ondernemen, en projectmatig experimenteren met vormen van samenwerking. Dit wetsvoorstel is voor advies aangeboden aan de Raad van State en gaat waarschijnlijk najaar 2012 naar de Tweede Kamer.
- De Raad voor Cultuur heeft positief geadviseerd over samenvoeging van de fondsen. De minister van OCW heeft met de fondsen afgesproken dat zij voor het einde van het jaar een fusieplan presenteren. Hiervoor is een fusiekader vastgesteld en een fusiebegeleider aangezocht.

Omroepdistributie

De afgelopen jaren is gewerkt aan een nieuw model voor omroepdistributie via de kabel en de consumenteninvloed daarop. Het *wetsvoorstel Omroepdistributie* is begin oktober 2012 aan de Tweede Kamer aangeboden. De regels die gelden voor de verplichte doorgifte van zenders (*must-carry* zenders), gelden voortaan voor alle platformen (glasvezel, koper en satelliet) en zijn daarmee techniekneutraal. Verder worden de programmaraden afgeschaft en wordt de omvang van het standaardpakket aan zenders dat wordt aangeboden, verhoogd naar 30 zenders. De 30 zenders moeten voldoende zijn voor een gevarieerd aanbod. Naast de verplichte *must-carry* zenders is er genoeg ruimte voor kleine en grote commerciële omroepen en internationale zenders in het standaardpakket.

Het amendement van Van Dam (PvdA) over wederverkoop kabel (nieuw artikel 6.14a Mediawet 2008) treedt op 1 januari 2013 in werking. Dit houdt in dat de kabel vanaf dat moment andere pakketaanbieders tegen marktconforme tarieven toegang moet geven tot zijn netwerk. Zo ontstaat dan concurrerend aanbod op het kabelnetwerk. Er is overleg tussen Commissariaat voor de Media, OPTA, EL&I en OCW over de verdere uitwerking. De Europese

Commissie buigt zich nog over de verenigbaarheid van het amendement met het Europees recht.

De verlenging van de FM-vergunningen voor commerciële radio tot 2017 (met de verplichting om ook digitaal te gaan uitzenden) is afgerond. De veiling van het laatste landelijke kavel is in voorbereiding.

Een deel van het spectrum wordt vrijgemaakt voor mobiele breedbandcommunicatie. Bedoeling is dat dit gedeelte van het spectrum (790 – 862 MHz) tegelijkertijd wordt geveild met de vrijkomende frequentieruimte in andere delen van het spectrum (GSM, DCS1800 en UMTS).

De vergunningen voor digitale ethertelevisie lopen in 2017 af. Bij digitalisering van analoge (omroep)netwerken, ontstaat extra capaciteit, digitaal dividend genaamd. Op Europees niveau is de discussie gestart om nog een gedeelte van het digitaal dividend niet langer te bestemmen voor omroep, maar voor mobiele breedbandcommunicatie. De ontwikkelingsmogelijkheden voor digitale aardse ethertelevisie worden daardoor beperkt. Tussen de diverse partijen zullen afspraken worden gemaakt om verwachte storingen op de verschillende netwerken (kabel, spoor, DVB-T) zoveel mogelijk te voorkomen. De minister van OCW werkt hierin nauw samen met de minister van EL&I die verantwoordelijk is voor het telecommunicatiebeleid en de uitgifte van frequenties.

Auteursrecht

Het ministerie van OCW werkt op de diverse onderdelen van het auteursrecht nauw samen met de ministeries van VenJ en EL&I. Vanuit de doelen van het media- en cultuurbeleid werkt OCW met name aan het verstevigen van de (contractuele) positie van makers (auteurs en uitvoerende kunstenaars), zonder daarbij de belangen van rechtengebruikers (omroepen, producenten, uitgevers, erfgoedinstellingen, bibliotheken) uit het oog te verliezen.

Actuele onderwerpen op het terrein van auteursrecht zijn:

- wetsvoorstel *Auteurscontractenrecht*;
- thuishopiëren;
- rechtenbeleid publieke omroep, erfgoedinstellingen en bibliotheken;
- leenrecht en e-books;
- ontwikkelingen EU en de World Intellectual Property Organization (WIPO).

Dit zijn de belangrijkste ontwikkelingen:

1. Het *wetsvoorstel Auteurscontractenrecht* is in juni 2012 bij de Tweede Kamer ingediend.

2. Herziening van de inrichting van het thuiskopiestelsel op voorwerpen conform de verplichting in de Europese Auteursrechtlijn per 1 januari 2013.
3. OCW steunt overleg tussen makers, publieke omroep, erfgoedinstellingen, bibliotheken en rechtenorganisaties. Actuele thema's zijn de éénloketbenadering – zowel aan de kant van de omroepen, producenten en distributeurs als aan de kant van de rechtenorganisaties -, de digitalisering en de online beschikbaarstelling van de collecties van erfgoedinstellingen en bibliotheken.
4. Verkenning e-books en openbare bibliotheken en onderzoek naar de mogelijkheden van het uitlenen van e-books door openbare bibliotheken, in het licht van (inter)nationale regelgeving en bibliotheekvernieuwing.
5. Voorstellen van de Europese Commissie: Groenboek "online distributie audiovisuele werken in de EU", Richtlijnvoorstel "verweesde werken" en een richtlijnvoorstel "collectief beheer online muziekrechten". De reactie van de regering op het Groenboek audiovisuele werken is in februari 2012 naar de Europese Commissie gezonden. Het *Richtlijnvoorstel verweesde werken* zit in de laatste procedurele fase. De richtlijn gaat over het online gebruik door (erfgoed)instellingen van werken waarvan de rechthebbenden niet zijn opgespoord. Het *Richtlijnvoorstel collectief beheer online muziekrechten* is in juli 2012 door de Europese Commissie gepubliceerd.
6. WIPO ontwikkelt een internationaal instrument voor toegang tot werken voor mensen met een leesbeperking (blind, slechtziend, dyslexie)

Mediawijsheid, gedragscodes, jeugd en media

Doel van het programma mediawijsheid is het bevorderen van een bewuste, kritische en actieve houding van burgers en instellingen in de gemedialiseerde samenleving, onder andere door alle activiteiten van organisaties voor jeugd en media inzichtelijk te maken. De organisatie Mediawijzer.net heeft daartoe sinds 2009 een groot netwerk voor mediawijsheid opgebouwd, waarin men terecht kan voor informatie en advies. Ook is er een centraal loket Mediawijsheid in het Instituut voor Beeld en Geluid en lokale loketten in de bibliotheken.

Het Nederlands Instituut voor de Classificatie van Audiovisuele Media (NICAM), dat het kKijkwijzersysteem beheert, wil minderjarigen zo veel mogelijk beschermen tegen mogelijk schadelijke audiovisuele media-inhoud. Overheid en branche betalen het NICAM samen. De overheidsbijdrage aan het NICAM wordt met het ministerie van VWS gedeeld.

De stand van zaken is als volgt:

1. In 2011 en 2012 is de inzet vooral gericht op het belang van mediaopvoeding en het bevorderen van mediawijsheid in het onderwijs, samen met VenJ en EL&I.
2. De bijdrage aan NICAM wordt in ieder geval tot en met 2014 op 50% gehandhaafd.

3. In opdracht van OCW en VWS startte het NICAM op 1 september 2009 de ontwikkeling van Mediasm@rties, een driejarige pilot voor een informatiesysteem voor de geschiktheid van audiovisuele content voor jeugdigen. De subsidiëring liep af op 31 augustus 2012.

Digitalisering - Beelden voor de Toekomst

Digitalisering overstijgt alle sectoren binnen cultuur en media, en heeft raakvlakken met onderwerpen als auteursrecht en innovatie. Het is daarmee een thema dat OCW-breed aandacht verdient en krijgt. Ook in EU-verband is digitaliseren een prioriteit. Bij de Koninklijke Bibliotheek is het hoofdkwartier gevestigd van het door de Europese Commissie (grotendeels) gefinancierde project Europeana.

De stand van zaken is als volgt:

1. OCW ontwikkelt beleid op het terrein van samenwerking tussen bepalende erfgoedinstellingen, bij ontwikkeling van technische infrastructuur; bij het bevorderen van digitale duurzaamheid en bij beschikbaarstelling van collecties (o.a.) ten behoeve van Europeana.
2. In het FES-project Beelden voor de Toekomst (2007-2014) conserveren en digitaliseren Beeld en Geluid, het Filmmuseum en het Nationaal Archief een belangrijk deel van het audiovisueel erfgoed van Nederland. De deelnemende partijen zijn verenigd in het consortium Beelden voor de Toekomst. Het materiaal komt zo breed mogelijk beschikbaar voor het publiek, voor het onderwijs en voor de creatieve sector. Het project verloopt voorspoedig en zit nu in een afrondende fase. Hergebruik van gedigitaliseerd materiaal (onder andere in het onderwijs) blijft een belangrijk aandachtspunt.
3. Voor meer informatie over digitalisering in de bibliothekensector: zie ook het dossier bibliotheekvernieuwing.

Creatieve industrie

De creatieve industrie is een van de sectoren binnen het topsectorenbeleid van het kabinet-Rutte I. De ondersteuning van [het topteam Creatieve Industrie](#) doet OCW in samenwerking met EL&I.

Het topteam houdt zich bezig met de driehoek overheid, bedrijfsleven en onderzoeksinstituten. Activiteiten omvatten het opstellen van innovatiecontracten (CLICK), een Human Capital Agenda (HCA) voor de verbinding tussen onderzoek en onderwijs, en een onafhankelijke strategische adviesraad voor en door de creatieve bedrijfstakken (de Council). Daarnaast richt het topteam zich op het versterken van de internationale positie van de sector, op het verbeteren van financieringsmogelijkheden en op fiscale maatregelen. Zie ook het Fonds voor de Creatieve Industrie).

Wijziging Wet op vaste boekenprijs

De schriftelijke behandeling in de Eerste Kamer van de wijziging van de *Wet op vaste boekenprijs* (Wvbp) loopt nog, met name de discussie over het wetenschappelijke boek. In het najaar van 2012 begint de voorbereiding van de tweede evaluatie van de wet.

Dit is de stand van zaken:

1. Eind 2011 is besloten af te zien van een vaste prijs voor het educatieve boek (e-boek).
2. Er ligt een technische aanpassing van de Amvb vaste boekenprijs bij de Eerste en Tweede Kamer
3. Er geldt een wettelijke verplichting tot evaluatie van de wet. De tweede evaluatie van de Wvbp vindt op verzoek van de Tweede Kamer eerder plaats (2014). De evaluatie wordt al voorbereid. Het eerste onderdeel is een onderzoek naar de positie van het wetenschappelijke boek. Dit onderzoek start najaar 2012.

Bibliotheekvernieuwing 2012

In het kader van de bibliotheekvernieuwing is in 2009 de infrastructuur van de bibliotheeksector opnieuw ingericht. Per 2010 kent deze:

- De brancheorganisatie VOB (betaald door de branche).
- Het sectorinstituut SIOB (100% OCW, vergelijkbaar met de instituten in de overige cultuursectoren), gesubsidieerd in het kader van de culturele basisinfrastructuur.
- Stichting Bibliotheek.nl voor de uitvoering van de landelijke digitale bibliotheek (betaald door branche én OCW).

In de *Hoofddlijnenbrief bibliotheekwetgeving* van 7 december 2011 is de uitwerking van de bibliotheekwetgeving aangekondigd. Met de komst van de digitale bibliotheek bestaat de bibliotheeksector uit twee samenhangende en elkaar versterkende componenten: een fysieke en een digitale. De laatste wordt landelijk geregistreerd en is uniform vormgegeven. Over de brief en de uitgangspunten voor de wetgeving is in twee ronden schriftelijk overleg gevoerd met de Tweede Kamer (op 10 april en 21 juni 2012).

Dit is de stand van zaken:

1. Eind 2012 zijn alle openbare bibliotheken aangesloten op de landelijke digitale bibliotheek. De overgang van de diverse losse digitale projecten en organisaties (DBNL, Centrale Discotheek Rotterdam, Bibliotheek.nl) naar de landelijke digitale bibliotheek is in voorbereiding. Begin 2013 zal de landelijke digitale bibliotheek verder gevuld worden en zal de digitale dienstverlening worden uitgebreid. Het opzetten van de landelijke digitale bibliotheek ligt op schema.
2. De bibliotheekwetgeving wordt nu uitgewerkt. In de wetgeving wordt een verbinding gelegd met de voorgenomen fusie van de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal

Archief. Na bestuurlijke afstemming met IPO en VNG vindt via internet een externe consultatie plaats. Parallel aan dit traject wordt de Raad voor Cultuur om advies gevraagd. Na verwerking van de uitkomsten van de internetconsultatie en het advies van de Raad voor Cultuur, kan de politieke behandeling starten. De wetgeving moet op 1 januari 2015 in werking treden.

3. In samenhang met de in voorbereiding zijnde bibliotheekwetgeving wordt verkend of en hoe het huidige leenrecht van toepassing kan zijn op het e-book. Dat is van groot belang voor de toekomst van de digitale bibliotheek omdat dan het licenseren van e-boeken aantrekkelijk wordt voor schrijvers en uitgevers.

Leesbevordering – Kunst van lezen 2012-2015

In samenhang met het Actieplan Laaggeletterdheid 2012-2015 (Onderwijs) wordt het programma Kunst van lezen (Cultuur) uitgevoerd. In Kunst van lezen draait het niet om de techniek van het lezen, maar om de kennismaking met de fascinerende wereld van het boek, de literatuur en het lezen. Kunst van lezen sluit aan bij de prioriteit van cultuureducatie en draagt bij aan de bibliotheekvernieuwing.

Het programma wordt uitgevoerd door Stichting Lezen en het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken en is gericht op verankering van de diverse programmalijnen, zoals BoekStart en Bibliotheek op school. De uitvoerders hebben gekozen voor een *evidence based* aanpak. Ook hebben zij besloten in dit vervolgprogramma een sterker accent te leggen op strategische coalities op landelijk niveau.

De stand van zaken is als volgt:

1. Op 8 september 2011 is de Tweede Kamer met een brief geïnformeerd over het voornemen Kunst van lezen in de periode 2012-2015 te continueren, complementair aan het vervolg van Actieplan Laaggeletterdheid.
2. Op 6 maart 2012 is het Actieplan Kunst van lezen 2012-2015 naar de Tweede Kamer gestuurd.
3. De uitvoering van het programma ligt op schema.

Internationaal Beleid

IB

OCW en de Europese Unie

De inzet van OCW is gericht op totstandbrenging van EU-beleid dat goed aansluit op het Nederlandse OCW-beleid en het voorkomen van EU-beleid dat de Nederlandse belangen schaadt.

De Commissie en het Europees Parlement zijn halverwege hun vijfjarige mandaatsperiode. In juni 2014 vinden er weer Europese verkiezingen plaats. In 2010 werd de Europa 2020-strategie vastgesteld, voor slimme, duurzame en inclusieve groei. Onderwijs en onderzoek hebben daarbinnen een prominente plaats. In 2011 werden vervolgens voorstellen gepresenteerd voor het Meerjarig Financieel Kader 2014-2020, de EU-meerjarenbegroting en de nieuwe generatie EU-subsidieprogramma's. In lijn met de EU-beleidsprioriteiten stelt de commissie voor om extra te investeren in onderzoek en onderwijs. Parallel hieraan is - tegen de achtergrond van de crisis - een systeem opgezet om het financieel-economische beleid van de lidstaten in te kaderen. Effect hiervan is dat Europese beleidsaanbevelingen minder vrijblijvend zijn geworden.

EU-prioriteiten

Eind 2012 naderen de onderhandelingen over de financiële periode 2014-2020 de slotfase. Voor OCW zijn de onderhandelingen over de volgende programma's van groot belang:

- onderzoek en innovatie (Horizon 2020),
- onderwijs en jeugd (Erasmus voor Iedereen)
- en cultuur en media (Creatief Europa).

OCW is, via BZ, ook betrokken bij de onderhandelingen over het overkoepelende Meerjarig Financieel Kader (MFK). Dat kader is namelijk bepalend voor de totale grootte van de budgetten.

2013 wordt het jaar van de voorbereiding op de uitvoering van de nieuwe programma's die op 1 januari 2014 van start gaan. De voorbereidingen moeten ervoor zorgen dat het OCW-veld optimaal gepositioneerd is om van de EU-programma's te profiteren.

De verwachting is dat de Europese Commissie de komende tijd vooral voortbouwt op koers die is uitgezet voor Europa 2020. Zeker in het Europese verkiezingsjaar 2014 worden waarschijnlijk geen ambitieuze nieuwe vergezichten gepresenteerd.

De eerste helft van 2016, dus binnen de komende kabinetsperiode, is Nederland EU-voorzitter. De voorbereidingen hiervoor zullen ruim van tevoren van start gaan.

IB

UNESCO

OCW is het coördinerende ministerie voor de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO). De minister is de eerstverantwoordelijke bewindspersoon. Het ministerie van BZ betaalt UNESCO circa € 4,5 miljoen contributie per jaar. Ook andere departementen zijn vanuit hun beleidsterreinen bij UNESCO betrokken.

Nederland heeft een permanente vertegenwoordiging bij UNESCO. Verder is er een Nederlandse Nationale UNESCO Commissie (Natcom). De commissie is de schakel tussen het UNESCO hoofdkantoor in Parijs en UNESCO betrokkenen in Nederland (nationale organisaties en overheid). Prinses Laurentien is op persoonlijke titel Speciaal Gezant Laaggeletterdheid voor UNESCO.

De belangrijkste prioriteiten voor de UNESCO zijn cultureel erfgoed en werelderfgoed en het thema 'open access' voor de wetenschap. Voor onderwijs is er een prioritair thema.

Onvolkomenheden

Op instigatie van Nederland en andere EU-lidstaten vond in 2010 een evaluatie van UNESCO plaats. Nederland was kritisch over het rapport en bemoeit zich sindsdien actiever met UNESCO-beleid.

Nederland onderkent de grote betekenis die UNESCO kan hebben voor onderwijs, cultuur, wetenschap en communicatie. Nederland vindt echter dat UNESCO haar potenties onvoldoende waarmaakt. De organisatie pakt teveel onderwerpen op, en let onvoldoende op proportionaliteit en subsidiariteit. Efficiënte afstemming en samenwerking met andere organisaties zijn nodig, en een minder dominante positie van het UNESCO-secretariaat.

IB

De Nederlandse Taalunie

De Nederlandse Taalunie is in 1980 opgericht door Nederland en Vlaanderen. Doel was gemeenschappelijk beleid voor taal, onderwijs in het Nederlands en taalgebonden cultuur.

Suriname is sinds 2004 geassocieerd lid van de Taalunie. Voor veel Surinamers is het Nederlands immers moedertaal of tweede taal. Het is de officiële taal in het onderwijs en bij de overheid. In 2007 is een samenwerkingsovereenkomst gesloten met de Nederlandse Antillen. In 2011 is een soortgelijke overeenkomst gesloten met Aruba.

De Taalunie richt zich zowel op het Nederlands binnen het taalgebied - Nederland, Vlaanderen en Suriname - als daarbuiten. Binnen het taalgebied gaat het om taalvoorzieningen en taalbeleid, samenwerking op onderwijsgebied en om gezamenlijke uitgangspunten voor cultuur en letteren. Buiten het taalgebied wordt op verschillende plekken Nederlands geleerd, bijvoorbeeld in het grensgebied van Duitsland en Frankrijk. Aan veel buitenlandse universiteiten wordt Nederlands gegeven. De Taalunie heeft een bijzondere relatie met Indonesië en Zuid-Afrika.

De Taalunie bestaat uit vier organen, die evenredig zijn samengesteld uit Nederlandse en Vlaamse vertegenwoordigers:

- Het beleidsbepalende Comité van Ministers, met daarin de bewindslieden voor Onderwijs en Cultuur van Nederland en Vlaanderen.
- De controlerende Interparlementaire Commissie. Leden zijn 22 Nederlandse en Vlaamse volksvertegenwoordigers.
- De adviserende Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (12 leden).
- Het algemeen secretariaat zit in Den Haag en zorgt voor de voorbereiding en uitvoering van het beleid.

Prijzen

De Prijs der Nederlandse Letteren bestaat sinds 1956 en wordt eens in de drie jaar uitgereikt voor oorspronkelijk Nederlandstalig proza of poëzie. Het Comité van Ministers benoemt de onafhankelijke jury die de prijs toekent. De Taalunie reikt verder jaarlijks de Taalunie Toneelschrijfprijs uit aan een schrijver van een Nederlands toneelstuk dat in het theaterseizoen daarvoor in première is gegaan. Ten slotte kent de Taalunie de Inktaap <http://nl.wikipedia.org/wiki/Inktaap>, een jaarlijkse literaire prijs die leerlingen uit het voortgezet en middelbaar onderwijs toekennen aan door de Taalunie genomineerde boeken.

Nederland-Ruslandjaar 2013

OCW en BZ investeren in een cultureel programma, uitgevoerd onder auspiciën van de Stichting Internationale Culturele Activiteiten (SICA). OCW en het Russische ministerie van Onderwijs en Wetenschap tekenen binnenkort (mogelijk medio november 2012) een Memorandum of Understanding (MoU). Verschillende universiteiten hebben al MoU's afgesloten met Russische tegenhangers, bijvoorbeeld de Skolkovo Academy in Moskou, een nieuw wetenschapscentrum. Een delegatie van de Vereniging van Samenwerkende Universiteiten in Nederland bezoekt medio november 2012 Moskou om afspraken te maken over de samenwerking.

Duitsland

OCW haalt de betrekkingen met Duitsland aan. Thema's zijn hoger onderwijs (inkomende en uitgaande mobiliteit) en beroepsonderwijs (wederzijdse erkenning diploma's, samenwerking in de grensstreek, manifestatie *Worldskills* in Leipzig najaar 2013).

OCW organiseert met het Bundesministerium in Berlijn begin 2013 een bijeenkomst over de vraag hoe de in- en uitgaande studiemobiliteit meer met elkaar in evenwicht gebracht kan worden. Nuffic, Deutscher Akademische Austausch Dienst en Duitsland Instituut Amsterdam zijn hierbij betrokken.

Dienst Uitvoering Onderwijs

DUO

Uitvoering in vogelvlucht

Het directoraat generaal DUO is de uitvoeringsorganisatie van de rijksoverheid voor het onderwijs en voert als baten-lastendienst in opdracht van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) onderwijswetten en regelingen uit. De hoofdtaak is het financieren en informeren van onderwijsdeelnemers (studiefinanciering) en onderwijsinstellingen (bekostiging) en het organiseren van examens (centraal schriftelijk eindexamen). Daarnaast voert DUO taken uit op het terrein van inburgering en kinderopvang, in opdracht van het Ministerie van BZK, respectievelijk SZW.

Wat doet DUO voor instellingen?

DUO bekostigt de ongeveer 8000 scholen en universiteiten. Vanuit de Zoetermeerse vestiging wordt via een generiek ICT-systeem jaarlijks ongeveer € 27 miljard verdeeld onder 1655 schoolbesturen. De bekostiging is grotendeels gebaseerd op aantallen leerlingen en de kenmerken van die leerlingen op basis van een stelsel van nu nog complexe wet- en regelgeving. De verzameling van deze gegevens vindt plaats in een stelsel van 3 sectorregisters (instellingen, deelnemers en resultaten). De gegevens worden daarnaast verrijkt tot informatieproducten die gebruikt worden voor beleidsvorming en door het onderwijsveld. DUO organiseert de logistiek rondom 1.4 miljoen examens.

DUO heeft voorstellen geformuleerd voor vereenvoudiging van de regelingen voor bekostiging, met het doel de administratieve lasten van instellingen te verlagen.

Wat doet DUO voor (ex-)studenten?

DUO voert vanuit de Groningse locatie de wet studiefinanciering uit voor ongeveer 800.000 studenten uit wo, hbo en bve. In totaal wordt jaarlijks € 3,2 miljard aan studiefinanciering uitgekeerd en int DUO jaarlijks € 650 mln aan uitstaande studieschulden. Voor een 75-tal studies voert DUO de loting uit, waarvoor 33.000 studenten zich aanmelden. Daarnaast informeert DUO studenten over of ze onder het regime van de langstudeerdersmaatregel vallen en over gezond leengedrag. DUO heeft over het land verspreid 14 servicelocaties, waar studenten met vragen terecht kunnen.

Het Programma Vernieuwing Studiefinanciering (PVS) is het vernieuwingsprogramma binnen DUO. PVS richt zich op het moderniseren van het systeem, de bedrijfsprocessen en de organisatie van de uitvoering van de *Wet studiefinanciering*. Vereenvoudiging van de regelgeving is een belangrijke succesfactor (voor een gezonde business case) en heeft tot doel de administratieve lasten van (ex)studenten te verlagen.

Wat doet DUO voor leraren?

OCW stelt sinds 2008 extra geld beschikbaar aan leraren in de vorm van een beurs, om daarmee de professionalisering van de beroepsgroep te bevorderen. DUO voert deze Regeling Lerarenbeurs voor scholing en zij-instroom uit. Er zijn in de periode 2008 tot en met 2012 door DUO een kleine 40.000 aanvragen behandeld en bijna 29.000 beurzen toegekend voor een totaalbedrag van € 164 miljoen.

Wat doet DUO voor inburgeraars?

Voor de minister van BZK worden jaarlijks 125.000 inburgeringexamens afgenomen. Dat gebeurt niet meer op papier, maar digitaal.

Wat doet DUO voor kinderopvanginstellingen?

DUO beheert voor de minister van SZW het landelijk register kinderopvang, waarin staat welke instellingen bevoegd zijn kinderopvang aan te bieden en waarvoor de burger een toeslag via de Belastingdienst kan krijgen.

Wat doet DUO voor (internationale) burgers?

DUO beheert het landelijk diplomaregister, legaliseert buitenlandse diploma's, is het Nationaal Europass Centrum Nederland, gericht op de mobiliteit van burgers bij het werken en leren in Europa en beheert de gedragscode internationale student hoger onderwijs, maatregelen om het voor buitenlandse studenten aantrekkelijker en makkelijker te maken om in Nederland te studeren. Hiervoor is DUO voorzitter van het consortium Europass en secretaris van de internationale samenwerking van organisaties voor diplomaregisters.

Wat levert DUO aan services?

DUO beheert de sector registers gericht op onderwijs en werkt samen met andere registerpartijen om zo een bijdrage te leveren aan de landelijke digitale overheid (en beleidsinformatie).

Wat doet DUO Rijksbreed?

DUO neemt deel aan het Programma Compacte Rijksdienst (CRD, cluster uitvoerende taken) dat, gecoördineerd door BZK (DG OBR), in 2011 van start is gegaan. DUO levert namens OCW de inbreng op de clustering van uitvoerende taken en dan met name bij het project: bundeling inkomensoverdrachten, waarvan de eerste resultaten zijn vastgesteld in MR december 2011 en augustus 2012 en bundeling backoffice subsidies, waarvan de businesscase in november 2012 wordt opgesteld.

Inspectie van het Onderwijs

Missie

De Inspectie van het Onderwijs heeft de grondwettelijke taak om verslag te doen over de staat van het onderwijs. Dit doet de Inspectie door toezicht te houden op individuele scholen en instellingen en door onderzoek te doen naar het functioneren van het onderwijsstelsel als geheel.

Toezicht vindt plaats binnen het kader van de *Wet op het onderwijstoezicht (WOT)*. De daarin opgenomen wettelijke taken zijn leidend voor de inspectie. De *Regeling Inspectie van het Onderwijs (RIO)* betreft de organisatorische relatie met het ministerie van OCW: de taakuitoefening door de inspectie, bedrijfsvoering, overleg en informatievoorziening.

In de zogenoemde artikel 15-overleggen informeert de inspectie de bewindspersonen over ontwikkelingen in het toezicht. Buiten dit overleg is er informerend contact met de minister en staatssecretaris wanneer nodig.

De missie van de Inspectie van het Onderwijs luidt "effectief toezicht voor goed onderwijs". Scholen en instellingen hebben de opdracht om het leren van (vooral) jonge mensen inhoud te geven en te begeleiden. De inspectie beoordeelt of ze hierbij voldoende kwaliteit leveren, zodat alle leerlingen en studenten de kans krijgen zich zo goed mogelijk te ontwikkelen. Ook kijkt de Inspectie of scholen voldoen aan wet- en regelgeving en of ze hun financiën op orde hebben.

Daarnaast rapporteert de Inspectie gevraagd en ongevraagd over ontwikkelingen binnen het onderwijs, met als doel bij te dragen aan de verbetering van de kwaliteit het onderwijs in Nederland. Het toezicht richt zich op het gehele onderwijsstelsel, van kinderopvang en voor- en vroegschoolse educatie tot aan het hoger onderwijs.

Risicogericht

Het toezicht van de inspectie is continu in ontwikkeling. De afgelopen jaren heeft de Inspectie een omslag gemaakt van het op dezelfde wijze controleren van alle scholen naar een risicogerichte benadering. Het risicogerichte toezicht houdt in dat de Inspectie de toezichtcapaciteit zo veel mogelijk inzet op risicovolle scholen. Dit zijn scholen waarvoor aanwijzingen bestaan dat de kwaliteit van het onderwijs mogelijk onvoldoende is.

De Inspectie doet dat op basis van een risicoanalyse, die sinds 2008 voor alle scholen en instellingen ten minste een keer per jaar wordt uitgevoerd. Dit neemt overigens niet weg dat iedere school in het primair en voortgezet onderwijs ten minste eenmaal per vier jaar bezocht wordt door de inspectie.

Op basis van het risicogerichte toezicht onderscheidt de Inspectie scholen die voldoende presteren (en een zogenaamd basisarrangement krijgen), en scholen die zwak of zeer zwak zijn. Deze laatste twee groepen scholen krijgen te maken met intensief toezicht door de inspectie. Dit toezicht is erop gericht dat de scholen zich zo snel mogelijk verbeteren. Aanspreekpunt van de inspectie is het bestuur van de school; het bestuur is verantwoordelijk voor de kwaliteit.

Het risicogerichte toezicht heeft er mede toe geleid dat het aantal (zeer) zwakke scholen in de afgelopen jaren sterk is teruggelopen, met name in het primair onderwijs.

Met het risicogericht toezicht wordt vooral kwaliteitsverbetering van de (zeer) zwakke scholen gestimuleerd. Om een algehele verhoging van de kwaliteit te bevorderen, ontwikkelen we op dit moment criteria om scholen te onderscheiden die goed of zelfs zeer goed (excellent) presteren.

Sinds 1 januari 2012 heeft de inspectie ook een handhavende en sanctionerende taak. Dit betekent dat wij niet alleen kijken of scholen zich houden aan wet- en regelgeving, maar ook financiële sancties op kunnen leggen aan besturen die zich niet aan de wet houden.

Ten slotte wordt het toezicht op de financiële situatie van besturen steeds belangrijker. Het wordt een integraler onderdeel van het werk van de inspectie en wordt meer en meer verweven met het toezicht op de kwaliteit van scholen en het toezicht op de naleving van wet- en regelgeving.

Activiteiten inspectie (zie ook jaarwerkplan 2013)

- De inspectie houdt in het funderend onderwijs en het beroepsonderwijs toezicht op de kwaliteit van het onderwijs op de onderwijsinstellingen in Nederland. Dit toezicht is risicogericht.
- In het hoger onderwijs beoordeelt de inspectie niet de kwaliteit van het onderwijs. Dat is de taak van de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO). Taken voor het hoger onderwijs zijn wel het toezicht houden op de naleving van wettelijke voorschriften, het beoordelen en bevorderen van de financiële rechtmatigheid, en de zogenoemde brandweerfunctie (gericht onderzoek op verzoek van de minister of op eigen initiatief).
- De inspectie houdt behalve kwaliteitstoezicht ook financieel toezicht op de onderwijsinstellingen.

- De inspectie bevordert de naleving van wettelijke voorschriften. Dit doet zij door voorlichting te geven, maar ook door te interveniëren. Daarbij wordt het uitgangspunt van programmatisch handhaven gehanteerd.
- De inspectie heeft voorts toezicht op
 - de kwaliteit van voor- en vroegschoolse educatie;
 - niet-bekostigde scholen;
 - zelfstandige exameninstellingen;
 - internationale scholen in Nederland;
 - Nederlandse scholen in het buitenland;
 - Europese scholen in Nederland (via Europese raad van inspecteurs);
 - Kenniscentra beroepsonderwijs bedrijfsleven;
 - College voor Examens.
- De inspectie heeft tweedelijns toezicht op
 - het accreditatiestelsel in het hoger onderwijs
 - de kwaliteit van de kinderopvang en peuterspeelzalen.
- Om vragen over de kwaliteit van het onderwijsstelsel als geheel te kunnen beantwoorden, doet de inspectie thematisch onderzoek. Daarbij geeft de inspectie – behalve aan de opbrengsten – in een meerjarige programmering speciale aandacht aan drie thema's: de leraar, onderwijs aan leerlingen met een (extra) ondersteuningsbehoefte en bestuurlijk handelen.
- Bij de ontwikkeling en vernieuwing van het toezicht gaat de aandacht het komende jaar met name uit naar:
 - Effecten van toezicht;
 - Passend onderwijs, de leerling met extra ondersteuningsbehoefte;
 - Stimuleren tot excellentie;
 - Toezicht in het hoger onderwijs;
 - Toezicht op private activiteiten in het onderwijs;
 - Ontwikkeling van het stelseltoezicht.
- Eind 2012 verschijnen de aanbevelingen van de commissie die de financiële problematiek van Amarantis onderzoekt. Waar nodig zullen deze aanbevelingen in 2013 een vervolg krijgen in het toezicht.
- De inspectie werkt in het toezicht samen:
 - met toezichtinstanties; in de Inspectieraad, in Samenwerkend Toezicht Jeugd, en met de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO)
 - met de FIOD, het OM en de Belastingdienst, bij het opsporen van strafbare feiten;
 - internationaal; via het SICI-netwerk en intensieve bilaterale contacten met de Angelsaksische landen, Scandinavië, Duitsland en Vlaanderen.

- De inspectie heeft vertrouwensinspecteurs die klachten over seksuele intimidatie en seksueel misbruik, fysiek en psychisch geweld, discriminatie en radicalisering in het onderwijs behandelen. Vanaf 2013 zullen de vertrouwensinspecteurs van de inspectie ook dergelijke meldingen in de kinderopvang op zich nemen.
- De inspectie beantwoordt publieksvragen via het Inspectieloket. In 2013 verwacht het Loket Onderwijsinspectie zo'n 11.000 vragen via het contactformulier op de website van de inspectie te beantwoorden. Daarnaast verwacht het Loket ongeveer 15.000 telefoongesprekken af te handelen.
- De inspectie heeft in 2013 een budget van 58 miljoen euro.

Strategieontwikkeling op het ministerie van OCW

Naast de zorg voor het reguliere beleid, bereidt het ministerie van OCW zich voor op trends in de toekomst en houdt zicht op ontwikkelingen in de omgeving die gevolgen kunnen hebben voor de domeinen van onderwijs, cultuur en wetenschap. In het afgelopen jaar heeft het ministerie gekozen voor een nieuwe vormgeving van de strategische oriëntatie door een proces van permanente strategieontwikkeling in te richten.

Strategie voor het hele ministerie

Het ministerie wil op concernniveau strategischer opereren. Daartoe zijn sterkere verbindingen nodig tussen de strategie-ontwikkeling die op verschillende plekken binnen het ministerie plaatsvindt. Verder werkt het ministerie aan een strategische agenda op concernniveau waarin uitdagingen op lange termijn worden opgenomen.

De strategische agenda komt mede tot stand op basis van sectoroverstijgende verkenningen die door het ministerie worden uitgevoerd. Een voorbeeld daarvan is een verkenning naar de invloed van technologie en digitalisering op onderwijs, cultuur en wetenschap. Voor al deze velden geldt dat ICT onderwijsinhoudelijke en beleidsmatig gewenste verbeteringen en vernieuwingen mogelijk maakt en de dienstverlening van instellingen kan optimaliseren. Er zijn echter ook al mogelijkheden en initiatieven die onderwijs, cultuur en wetenschap fundamenteel (kunnen) veranderen, zodat de huidige manier van organiseren onder druk komt te staan. Denk bijvoorbeeld aan de rol van de docent, tijd- en plaatsonafhankelijk leren of digitaal adaptief leermateriaal. Een deelverkenning naar de impact van technologische ontwikkelingen op onderwijs, die is uitgevoerd samen met partners uit de onderwijssectoren en bedrijven, is inmiddels afgerond. Er wordt nu gewerkt aan het vervolg: acties die horen bij de rol van OCW.

Ook de deelname aan internationale netwerken vergroot het strategische vermogen van het departement. De is daarvan een van de meest prominente, mede door de combinatie van toekomstverkenning en internationale vergelijking. Zo participeert het ministerie van OCW in een OECD project Education and Social Progress (ESP). Dit project beoogt inzicht te geven op de vraag welke vaardigheden (skills) bepalend zijn voor maatschappelijk succes, breed opgevat. Het project richt zich in het bijzonder op niet-cognitieve vaardigheden die maatschappelijk succes verklaren. Het ministerie van OCW heeft ook het initiatief genomen om de meest deskundige partijen op het gebied van skills in Nederland in een platform bij elkaar te brengen.

Het ministerie van OCW verkent verder of in samenwerking met de OECD een nationale Skills Strategy voor Nederland kan worden opgesteld, een gedeelde en samenhangende visie op

skills en skills policies, van primair en voortgezet onderwijs tot en met het beroeps- en hoger onderwijs.

Onder auspiciën van de OECD vinden grote internationaal vergelijkende studies plaats, op basis van voornamelijk kwantitatieve data. De bekendste zijn de jaarlijkse *Education at a Glance* en de driejaarlijkse PISA. Deze leveren belangrijke inzichten in het functioneren van ons stelsel in internationaal perspectief. Secundaire analyses van het materiaal leveren lessen op voor de verbetering van onze stelsels.

Verbreiding en verdieping van relaties met het veld en relevante maatschappelijke partijen

Het ministerie streeft naar verbreiding en intensivering van de interactie met de velden van onderwijs, cultuur en wetenschap en met maatschappelijke partijen die belang hebben bij en betrokken zijn op die domeinen.

Het reguliere contact met vertegenwoordigers van besturen, schoolleiders, studenten, leerlingen en ouders is frequent en op orde. Het ministerie wil echter relaties versterken met docenten, schoolleiders, bestuurders en toezichthouders zelf.

Dat moet ook leiden tot een verbreiding van de signalen die het ministerie opvangt uit het veld en de samenleving. Op dit moment vindt een verkenning plaats naar de manieren waarop het ministerie zijn 'antennefunctie' kan versterken, de manier waarop signalen uit een veelheid van bronnen worden opgepikt en vertaald naar kennis die kan worden gebruikt in het maken van beleid.

Versterking kennis-, evaluatie- en analysefunctie

Het ministerie wil de kennisbasis onder beleid verder verstevigen, meer gebruik maken van beschikbare data en stimuleren dat ook in het veld gebruikt wordt gemaakt van state of the art kennis over onderwijs, cultuur en wetenschap.

Dienstbaar daaraan zijn de contacten die we onderhouden met adviesraden en planbureaus. De werkprogrammering van zowel adviesraden als planbureaus komt in overleg met het ministerie tot stand, mede op basis van de Kennisagenda OCW.

De Onderwijsraad heeft voor 2013 de volgende adviezen gepland:

- De onderkant van de opleidingsladder;
- Onderwijs van de toekomst;
- Overgangen in het onderwijs;
- Scholen uitdagen tot toegevoegde waarde.

Er blijft daarbij ruimte voor eventuele ad hoc-adviesaanvragen.

Voor de Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid wordt momenteel aan een werkprogramma gewerkt door de ministeries van OCW en EL&I.

De Raad voor Cultuur heeft algemene beleidsadviezen voorgenomen over onder meer de volgende onderwerpen: grondslagen van cultuurbeleid, cultureel ondernemerschap, cultuureducatie en creatieve industrie.

Adviezen en rapporten kunnen leiden tot nadere analyses. Zo heeft het SCP-rapport *Waar voor ons belastinggeld* (2012) geleid tot een analyse van wat het SCP de 'bezuinigingsparadox' noemde, de paradox dat op macroniveau de uitgaven per leerling in het funderend onderwijs zijn gegroeid terwijl veel scholen de noodzaak voelden om te bezuinigen.

Het advies van de Onderwijsraad over *Artikel 23 Grondwet in maatschappelijk perspectief* (2012) wordt meegenomen in een analyse naar macrodoelmatigheid in alle onderwijssectoren.

Het ministerie werkt aan een kennisbasis over de effecten van beleid, zowel op het niveau van het ministerie als op het niveau van onderwijsinstellingen. Op het ministerie zelf loopt sinds eind 2010 het programma 'Zicht op effectiviteit' dat bedoeld is om onderzoek van de hoogste standaard te entameren naar de effectiviteit van nieuwe beleidsinterventies, zoals de introductie van een prestatiebox in het onderwijs, toetsen en leerlingvolgsysteem, wijk scholen en het sociaal leenstelsel.

Het programma 'Onderwijsbewijs' heeft tot doel om door middel van een nauwe samenwerking tussen instellingen en onderzoekers en op basis van gedegen wetenschappelijk onderzoek te komen tot uitspraken over de effectiviteit van vernieuwingen in de dagelijkse onderwijspraktijk. Momenteel lopen onderzoeken naar onder meer onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen, voorkomen van lerarentekort, reken- en taalonderwijs, pesten, excellentie en burgerschap.

In 2012 heeft het ministerie samen met NWO het regieorgaan onderwijsonderzoek ingericht. Het doel is om verschillende typen onderwijsonderzoek (fundamenteel, praktijkgericht en beleidsgericht) samenhangend te programmeren zodat de interactie tussen onderzoek en praktijk beter verloopt. Het Regieorgaan heeft daarom als expliciete opdracht gekregen om de interactie tussen wetenschappers en praktijkmensen te versterken en de benutting van onderzoek te bevorderen.